

การเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียน

โดย

นางสาวศรัญญา สิงหาติปรีชากุล

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียน

โดย

นางสาวศรัญญา สิงหาติปรีชากุล

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

DYNAMICS OF 119TH YEARS CHET SAMIAN MARKET

By

Saranya Singhachatpreechakul

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS Program of Public and Private Management

Graduate School , Silpakorn University

Academic Year 2011

Copyright of Graduate School , Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “การเกิดขึ้น ดำรง อยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียน ” เสนอโดย นางสาวศรัญญา สิงห์ชาติปรีชากุล เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐ และภาคเอกชน

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารท์สนวงศ์)

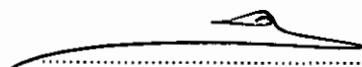
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 28 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2555

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

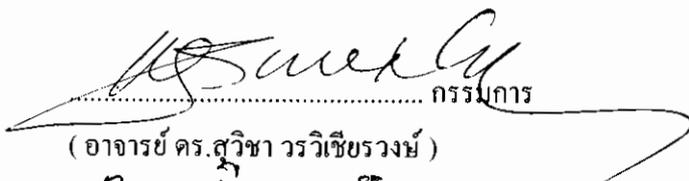
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

 ประธานกรรมการ

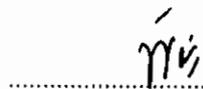
(อาจารย์ ดร.ชนินทร์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ)

17 / มี.ค. / 55

 กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สุวิชา วรวิเชียรวงษ์)

17 / มี.ค. / 55

 กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์)

17 / มี.ค. / 55

50601368 : สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ : การเกิดขึ้น/การดำรงอยู่/การเปลี่ยนแปลง/เจ็ดเสมียน

สรุณญา สิงหาคมติปริชาकुล : การเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ : ผศ.ดร.พิทักษ์ สิริวงศ. 90 หน้า.

การเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง การเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียน จากการศึกษาพบว่า ตลาดเก่าแห่งนี้มีความเป็นมายาวนานกว่า 100 ปี ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เคยเสด็จประพาสต้น ตลาดแห่งนี้ในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้า และเคยเป็นอำเภอมาก่อน ลักษณะทางกายภาพมีลักษณะผสมผสานระหว่างตลาดบกและตลาดน้ำ ชาวชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้มีรูปแบบวิถีชีวิตที่มีการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน ตลอดจนมีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ ซึ่งคนในชุมชนรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนร่วมกันอนุรักษ์ และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าวไว้ สิ่งที่ทำให้ตลาดเก่า 119 ปีแห่งนี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ถึงปัจจุบัน คือ ลักษณะทางกายภาพที่มีความเหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางทางการค้าขายแลกเปลี่ยน เพราะมีพื้นที่กว้างขวางทำเลที่ตั้งอยู่ติดแม่น้ำ สามารถเดินทางสัญจรได้หลายเส้นทาง ทั้งทางรถไฟ รถยนต์ และทางเรือ

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2554

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

50601368 : MAJOR : PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT

KEY WORD : DYNAMICS/CHETSAMIAN

SARANYA SINGHACHATPREECHAKUL: DYNAMICS OF 119TH YEARS CHET SAMIAN MARKET. INDEPENDENT STUDY ADVISOR : ASST.PROF.PITAK SIRIWONG ,Ph.D.
90 pp.

This research employed a qualitative design and in-depth interviews. The main informants consisted of the people who stay in that area and others. The purposes of this research was to study about the rise, persistence and changes of the 119th years Chetsamian old market. The study found that this old market was established more than 100 years ago since the reign of Rama 5. This market used to be the commercial center and the old district. The physical characteristics were combination between market and the market fair. People in the community has lifestyle that combine old and new cultures. People, the government and all agencies in the community preserved these heritage and cultural traditions. Chetsamian old market existence in the present because the physical characteristics that are appropriate for the commercial center with large area nearby the river so there are many ways of transportation such as by ships, train and cars.

Program of Public and Private Management

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature.....

Academic Year 2011

Independent Study Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ของบุคคลหลายท่าน ซึ่งไม่อาจนำมากล่าวได้ทั้งหมด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์ ที่ให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำภาคินิพนธ์ ตลอดจนช่วยตรวจทานและแก้ไขให้ถูกต้องเพื่อให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รวมถึงผู้ที่มีส่วนสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ธนินท์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ อาจารย์ ดร.สุวิชาวรวิเชียรวงษ์ สำหรับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์เพื่อให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ จะไม่สำเร็จสมบูรณ์ได้ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมตลอดจนให้ความช่วยเหลือ อำนาจความสะดวก รวมทั้งเป็นกำลังใจที่ดีให้กับผู้วิจัยมาโดยตลอด คือ คุณพ่อ คุณแม่ ครอบครัวสิงหาติปรีชากุล ครอบครัวบุญเจริญ เพื่อน ๆ ที่คณะวิทยาการจัดการ รวมถึงทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องสำหรับการลงพื้นที่เก็บข้อมูล หากไม่มีบุคคลเหล่านี้รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้คงไม่อาจสำเร็จได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานที่ที่เป็นแหล่งข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้ ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ไม่มากนักน้อย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามในการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตการศึกษา.....	3
ขั้นตอนการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	4
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	5
แนวคิดเกี่ยวกับตลาด	5
แนวคิดเกี่ยวกับตลาดนัดชั่วคราว.....	11
แนวคิดเรื่องกิจกรรมภายในตลาด.....	17
แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม.....	19
แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตลาดนัดกับชุมชน.....	21
แนวคิดเรื่องสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	22
ทฤษฎีการวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	25
ทฤษฎีความทันสมัย.....	28
ทฤษฎีที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา.....	29
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	39
3 วิธีดำเนินการวิจัย	43
ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	43
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	44
การเก็บรวบรวมข้อมูล	44
ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	45

บทที่	หน้า
การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล	45
4 ผลการวิจัย	46
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	66
รายการอ้างอิง	71
ภาคผนวก	73
ภาคผนวก ก ข้อมูลทั่วไป	74
ภาคผนวก ข แนวคำถาม	86
ประวัติผู้วิจัย	90

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยเริ่มขึ้นในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พร้อมๆ กับแผนพัฒนาของชาติในรูปแบบของการพัฒนาภาคบริการ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ก่อตั้งในปี พ.ศ.2502 การพัฒนาการท่องเที่ยวเห็นได้ชัดเจนเป็นรูปธรรมในช่วงสงครามเวียดนาม เมื่อรัฐบาลไทยยินยอมให้สหรัฐอเมริกาตั้งฐานทัพในประเทศไทย และใช้พัทธาเป็นที่พักรบของทหารอเมริกัน ธุรกิจบริการเจริญเติบโต ในจังหวัดที่มีฐานทัพอเมริกันก่อตั้งอยู่ในภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออก และเมื่ออเมริกาถอนฐานทัพออกจากประเทศไทยรัฐบาลได้กำหนดการท่องเที่ยวเป็นนโยบายสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (2550-2554) มีการจัดทำแผนการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบทั้งในรูปของแผนแม่บท และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเฉพาะพื้นที่ การพัฒนาการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การขายธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาในรูปแบบหลังนี้เกิดขึ้นที่นิยมกันมากขึ้น หลังจากที่ประเทศไทยถูกสังคมโลกประณามว่าเป็นแหล่งโสเภณี อย่างไรก็ตามการปรับนโยบายการท่องเที่ยวมาขายธรรมชาติและขายศิลปวัฒนธรรม มีทั้งในรูปแบบของการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมเพื่อรักษาความเป็นไทย และการปรับเปลี่ยนธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมให้เปลี่ยนไปจากเดิมเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยว (อมรา พงศาพิชญ์, 2542 , น.122-123)

จากการพัฒนาการท่องเที่ยวรวมทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีหลากหลายในอดีตจนถึงปัจจุบัน “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” จัดเป็นการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติที่ปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการแสดงศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สมาชิกในสังคมและชุมชนมีส่วนร่วมซึ่งเป็นการร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมอันดีให้คงอยู่สืบไป ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันในยุคที่กระแสย้อนยุคยังแรง สถานที่ท่องเที่ยวอย่างตลาดโบราณนับเป็นหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่กำลังเป็นที่นิยมไม่น้อย เพราะด้วยเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่จึงทำให้ตลาดหลายต่อหลายแห่ง กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของทั้งชาวไทยและ

ชาวต่างชาติ ซึ่งมีทั้งตลาดโบราณและตลาดย้อนยุคทั้งตลาดน้ำและตลาดบกอยู่มากมาย แต่ละแห่งล้วนมีเอกลักษณ์และรูปแบบที่ต่างกันไป โดยมีชื่อเรียกที่หลากหลายตามสภาพของทำเลที่ตั้ง และวิถีชีวิตชุมชน อาทิเช่นตลิ่งชัน ตลาดไร่คัน (ตลาดวังทอง) ตลาดน้ำวัดสะพาน ตลาดน้ำวัดไทร กรุงเทพฯ ตลาดคลองสวน อำเภอบางบัว ตลาดบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ ตลาดน้ำไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ตลาดโค้งโค้ง อำเภอบางปะอิน จังหวัดอยุธยา ตลาดเก้าห้อง ตลาดสามชุก ตลาดไทยประจัน จังหวัดสุพรรณบุรี ตลาดบางหลวง รศ.122 ตลาดคอนหวาย ตลาดน้ำลำพญา จังหวัดนครปฐม ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำท่าคา ตลาดร่มหุบ (ตลาดเสียงตาย) ตลาดน้ำบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำคลองลัดพลี จังหวัดราชบุรี และที่เพิ่งเปิดตัวล่าสุดไม่นานมานี้ ตลาดน้ำ 4 ภาค พัทยา เป็นต้น

ปัจจุบัน “ตลาดเก้า 119 ปี เจ็ดเสมียน” จัดว่าเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เริ่มเป็นที่รู้จักกันมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เนื่องจากเป็นตลาดเก่าที่อยู่ติดแม่น้ำแม่กลองสายน้ำแห่งชีวิตที่เป็นแหล่งกำเนิดเรื่องราว และรวบรวมประวัติศาสตร์ที่สำคัญไว้มากมาย ตลาดแห่งนี้มีอายุเก่าแก่มากกว่า 100 ปี โดยจุดเริ่มต้นมาจากแนวความคิดที่จะร่วมกันอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเดิมๆ ของชาวตลาดเจ็ดเสมียน รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น การละเล่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของคนในชุมชนไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้รับรู้และร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป จึงทำให้เกิดการพัฒนาและอนุรักษ์ตลาดเก่าแห่งนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเป็นความร่วมมือกันของคนในชุมชน เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน และสวนศิลป์บ้านดิน (โรงเรียนสอนศิลปะ-การแสดงของคุณภัทราวดี มีชูธน) ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าวประโยชน์ที่ชุมชนแห่งนี้จะได้รับมีหลายด้าน ได้แก่ การสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เป็นการสร้างงานสร้างอาชีพช่วยลดปัญหาการว่างงาน เป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนร่วมกันสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าและกำลังจะถูกกลืนเลือนไปให้คงอยู่ต่อไป โดยเยาวชนรุ่นหลังจะได้มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง สร้างเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งมีความสมัครสมานสามัคคีกันของคนในชุมชน และช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการที่จะทราบถึงการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง ของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน ว่ามีความเป็นมาอย่างไรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากผู้วิจัยเองเป็นคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้มาตั้งแต่เกิด จึงต้องการที่จะทราบความเป็นมาที่แท้จริงเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลุ่มลึกและเห็นภาพความเป็นมา รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่หลายคนอาจจะไม่เคยทราบและรับรู้มาก่อน ของตลาดเก่าแห่งนี้ เพื่อเป็นข้อมูลและความรู้ที่จะเป็นประโยชน์กับนักท่องเที่ยว ผู้ที่มาเยือน รวมทั้งอนุชนรุ่นหลังชาวตำบลเจ็ดเสมียน ให้ร่วมอนุรักษ์และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

คำถามในการวิจัย

ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน มีการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาถึงการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ขอบเขตของการศึกษา

1. **พื้นที่** : ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
ในครั้งพื้นที่ที่จะทำการศึกษา คือ ชุมชนเจ็ดเสมียนใน หมู่ที่ 3 ที่คนส่วนใหญ่ทั่วไปในพื้นที่รู้จักกันดีและเรียกว่า “ตลาด”

2. **ประชากร** : คนในชุมชน หมายถึง ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน พ่อค้าแม่ค้า ที่มาค้าขายในตลาด

: คนภายนอกชุมชน หมายถึง นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดเก่า ผู้คนที่อาศัยอยู่ชุมชนอื่น หรือชุมชนใกล้เคียง รวมถึงพ่อค้าแม่ค้าที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนแต่มาค้าขายในตลาด

3. **เนื้อหา** : เน้นศึกษาการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ขั้นตอนการวิจัย

1) เก็บรวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Study) ทั้งจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เคยมีผู้อื่นศึกษาไว้ก่อนหน้านี้แล้ว ตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัย

2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยแบ่งเป็น

2.1 การสัมภาษณ์ผู้รู้ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์กับกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) กลุ่มประชากรภายในชุมชน เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ผู้นำชุมชน เป็นต้น รวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่มข้อมูลภายนอกชุมชน เช่น พ่อค้า แม่ค้า นักท่องเที่ยว รวมถึงชุมชนใกล้เคียง

2.2 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยได้ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน เป็นพื้นที่ที่จะทำการศึกษา และเก็บข้อมูล

3) นำข้อมูลที่ได้จากข้อมูลเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลภาคสนาม มาทำการวิเคราะห์และประมวลผล

4) สรุปผลการศึกษา โดยนำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาสรุปผลการศึกษา โดยการเขียนบรรยาย พรรณนาโวหาร (Descriptive Methods) ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอ้างอิง

5) เสนอแนะความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการนำไปใช้กับงานวิจัยอื่นๆ ต่อไป

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบถึงการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการวิจัยและพัฒนาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และท้องถิ่น รวมทั้งท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป

3. เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความสนใจมองเห็น และตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการที่จะอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ให้คงอยู่ต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง ของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบความคิดและแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับตลาด
2. แนวคิดเกี่ยวกับตลาดนัดชั่วคราว
3. แนวคิดเรื่องกิจกรรมภายในตลาด
4. แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม
5. แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตลาดนัดกับชุมชน
6. แนวคิดเรื่องสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
7. ทฤษฎีการวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
8. ทฤษฎีความทันสมัย
9. ทฤษฎีที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับตลาด

ความหมายของตลาด

ตลาด...สถานที่รวบรวมเรื่องราวของอาหารการกินไว้มากมาย

ตลาด...สถานที่ซึ่งชีวิตทั้งหลายมานัดพบกันเพื่อการยังชีพ

ตลาด หมายถึง “แหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของคนไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ทั้งในด้านที่ตั้ง รูปแบบ ตลอดจนประเภทของสินค้าตามสภาพแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งเปลี่ยนไปในแต่ละสมัย” (สันติ เสวตวิมล 2537 : บทนำ)

ตลาด (ตามพระราชบัญญัติสาธารณสุข ปี 2535) หมายถึง สถานที่ซึ่งปกติจัดไว้ให้ผู้ค้าใช้เป็นที่ชุมนุม เพื่อจัดจำหน่ายสินค้า ประเภทสัตว์ เนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ หรืออาหารอันมีสภาพเป็นของสด ประกอบหรือปรุงแล้ว หรือของเสี้ง่าย ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีการจำหน่ายสินค้าประเภทอื่นด้วยหรือไม่ก็ตาม และหมายความรวมถึง บริเวณซึ่งจัดไว้สำหรับให้ผู้ค้าใช้เป็นที่ชุมนุมเพื่อขายสินค้าประเภทดังกล่าวเป็นประจำ หรือเป็นครั้งคราวหรือตามวันที่ที่กำหนด (อรรถย แซ่ต๋อง 2548 : 4)

ตลาดไทยในสมัยโบราณ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ เรียกกัน 3 ชื่อ คือ ตลาดน้ำ” ที่เราเรียกกันสมัยนี้ท่านเรียกว่า “ตลาดเรือ” ส่วนอีกตลาดที่เราเรียกสั้นๆ ว่า “ตลาด” สมัยโบราณท่านเรียก “ตลาดบก” หรือ “ตลาดบนบก” ทั้งตลาดเรือ และ ตลาดบก นั้น หมายถึง ตลาดสดที่ขายสินค้าประเภทของกินเป็นสิ่งสำคัญ จะต่างจากตลาดอีกอย่างที่ท่านเรียกว่า “ตลาดป่า” หมายถึง ตลาดที่ขายของเฉพาะเจาะจง เช่น ตลาดป่าพร้าว ในสมัยอยุธยาเป็นตลาดขายมะพร้าว ส่วน “ตลาดนัด” จัดเป็นตลาดประเภทที่ 4 ของตลาดไทยสมัยโบราณ (สันติ เสวตวิมล 2537 : 134-135)

รูปแบบต่างๆ ของตลาด

กิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนนั้นดำรงอยู่ควบคู่กับสังคมมนุษย์มาช้านานแล้ว ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่สามารถผลิตทุกอย่างได้ด้วยตนเอง และบนพื้นฐานที่ความมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ทำให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนมีวิวัฒนาการไปเรื่อยๆ จากเดิมที่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนในชุมชนไปสู่การแลกเปลี่ยนในระดับสูงขึ้น สิ่งที่น่าสนใจซื้อขายแลกเปลี่ยนนั้นผูกพันกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและเป็นพื้นฐานของการดำรงสังคม ตลาดก็มีการพัฒนาไปตามการขยายตัวของสังคมเมืองในยุคสมัยต่าง ๆ

“ตลาด” กับ “ย่านตลาด” มีความหมายโดยรวมใกล้เคียงกัน แต่ยังมีแง่มุมที่แตกต่างกัน ย่านตลาด เป็นพื้นที่หรือบริเวณที่มีการค้าขายในลักษณะเป็นพื้นที่หรือสถานที่ถาวรและชั่วคราว หมายความถึง มีการค้าขายเกิดขึ้นตั้งแต่เข้าไปจนถึงสาย บ่าย จรดค่ำ ในขณะที่ ตลาด จะมีการค้าขายชั่วคราว คือ ขายเป็นบางช่วงเวลา ซึ่งร้านค้าที่วางขายจะเป็นรูปแบบง่ายๆ เป็นรูปแบบแผงลอย สร้างขึ้นและพับเก็บได้ง่าย คือ ใช้เป็นที่วางสินค้าอย่างเดียว จึงไม่มีความจำเป็นที่ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างที่ถาวร ซึ่งต่างจากย่านตลาดเพราะนอกจากจะเป็นที่ขายสินค้าแล้วยังเป็นสถานที่พักผ่อนไปในตัวด้วย (สุรณัฐ คุณประเสริฐ 2550 : 6-11)

ตลาดน้ำ/ตลาดบก

ตลาดน้ำเป็นปรากฏการณ์ของสังคมไทยภาคกลาง ซึ่งแต่เดิมผู้คนนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ เพราะลำน้ำคือเส้นทางสัญจรที่สำคัญ ตลาดน้ำเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสายน้ำในวิถีชีวิตของคนไทยที่ส่วนใหญ่แล้วดำเนินชีวิต และหาเลี้ยงชีพด้วยการเป็นเกษตรกร

ได้ผลผลิตออกมาแล้ว ก็จะนำผลผลิตเหล่านั้นมาซื้อขายแลกเปลี่ยนในสถานที่ที่สะดวกเหมาะแก่การติดต่อเดินทาง ซึ่งก็คือ ในท้องถิ่นนั่นเอง

ดังนั้นสินค้าที่วางขายในตลาดน้ำจึงเป็นผลผลิตทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีอาหารสด เช่น เนื้อสด ปลา ผัก ผลไม้ ฯลฯ อาหารแห้ง เช่น พริก หอม กระเทียม เครื่องเทศ น้ำปลา เกลือ น้ำตาล ขนมห้าง ยาสูบ ตลอดจนเครื่องจักรสาน โดยใช้เรือแพเป็นพาหนะนำสินค้าไปส่งยังแหล่งรับซื้อหรือจุดนัดพบ ซึ่งมักจะเกิดขึ้นตามบริเวณปากคลองตลาด หรือบริเวณจุดตัดของคลองซอยต่างๆ แต่ในระหว่างทางอาจหยุดขายตามรายทางไปด้วยตลาดน้ำมักเกิดในเวลาเช้ามีด และใช้ประโยชน์จากน้ำขึ้น-น้ำลง ตลาดน้ำบางแห่งจึงเป็นตลาดนัดในวันข้างขึ้น-ข้างแรม

นอกจากนี้ เรือแพที่อยู่ในบริเวณแหล่งชุมชนของเรือ ก็จะเกิดเป็นตลาดแบบประจำขึ้น โดยมักเกิดจากการรับฝากขายสินค้าของเรือ นานเข้าเรือแพเหล่านี้ก็จะจัดหาสินค้าจำพวกอุปโภคบริโภคต่างๆ มาวางขาย ที่สำคัญคือ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เช่น มีด พร้า หม้อ ไห เต่า เทียนไข ขี้ไต้ ยาตั้ง ยาฝอย หมาก พลุ ปูน แป้งกระดาษ ดิน สอพอง น้ำอบไทย และของแห้ง เช่น กะปิ น้ำปลา เกลือ เครื่องแกง ฟืน ข้าวสาร ถ่าน พริกไทย น้ำตาลปี๊ป น้ำตาลปี๊บ ของชำต่างๆ เครื่องจักรสาน เสื้อผ้า ฯลฯ โดยผู้ขายไปรับมาจากแหล่งผลิตตามย่านต่างๆ นอกจากนี้ บางแห่งยังอาจจะรับอาหารสดมาจำหน่ายด้วย ดังนั้น เรือแพจึงเป็นศูนย์กลางที่มีสินค้ามากชนิด และกลายเป็นลักษณะของพ่อค้ารายย่อยที่สำคัญ

ตลาดสด

ในที่นี้จะกล่าวถึงตลาดที่เกิดขึ้นบนบกและมีการขยายตัวไปตามการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ทำนองเดียวกับที่ได้กล่าวถึงในส่วนของการตลาดน้ำ ลักษณะของตลาดสดได้รับการพัฒนาอย่างมากเพื่อให้สอดคล้องกับการปรับตัวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ และการปรับปรุงประเทศในด้านต่างๆ โดยมีการพัฒนาทั้งในด้านรูปแบบ การจัดระเบียบความสะอาด การบริการสาธารณสุขประเภทต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการจัดสร้างโรงอาหารถาวรยกพื้นสูงแบ่งเป็นช่องสำหรับจำหน่ายสินค้าประเภทอาหารสด แห้ง ผัก ผลไม้ บริเวณโดยรอบของตลาด หรือด้านหน้าจะมีอาคารถาวรจำหน่ายสินค้าประเภทอื่น ส่วนใหญ่เป็นเครื่องอุปโภค เช่น ด้าย ผ้า เครื่องมือ เครื่องใช้ ภาชนะต่างๆ และมีร้านขายของชำแทรกอยู่ทั่วไป

ที่ตั้งของตลาดสดมักมีลักษณะเป็นศูนย์กลางชุมชน มีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตลาดสดมากมายได้แก่ ผู้ขาย ซึ่งมีทั้งหาบเร่ แผงลอยขนาดเล็ก แผงขนาดใหญ่ และตึกแถวรอบตลาด ผู้ขายมีทั้งที่เป็นเจ้าของกิจการเองและลูกจ้าง ส่วนผู้ซื้อ มีทั้งซื้อเพื่อนำไปบริโภคเองภายในครอบครัว และซื้อเพื่อนำไปขายต่ออีกทีหนึ่ง หรือเรียกว่า “คนกลาง” ซึ่งในกรณีนี้มีทั้งผู้ซื้อที่เป็นลูกจ้างและเจ้าของกิจการ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย คือ ผู้ขนส่ง ซึ่งมีทั้ง “เด็กส่งของ” ที่ส่วนใหญ่

จะใช้รถเข็นเป็นหลักไปจนถึงบรรดาคนขับรถสามล้อ รถแท็กซี่ รถบรรทุกรับจ้าง มอเตอร์ไซด์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผู้ที่รับจ้างอีกนานาชนิดในตลาดสด เช่น รับจ้างแต่งผัก รับจ้างชูดมะพร้าว รับจ้างต้ม/นึ่งและจัดเรียงแข่งปลาทุ เป็นต้น

หาบเร่แผงลอย

คำว่า “หาบเร่” หมายถึง กิจกรรมการขายประเภทที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ต่างกับแผงลอยซึ่งอยู่ติดที่ (Fixed) สำหรับตลาดส่วนนอกกิจกรรมการขายทั้งหมดบนทางเท้าเป็นกิจกรรมที่ไม่ถูกกฎหมาย จึงจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายได้ ดังนั้นกิจกรรมการขายทั้งหมดที่อยู่บนทางเท้าของตลาดส่วนนอกจึงเรียกว่า “หาบเร่” ส่วนแผงลอยจะพบในตลาด ส่วนใน “ผู้มีอาชีพค้าหาบเร่และแผงลอย” เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนผู้ขายสินค้าหรือบริการประเภทใดก็ตาม โดยใช้พื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ขายสินค้าหรือบริการตามทางเท้า หรือถนนสาธารณะ ผู้ค้าหาบเร่และแผงลอยเป็น “ผู้ค้ารายย่อย” (petty traders) ที่ทำการค้าในเขตชุมชนเมืองส่วนใหญ่มีรายได้ไม่มากนักจากการขายสินค้า หรือให้บริการเล็กๆ น้อยๆ หาบเร่ส่วนใหญ่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของคน และคนเดินเท้าสูง เช่น พื้นที่ใกล้ตลาด จุดที่มีการเปลี่ยนและรอรถ ใกล้แหล่งบันเทิงและย่านการค้า เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อ เหตุผลทางเศรษฐกิจ กลุ่มหาบเร่มีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะ มีทั้งหาบเร่แบบถาวรบนทางเท้าตามแนวถนน และหาบเร่ที่มีการเคลื่อนที่ได้

หาบเร่แผงลอยในภาคเศรษฐกิจนอกระบบการหาบเร่-แผงลอย เป็นเสมือนตัวกลางเชื่อมต่อระหว่างเศรษฐกิจนอกระบบกับเศรษฐกิจในระบบ เนื่องจากผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอยซึ่งเป็นผู้ค้ารายย่อยในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ ได้ซื้อสินค้าจากร้านค้าหรือผู้ค้าส่งสินค้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภาคเศรษฐกิจในระบบ นอกจากนี้องค์ประกอบของอาชีพหาบเร่แผงลอย ได้แก่ การใช้เงินลงทุนน้อยไม่จำกัดการศึกษา เป็นการค้าขายที่ไม่เป็นทางการ มีรายได้ที่เป็นกำไร ใช้แรงงานคนซึ่งสามารถหาได้จากครอบครัว ทำให้ผู้ที่ขาดคุณสมบัติในการประกอบอาชีพในภาคเศรษฐกิจในระบบมีโอกาสสร้างรายได้ และไม่ตกงานสามารถปรับตัวประกอบอาชีพในภาคเศรษฐกิจนอกระบบได้

ตลาดนัด

“ตลาดนัด” หมายถึง สถานที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ไม่ประจำ หากพิจารณาความหมายนี้ จะเห็นว่าร่องรอยพัฒนาการของตลาดนัดในสังคมไทยนั้นมีมาแต่โบราณ เป็นกิจกรรมการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนในแต่ละชุมชน ซึ่งกำหนดให้จัดขึ้นในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน แต่เป็นที่รับรู้กันในชุมชนนั้นๆ อาจปรากฏในรูปของตลาดไม่ประจำหรือตลาดตามฤดูกาล ทั้งที่เป็นตลาดน้ำและตลาดบกก็ได้ ทั้งนี้ ความสำคัญของตลาดบกและตลาดน้ำขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการพัฒนาการตลาดรูปแบบใหม่เกิดขึ้น คือ ตลาดนัดขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในท่าเล็ใจกลางเมือง จุดกำเนิดของตลาดนัดแห่งใหญ่ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีดำริให้จัดตั้งตลาดนัดขึ้นในกรุงเทพมหานคร และเขตปริมณฑล และทุกจังหวัดทั่วประเทศในปี พ.ศ.2491 เพื่อให้ประชาชนได้ซื้อเครื่องอุปโภค-บริโภคราคาถูกหรือในราคาที่รัฐควบคุม และเพื่อเป็นการปลูกฝังให้คนไทยรู้จักการค้าขายมากยิ่งขึ้น

ตลาดสินค้าเฉพาะอย่าง

ตลาดที่ขายสินค้าเฉพาะอย่างมีมานานแล้ว โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งมีการประกอบอาชีพทางการผลิตสินค้า หรืองานช่างต่างๆ ที่เป็นระบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีย่านที่เป็นชุมชนช่างฝีมือ ผลิตและจำหน่ายสินค้าจำพวกเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ปัจจุบันย่านตลาดในลักษณะนี้หลายแห่งเปลี่ยนบทบาทเป็นเพียงผู้ผลิตอย่างเดียว หรือพัฒนาขึ้นเพื่อรองรับสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะ และมีความสัมพันธ์กับที่ตั้งของเมือง เช่น ตลาดโป้เบ๊ ซึ่งเป็นย่านการค้าส่งเสื้อผ้าที่ใหญ่ที่สุด หรือตลาดกลางการเกษตร มักตั้งอยู่ตามชานเมือง (กรณีของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล) หรือตั้งอยู่ใกล้ศูนย์กลางในระดับจังหวัดหรือภูมิภาค ท่าเล็ที่ตั้งมักมีพื้นที่กว้างเพื่อสามารถรองรับสินค้าทางการเกษตรจำนวนมาก สามารถเดินทางไปมาได้สะดวก เช่น ตลาดกลางข้าว ตลาดกลางยางพารา ตลาดกลางผักและผลไม้ เป็นต้น

ย่านการค้า

ย่านการค้าหรือย่านพาณิชยกรรม หมายถึง อาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่มีประชากรอยู่อาศัย และเป็นที่ยรวมของสินค้า หรือเป็นย่านที่คนนิยมไปจับจ่ายซื้อ-ขายสินค้าและบริการเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ย่านการค้าจึงตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นศูนย์กลาง (Central Place) ของชุมชนหรือเมือง ใกล้เส้นทางที่การสัญจรหนาแน่น มีระบบคมนาคมเข้าถึงสะดวก

ย่านการค้าปรากฏตั้งแต่สมัยเริ่มตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังหลักฐานในเอกสารของ คอร์วัวร์ด ซึ่งกล่าวถึงย่านสำเพ็งว่าเป็นย่านชุมชนชาวจีน ย่านนี้รวมตลาดการค้ารูปแบบเดียวกันไว้ได้แก่ ตลาดสะพานหัน ตลาดเก่า ตลาดน้อย สินค้าที่นำมาจำหน่ายส่วนใหญ่มาจากเมืองจีน และมีร้านค้าของชาวอินเดียนอยู่ปนอยู่ในหมู่ร้านค้าของชาวจีนด้วย

ย่านการค้าเริ่มมีพัฒนาการทั้งในด้านที่ตั้ง ขนาด รูปแบบการให้บริการ ฯลฯ ให้เป็นแบบตะวันตกมากขึ้นเมื่อมีการขยายตัวของเมือง และเมื่อเกิดชนชั้นกลางที่มีแนวความคิดสมัยใหม่ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคของผู้คนมากขึ้น รูปแบบของย่านการค้าที่มีความสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตของเมืองนั้น แม้ย่านการค้าจะประกอบด้วยร้านค้าหรือกิจกรรมหลายอย่างอยู่ปะปนกัน แต่ในระยะหลังมีแนวโน้มที่กิจกรรม หรือ

ธุรกิจประเภทเดียวกัน จะตั้งอยู่ใกล้ชิดหรือรวมกลุ่มกันมากขึ้น ร้านค้าขนาดเล็กค่อยๆ หดไป แต่มีการสร้างร้านค้าหรือธุรกิจขนาดใหญ่และทันสมัยขึ้นมาแทนที่ เมื่อเมืองเจริญเติบโตขึ้น

เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง

จุดกำเนิด ของเรือนค้าขายและตลาดพื้นถิ่นที่มีอายุการสร้างเกินกว่า 50 ปี จะเป็นตลาดที่เริ่มต้นริมน้ำอันเป็นผลมาจากการคมนาคมขนส่งทางน้ำ โดยเฉพาะแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัด เช่น แม่น้ำสุพรรณบุรี (แม่น้ำท่าจีน) แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำเพชรบุรี หรือลำคลองหลักที่ตัดต่อเนื่องกับแม่น้ำสำคัญ เช่น คลองบางแพ คลองดำเนินสะดวก คลองเขาเหลือ เป็นต้น ตลาดเริ่มแรกจะเริ่มจากการจอดเรือค้าขายในแหล่งชุมชนเป็นเบื้องต้นและค่อยๆ ปรับตัวเป็นตลาดนัดริมฝั่ง ซึ่งค่อยๆ พัฒนาเป็นตลาดการรับส่งสินค้าจากเรือ และสินค้าจากพ่อค้าที่เดินทางมาทางบก เมื่อตลาดเป็นที่รู้จักสามารถให้บริการแก่ชุมชนรอบข้างได้ด้วยตัวตลาดก็ขยายตัว รวมทั้งมีร้านค้ากึ่งพักอาศัยสร้างรายล้อมตลาด และมีการขยายตัวตามความสามารถในการให้บริการและความคล่องตัวของ การขนส่งสินค้าทางเรือ

พัฒนาการ การพัฒนาการของเรือนค้าขายและตลาดพื้นถิ่นในสองลักษณะ คือ การพัฒนาการในตัวเอง โดยยังยึดการคมนาคมทางน้ำเป็นระบบการขนส่งหลัก ตลาดร้านค้าลักษณะดังกล่าวจะค่อยๆ ปรับตัวจากตลาดริมน้ำ ตลาดน้ำ ตลาดนัด ตลาดสดริมน้ำ มาจนถึงกลุ่มตลาด และร้านค้า ซึ่งล้อมรอบด้วยเรือนแถวไม้ชั้นเดียวและสองชั้น เริ่มพัฒนาเป็นชุมชนค้าขาย มีวัด ศาลเจ้า เป็นของชุมชน มีการค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนใกล้เคียง ส่วนพัฒนาการในอีกลักษณะหนึ่งคือ อิทธิพลซึ่งมาจากการพัฒนาโครงการคมนาคมทางบกโดยรวมของรัฐบาล โดยในระยะ 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับต่างๆ มีการพัฒนาเครือข่ายการคมนาคมแบบครบวงจรกระจายตัวไปตามพื้นที่ต่างๆ ซึ่งรวมถึงการเข้าถึงตลาดร้านค้าพื้นถิ่นริมน้ำดั้งเดิม ด้วยปัจจัยนี้เองที่เป็นผลต่อการปรับเปลี่ยนระบบการค้า และวงจรชีวิตของตลาดพื้นถิ่น เพราะเมื่อการขนส่งทางบกสะดวกขึ้น การขนส่งทางน้ำแต่เดิมไร้ความหมาย ทำให้รูปลักษณะของสินค้าและจุดขนถ่ายสินค้าแปรเปลี่ยนของประเภทสินค้าการเกษตร และเครื่องใช้ประจำวัน จากแหล่งผลิตที่มีการคมนาคมขนส่งทางน้ำต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน สินค้าหลากหลายจากหลายแหล่งผลิต ซึ่งการขนส่งทางบกเข้าถึง ลักษณะเด่นของสินค้าเฉพาะแห่งของตลาดเริ่มเลือนหายไปเป็นสินค้าหลากหลายเหมือนกัน ไปหมด รวมทั้งการปรับเปลี่ยนจุดขนถ่ายสินค้าจากริมน้ำมาเป็นริมถนนตัดใหม่

สภาพทางกายภาพ ของเรือนค้าขายและตลาดพื้นถิ่น หากเป็นร้านและตลาดที่มีอายุการสร้างตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ยังพบเรือนแถวไม้ชั้นเดียวและสองชั้น บางแห่งเป็นเรือนแถวสร้างขนานทางเดินกลาง ซึ่งมีหลังคาคลุมทางเดินยกสูงขึ้นเหนือระดับหลังคาห้องแถว ลักษณะของห้องแถวไม้แบบนี้เห็นได้ชัดว่าชั้นบนใช้พักอาศัย เพราะส่วนใหญ่มีระเบียงพักผ่อนยื่นออกมาด้านหน้าของตัว

เรือน หากเป็นเรือนแถวชั้นเดียวมักจะมีกลิ่นของห้องมาก เพราะด้านหน้าใช้ค้ำขาย ด้านหลังใช้พักอาศัยชั้นล่างนิยมเปิดเป็นบานเฟี้ยมไม้ ซึ่งเปิดได้ตลอดช่วงเสา เรือนค้ำขายนี้บางแห่งมีองค์ประกอบตกแต่งที่ประณีตบรรจง เช่น ช่องลมฉลุลาย และระเบียบมีลวดลายตกแต่ง สำหรับตัวตลาดสดจะเป็นโครงสร้างไม้หลังคามุงสังกะสี หรือกระเบื้องและเปิดโล่ง สภาพของเรือนค้ำขายผันแปรไปตามช่วงเวลา การสร้างบางแห่งเมื่อเรือนเก่าผุพังลงสร้างเรือนไม้ขึ้นมาใหม่ ซึ่งรูปแบบเปลี่ยนแปลงไปแต่บางแห่งปรับเปลี่ยนเป็นตึกแถว พร้อมเปลี่ยนตำแหน่งมาสร้างริมถนนตัดใหม่ แนวโน้มในอนาคต การคาดการณ์ในการคงอยู่ของเรือนแถวค้ำขายและตลาดพื้นถิ่นจะมีศักยภาพในการคงอยู่ได้ใน 2 กรณี คือ

1. กรณีแรก ในพื้นที่ที่อยู่อาศัยและผู้ครอบครองมีพลังในการรวมตัวเพื่อเก็บรักษา มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบตระหนักในคุณค่าของตลาด และเรือนค้ำขายพื้นถิ่นที่ตนรับผิดชอบ

2. กรณีที่สอง คือ พื้นที่ที่แหล่งที่ตั้งและสินค้าที่ขายในตลาดมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่สามารถหาซื้อได้ในตลาดอื่นๆ หรือศูนย์การค้าสมัยใหม่ได้ เช่น ตลาดวัดคอนฮวย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

นอกจากปัจจัยทั้ง 2 ข้อดังกล่าวแล้ว ศักยภาพการคงอยู่แบบดั้งเดิมของตลาดและเรือนค้ำขายพื้นถิ่นเป็นไปได้ยากยิ่ง พร้อมทั้งมีแนวโน้มจะเปลี่ยนรูปลักษณะจากเรือนค้ำขายพื้นถิ่นที่เป็นเรือนแถวไม้ กลายเป็นเรือนแถวสมัยใหม่ด้วย เพราะไม่สามารถจะแข่งขันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จากกระแสความเปลี่ยนแปลงโดยรวมได้ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายยิ่ง

จากแนวคิดเกี่ยวกับตลาดข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาศึกษาความเป็นมาของตลาดเก่า 119 เจ็ดเสมียน ว่ามีลักษณะเป็นตลาดแบบไหนมีพัฒนาการมาอย่างไรบ้าง และแนวโน้มอนาคตของตลาดจะเป็นไปในทิศทางใด

2. แนวคิดเกี่ยวกับตลาดนัดชั่วคราว

ลักษณะของตลาดนัดชั่วคราว

เจ.เอช.สตีน (J.H.Stine, อ้างถึงใน สุชาติพิศ ชวนะเวสสกุล 2545 : 5) ได้อธิบายถึงสาเหตุการเกิดตลาดนัดชั่วคราวว่า โดยปกติในการจัดตั้งร้านค้า หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องคำนึงถึงประชากรชั้นต่ำมาสนับสนุน โดยพิจารณาจากขอบเขตสินค้า ถ้าขอบเขตสินค้านั้นขนาดใหญ่ที่สุดคลุมบริเวณได้กว้างกว่า หรือเท่ากับขอบเขตสินค้าที่เล็กที่สุด ก็จะสามารถจัดตั้งร้านค้าประจำได้อย่างถาวร แต่ในกรณีที่สินค้าขนาดเล็กที่สุดคลุมบริเวณบริการได้มากกว่าได้กว้างกว่าขอบเขตของสินค้าที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ซึ่งลักษณะนี้อาจพบในท้องถิ่นที่การคมนาคมไม่สะดวก

ผู้บริโภคไม่อาจเดินทางไปซื้อสินค้าจากที่ไกลๆ ได้เพราะต้องใช้เวลาเดินทางมาก การกระจายของประชากรต่อหน่วยพื้นที่ต่ำ และความต้องการสินค้าไม่สูงพอ การจัดตั้งร้านค้าประจำไม่สามารถกระทำได้ ดังนั้น พ่อค้าจึงตัดสินใจเร่ขายสินค้าตามที่ต่างๆ เพื่อให้บริการสินค้าแก่ผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง โดยคำนึงถึงระยะทางและจำนวนครั้งในการเคลื่อนย้าย

จากการศึกษาของ B.J.L. Burry สนับสนุนผลการศึกษาของ Stine (อ้างถึงใน สุชาติพิศ วนะเวสสกุล 2545 : 5) โดยสรุปว่า ขอบเขตของสินค้าจะผันแปรไปตามลักษณะของรายได้ ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ และค่าขนส่ง ตลาดนัดบางแห่งเปิดได้เพียงสัปดาห์ละไม่กี่วัน เพราะรายได้ของประชากรที่มามีค่านับสนุนค่อนข้างต่ำ และอัตราการขนส่งสูง

อย่างไรก็ตาม Symanski (อ้างถึงใน สุชาติพิศ วนะเวสสกุล 2545 : 5) ได้ศึกษาในทัศนคติที่ต่างออกไปได้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะของตลาดนัดชั่วคราวเกิดจากการรวมกลุ่มของพ่อค้ามากกว่า เพราะแม้แต่เมืองใหญ่บางเมืองที่อำนาจการซื้อสูง ค่าขนส่งถูก ลักษณะการคมนาคมคล่องตัว ก็ยังคงมีลักษณะของตลาดนัดชั่วคราว และลักษณะการรวมกลุ่มของพ่อค้าน่าจะเกิดจากหลักการเดินทางเพื่อจุดประสงค์หลายอย่างของพ่อค้าและผู้บริโภค คือสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. Terminal Trips คือ ลักษณะการสัญจรระหว่างจุด หรือบริเวณต่างๆ ที่เป็นจุดเปลี่ยนของลักษณะการสัญจร เช่น ระหว่างบ้านกับจุดอื่นๆ ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่สำหรับการสัญจรต่างๆ ได้แก่ ที่จอดรถ ป้ายรถประจำทาง สถานีขนส่ง

2. Function Trips คือ ลักษณะการสัญจรที่มีวัตถุประสงค์หรือมีความต้องการที่แน่นอนและชัดเจนในการเดินทาง เช่น การเดินทางเพื่อไปประกอบธุรกิจการไปซื้อของ การไปจ่ายตลาด ซึ่งการเดินทางลักษณะนี้ จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลักษณะการทำงาน หรือประกอบอาชีพของผู้สัญจร และวัตถุประสงค์ในการสัญจร

3. Recreational Trips คือ ลักษณะการเดินทางเพื่อการสันทนาการเพื่อการพักผ่อนหรือเป็นการสัญจรที่มีลักษณะเป็นการผ่อนคลายไปในตัว ปราศจากการเร่งรีบ ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับเวลาว่างของผู้สัญจร เช่น การเดินทางไปสนามกีฬา สวนสาธารณะ หรือไปตลาดนัดในวันหยุดเดินเล่นเฉยๆ

การสัญจรด้วยการเดินเท่านั้นจะเกิดขึ้นระหว่างจุดรวมกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กัน ได้แก่

1. เป็นจุดเปลี่ยน ได้แก่ บริเวณที่เป็นจุดเปลี่ยนการสัญจร อาทิเช่น บริเวณท่าเรือขนส่ง บริเวณต้นทางและปลายทางรถประจำทาง และบริเวณที่จอดรถเชื่อมโยงกับกิจกรรมต่างๆ ในย่านการค้า

2. เป็นจุดรวมกิจกรรม ได้แก่ การเดินเท้าที่เชื่อมต่อระหว่างสถานที่ที่มีความน่าสนใจ และมีแรงดึงดูดที่จะทำให้เกิดการเดินทาง อาทิเช่น ตลาดสด โรงภาพยนตร์ ห้างสรรพสินค้า กลุ่มร้านค้า ภัตตาคาร เป็นต้น ซึ่งควรจัดกิจกรรมหลักเหล่านี้ให้กระจายอยู่ทั่วพื้นที่

3. เพื่อการพักผ่อน ได้แก่ ทางเดินเท้าที่มีลักษณะเป็นการพักผ่อน อาทิเช่น ทางเดินไปยังสวนสาธารณะ สนามกีฬา

อีกทศนะหนึ่ง กล่าวถึงสาเหตุการเกิดตลาดนัดชั่วคราว คือ Hay (อ้างถึงใน สุชาติพิศ ชวนะเวสสกุล 2545 : 7) กล่าวว่า “ตลาดนัดชั่วคราวเป็นแหล่งช่วยในการปรับตัวของพ่อค้า เพื่อให้คงสภาพอยู่ต่อไปได้ เพราะพ่อค้าจะได้กำไรเพิ่มจากการขายสินค้าหลายแห่ง นอกจากนี้พ่อค้าสามารถแข่งขันในการค้าได้อย่างเต็มที่”

เอ็ม.เจ.เวบบอร์ และริชาร์ด ไชแมนสกี (M.J. Webber & Richard Symanski, อ้างถึงใน สุชาติพิศ ชวนะเวสสกุล 2545 : 7) ได้สรุปลักษณะของตลาดนัดชั่วคราวไว้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. ตลาดนัดเปิดทำการขายเพียงบางวัน ซึ่งแตกต่างไปจากร้านค้าประจำที่เปิดทำการขายต่อเนื่องกัน สัปดาห์ละ 6 - 7 วัน และใช้เวลาสำหรับการขาย 8 - 12 ชั่วโมงต่อวัน

2. มีลักษณะการเคลื่อนย้ายเพื่อนำสินค้าขายตามตลาดนัดต่างๆ โดยเฉพาะในเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนา

3. ตลาดนัดชั่วคราว เป็นแหล่งสำหรับรวมกลุ่มพ่อค้าที่ขายสินค้าต่างประเภทกัน และพ่อค้ามักทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจหลายด้าน

4. ลักษณะของตลาดนัดชั่วคราว เป็นเพียงส่วนประกอบของระบบการค้า ลำดับสัปดาห์ของตลาดนัดชั่วคราวเกิดจากขอบเขตของสินค้า แต่ละชนิดที่มีความแตกต่างกัน

ลักษณะการกระจายของตลาดนัดชั่วคราว

ปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายของตลาดนัดชั่วคราวมี 2 ประการ (สุชาติพิศ ชวนะเวสสกุล 2545 : 7-8)

1. ลักษณะการกระจายของประชากรที่มาสับสนุนให้ตลาดนัดชั่วคราวคงอยู่ได้ Polly Hill & Robert H.T. Smith ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการกระจายของประชากรเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความคล่องตัวในการรับบริการได้อย่างทั่วถึงของผู้บริโภค และ Hodder ทำการศึกษาการกระจายของประชากรที่มีอิทธิพลต่อการจัดตั้งตลาดนัดชั่วคราวในยูรูบาร์แลนด์ พบว่าตลาดนัดชั่วคราวในชนบทจะมีความสัมพันธ์กับการกระจายของประชากรที่มาสับสนุนอย่างต่ำ 50 คน/หนึ่งตารางไมล์

2. เส้นทางการคมนาคมเป็นลักษณะที่ดั่งสัมพันธ์กับตลาดนัดชั่วคราว ดังนั้น ตลาดนัดชั่วคราวจะกระจายตามเส้นทางคมนาคม เช่น การศึกษาบริเวณทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ

ประเทศกานา ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2511 ของ Wayn Mckim พบว่าตลาดนัดชั่วคราวทั้งหมด 88 แห่งในบริเวณนี้ จะตั้งอยู่ตามเส้นทางคมนาคม ขนาดของตลาดนัดจะมีความสัมพันธ์ของขนาดถนน ตลาดนัดเล็กที่สุดจะกระจายตามเส้นทางคมนาคมสายที่เล็กที่สุดในหมู่บ้าน หรือระหว่างหมู่บ้าน ส่วนตลาดนัดที่ใหญ่ที่สุดจะตั้งอยู่ตามแนวถนนสายหลัก สภาพการคมนาคมก็มีผลต่อตลาดนัดชั่วคราวในชนบทที่มีการคมนาคมไม่สะดวก และผู้บริโภคริโกเดินทางไม่ไกลจากบ้าน พ่อค้าจะเดินทางเข้าไปเพื่อค้าขาย และเมื่อมีการคมนาคมที่คล่องตัวมากขึ้น ตลาดนัดขนาดเล็กบางแห่งจะเลิกกันไป ตลาดที่คงอยู่จะมีขนาดโตกว่าเดิม ทั้งนี้จากการแข่งขันและปรับตัวของตลาดนัดชั่วคราว ดังเช่นผลการศึกษาของ Akin L. Mabogunje ว่าในเมืองลากอส มีพื้นที่ 4 ตารางไมล์ ในปี พ.ศ. 2441 มีตลาดนัดชั่วคราว 16 แห่ง แต่ในปี พ.ศ. 2517 จำนวนตลาดนัดดังกล่าวลดลงเหลือ 8 แห่ง และตลาดที่คงอยู่ได้มีขนาดโตขึ้นมาก ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของเส้นทางคมนาคมที่สะดวกขึ้น เกิดการแข่งขันภายในตลาดด้วยกัน จึงต้องปรับตัวเพื่อรักษาเขตบริการของตนเอง ให้คงอยู่โดยการขยายขนาดของตลาด อย่างไรก็ตามในเรื่องการกระจายนี้ มีผู้นำทฤษฎีย่านกลางไปทดสอบกับตลาดนัดชั่วคราวในบริเวณต่างๆ ปรากฏว่าปี พ.ศ. 2505 J.H. Stine ทดสอบกับพื้นที่ 650 ตารางไมล์ ของประเทศเกาหลีพบว่า ระบบตลาดนัดชั่วคราวเป็นระบบผสมระหว่างตลาดนัดถาวร กับตลาดนัดชั่วคราว ลักษณะลำดับศักร์ จะเพิ่มเป็น 3 เท่า ในศูนย์กลางลำดับศักร์ต่ำที่ได้รับอิทธิพลจากศูนย์กลางลำดับสูง 3 แห่ง และ ลำดับศักร์จะเพิ่มเป็น 4 เท่า เมื่อศูนย์กลางลำดับศักร์ต่ำได้รับอิทธิพลจากศูนย์กลางลำดับศักร์สูง 2 แห่ง

ลำดับศักร์ของตลาดนัดชั่วคราว

สุรชาติพิศ ชวนะเวสสกุล (2545 : 9) ได้กล่าวว่า เมื่อพิจารณาจากทฤษฎีย่านกลางแล้ว จะเห็นว่าลำดับศักร์ของย่านกลางที่กระจายในพื้นที่มีขนาดไม่เท่ากัน Wayn Mckim ได้เสนอว่า การแบ่งลำดับศักร์ของตลาดนัดชั่วคราวนั้น นอกจากจะพิจารณาจากขนาดและจำนวนหน้าที่ทางเศรษฐกิจแล้ว อาจพิจารณาได้จากจำนวนร้านค้า ช่วงเวลาในการดำเนินการค้าขาย ความสะดวกในการซื้อสินค้า และขนาดของบริการอีกด้วย Richard Symanski ทำการวิจัยเรื่อง ตลาดนัดชั่วคราวในแอนดิส โคโลมเบีย เพื่อเสนอต่อมหาวิทยาลัยชิราคิส ในปี พ.ศ. 2515 ได้ประกอบกัน คือ ปริมาณการซื้อขายในวันเปิดทำการค้าขาย จำนวนพ่อค้า อำนาจดึงดูดผู้บริโภคของตลาด ขอบเขตของสินค้าและบริการที่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้บริโภค เกี่ยวกับเกณฑ์การจัดลำดับศักร์นี้ William G. Skinner ได้จัดแบ่งลำดับศักร์ของตลาดนัดชั่วคราวในชนบทของประเทศจีนออกเป็น 5 อันดับ โดยยึดถือจำนวนหน้าที่ทางเศรษฐกิจ ชนิดสินค้า และจำนวนประชากรที่มาสืบสนุนได้ดังนี้

1. ตลาดย่อย หรือตลาดที่เพิ่งก่อตัว หรือตลาดฝักสัด มีสินค้าประเภทฝักสัดเป็นส่วนใหญ่ มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างผลผลิตทางเกษตรที่ต่างกันภายในท้องถิ่น

2. ตลาดมาตรฐาน มีการแลกเปลี่ยนสินค้าภายในบริเวณใกล้เคียงกับตลาด และเริ่มนำผลผลิตทางการเกษตร สินค้าพวกหัตถกรรมออกจำหน่ายในตลาดลำดับสัปดาห์สูงกว่าตลาดมาตรฐาน จะเปิดทำการขายเพียงบางวันเท่านั้น

3. ตลาดระหว่างกลาง ประกอบด้วยบริการบางอย่าง และเริ่มมีร้านค้าปลีกตั้งประจำขนาดของตลาดเล็กกว่าตลาดกลางแต่โตกว่าตลาดมาตรฐาน

4. ตลาดกลาง เป็นตลาดขนาดใหญ่ที่สุดในชนบท ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่มีโครงข่ายคมนาคมหลายสายเชื่อมต่อกัน มีร้านค้าปลีกตั้งประจำ มีร้านค้าส่ง ศูนย์กลางธุรกิจขนาดเล็ก มีการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร สำหรับส่งต่อไปยังตลาดขนาดใหญ่กว่า ในเวลาเดียวกันก็จะซื้อสินค้าจากตลาดขนาดใหญ่ เข้ามาเพื่อกระจายไปสู่ตลาดเล็กกว่าต่อไป

5. ตลาดภูมิภาค ตลาดของเมืองซึ่งเป็นแหล่งรวมสินค้าทางการเกษตร จากบริเวณชนบทโดยรอบ

เอิล พี.สก็อต (Earl P. Scott, อ้างถึงใน สุชาติพิศ ชวนะเวสสกุล 2545 : 9) จำแนกลำดับสัปดาห์ของตลาดนัดทางตอนเหนือของประเทศไนจีเรีย ซึ่งทำการเกษตรของประเทศนั้น ออกเป็น 5 ระดับ โดยคำนึงถึงชนิดของสินค้า และขนาดของตลาดนัดเป็นหลัก ดังนี้

1. ตลาดริมถนนในหมู่บ้าน เป็นตลาดที่เปิดทำการขายทุกวัน หรือสองวันครั้ง ลักษณะโดยทั่วไปประกอบด้วยแผงวางสินค้าขนาดเล็ก บางแห่งอาจมีร้านปลีกด้วย ตำแหน่งของตลาดจะอยู่ตามจุดเชื่อมระหว่างเส้นทางคมนาคมในท้องถิ่นกับถนนสายหลัก จำนวนพ่อค้าและผู้ซื้อจะผันแปรตามปริมาณของสินค้าที่เสนอขาย ซึ่งมักเป็นประเภทที่ไม่เน่าเปื่อย หรือสามารถขนส่งไปได้ไกลๆ เช่น บุหรี่ น้ำมันก๊าด ไม่มีการรับสินค้าจากท้องถิ่น

2. ตลาดนัดเย็นทุกสัปดาห์ เปิดทำการค้าขายสัปดาห์ละครั้ง ตั้งแต่เวลา 18.00 – 23.00 น. ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันกับตลาดที่เปิดทำการค้าขายเวลากลางวัน ช่วงเวลาเปิดทำการค้าขายจะเป็นช่วงเกษตรกรว่างงาน และอาจมีการเล่นเพื่อความรื่นเริงแก่ผู้เดินทางมาจ่ายตลาดด้วย ลักษณะโดยทั่วไปเหมือนกับตลาดนัดที่เปิดเวลากลางวัน แต่มีขนาดโตกว่าตลาดริมถนนในหมู่บ้าน สินค้าส่วนใหญ่เป็นพวกอาหาร เนื้อสัตว์ รัญพืช อาหารแห้ง

3. ตลาดนัด 2 วันต่อสัปดาห์ จะตั้งอยู่ในย่านกลางของชนบทที่มีสาธารณะสถาน เช่น โรงเรียน สถานีอนามัย ขนาดของตลาดทั้ง 2 วันที่ทำการค้าขายจะไม่เท่ากัน สินค้าที่วางขายในตลาดจะมีพวกที่เน่าเปื่อยได้ปนอยู่ด้วย เช่น ผักสด ผลไม้สด นอกนั้นเป็นพวกอาหาร เนื้อสัตว์ รัญพืช อาหารแห้ง

4. ตลาดนัดรายวัน ทุกสัปดาห์เปิดทำการค้าขายสัปดาห์ละครั้ง ตั้งแต่เวลา 8.00 - 18.00 น. มีร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ตั้งประจำ มีร้านค้าส่ง พ่อค้าเร่ส่วนใหญ่ เดินทางมาจากต่างถิ่นที่ห่างไกล

ขนาดตลาดมีแนวโน้มจะโตขึ้น เนื่องจากอำนาจการซื้อของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้น เพราะสามารถนำผลผลิตของตนมาจำหน่ายได้ด้วย มีพ่อค้ารายใหญ่รับซื้อสินค้าจากเกษตรกรท้องถิ่น สินค้าที่วางขายมีหลายชนิดตั้งแต่สินค้าเกษตร เครื่องใช้ในฟาร์ม อาหาร และสินค้าเบ็ดเตล็ด

5. ตลาดประจำในเขตเมือง หรือตลาดนัดประจำท้องถิ่นจะตั้งอยู่ในศูนย์กลางขนาดใหญ่ของเมือง เปิดทำการขายทุกวัน มีหน้าที่ทางเศรษฐกิจพิเศษสำหรับให้บริการ เช่น ร้านซ่อมจักรยาน ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า และบริการอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวกต่อลูกค้า

ตลาดลำดับศักดิ์ต่ำอาจจะเกิดขึ้นใหม่ได้เกี่ยวกับเรื่องนี้ Thomas H. Eighmy (อ้างถึงในสุรชาติพิศ ชวนะเวสสกุล 2545 : 10) พบว่า ตลาดนัดที่ตั้งใหม่ในทางตะวันตกของประเทศในจีเรีย เกิดจากสาเหตุที่ผู้บริโภคนิยมบริการแห่งหนึ่งแห่งใด หรือผู้บริโภคนิยมเดินทางไปซื้อสินค้าไม่สะดวก จึงเกิดการก่อตัวของตลาดเมื่อเป็นดังนั้นการแข่งขัน กับตลาดลำดับศักดิ์สูงที่ก่อตั้งยอมเกิดขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันดังกล่าว ตลาดนัดใหม่จึงเปิดทำการค้าขายก่อนหน้าวันนัดที่มีลำดับศักดิ์สูงในรอบนั้น ลักษณะการแข่งขันระหว่างตลาดที่มีลำดับศักดิ์เท่ากันตั้งอยู่ใกล้กัน และทำการขายวันเดียวกัน พบว่าจะเกิดการแข่งขันในด้านประชากรในบริเวณบริการที่ล้อมกัน ท้ายที่สุดเมื่อตลาดนัดแห่งหนึ่งมีขนาดโตกว่ามาก ลักษณะการแข่งขันจะหายไป

ระบบการหมุนเวียน

สุรชาติพิศ ชวนะเวสสกุล (2545 : 5-10) โดยปกติแล้ว ตลาดนัดแต่ละแห่งทุกรอบจะมีกำหนดเวลาเปิดทำการค้าขายที่แน่นอน โดยยึดหลักการโคจรของดวงดาว ดวงจันทร์ หรือกำหนดนัดหมายอย่างอื่นที่ต้งขึ้น เช่น รอบ 10 วัน รอบ 5 วัน รอบ 7 วัน ของพวกคริสเตียน เป็นต้น ส่วนการจัดรูปแบบของการหมุนเวียนแต่ละรอบจะคำนึงถึงความคล่องตัวของผู้ซื้อและพ่อค้าเป็นหลัก บางครั้งอาจเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมโบราณของแต่ละเผ่า หรือเพื่อความเหมาะสม เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบจาก 7 วันเป็น 3 วัน ในแอฟริกา เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบปฏิทินของอิสลามิกชนในแอฟริกาในคูซาอิ เปลี่ยนไปเป็นรอบละ 3 วัน เพราะพ่อค้าเห็นว่าถ้าจัดระบบ 3 วันแล้วธุรกิจของตลาดนัดจะไปสอดคล้องรอบอื่นได้ ในโยรูบาแลนด์ ระบบการหมุนเวียน เป็นระบบวงแหวนแต่ละวงประกอบด้วย รอบละ 4 วัน เพื่อให้สอดคล้องกับระบบทางแอฟริกาตะวันตก

ดังนั้น เราจะพบเห็นว่าในพื้นที่ห่างไกลย่านกลาง หรือที่อยู่ขอบนอกของย่านกลางจะมีตลาดนัดชั่วคราวทำหน้าที่ในการกระจายสินค้าเมืองที่มีลำดับศักดิ์ต่ำให้กับประชากรที่ต้องการ จึงสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ในเรื่องของขนาดของพื้นที่เขตของการให้บริการจากย่านกลาง พื้นที่โดยรอบตลาด ความสะดวกในการเข้าถึงตลาด และลักษณะลำดับศักดิ์ การกระจายหมุนเวียนของตลาดนัดชั่วคราว เป็นข้อพิจารณาในเรื่องทำเลที่ตั้งสำหรับการเกิดตลาดนัดชั่วคราว

ตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียน เป็นตลาดที่มีการจัดเป็นตลาดนัดที่มีรูปแบบการจัดตามลักษณะวันข้างขึ้น-ข้างแรม ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับตลาดนัดทั่วไป โดยผู้วิจัยจะนำแนวคิดเกี่ยวกับตลาดนัดชั่วคราวมาเป็นแนวทางในการศึกษา ว่าการเป็นตลาดนัดของที่นี่มีกระบวนการอย่างไร มีเหตุผลหรือเงื่อนไข และรูปแบบการกำหนดวันจัดตลาดนัดอย่างไรบ้าง

3. แนวคิดเรื่องกิจกรรมภายในตลาด

อรรถชัย แซ่ตั้ง (2548, น.7) กิจกรรมภายในตลาดจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยผู้ประกอบการค้า ผู้บริโภค และสินค้า ซึ่งในด้านของผู้ประกอบการค้าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในเชิงพฤติกรรม ซึ่ง คริสตัลเกอร์ กล่าวถึงพฤติกรรมการเดินทางของผู้บริโภคจากที่อยู่อาศัยมายังแหล่งกลางว่าขึ้นอยู่กับค่าระยะทาง ซึ่งค่าระยะทางนี้พิจารณาจากระยะทางเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยระยะเวลา ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปซื้อสินค้า เป็นต้น ในด้านเวลาของการเดินทางมาจับจ่ายสินค้าและบริการยังแหล่งกลาง ถ้าต้องใช้เวลาในการเดินทางเกิน 1 ชั่วโมง ผู้บริโภคจะมีความถี่ในการเดินทางมายังแหล่งกลางน้อยมาก นอกจากจะเป็นการเดินทางเพื่อจุดประสงค์หลายอย่าง

แชปพิน (Chapin, อ้างถึงใน อรรถชัย แซ่ตั้ง 2548 : 8) ได้สรุปว่ากิจกรรมนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ แหล่งประกอบกิจกรรมประเภทกิจกรรมและระบบกิจกรรม โดยที่ระบบกิจกรรมมีองค์ประกอบพื้นที่ (สถานที่ไป) และองค์ประกอบทางด้านเวลา

พิเรนทร์ ชะลอเอกนิษฐ์ (อ้างถึงใน อรรถชัย แซ่ตั้ง 2548 : 8) ได้อาศัยแนวคิดของ Chapin ที่กล่าวเรื่องกิจกรรมภายในตลาดนัดไว้ว่า กิจกรรมมีส่วนเกี่ยวข้องกัน 3 ประการ

1. แหล่งประกอบกิจกรรม ศึกษาลักษณะทางกายภาพภายในตลาดนัด และการจัดการภายในพื้นที่

2. ประเภทกิจกรรม ศึกษากิจกรรมหลัก และกิจกรรมเชิงส่งเสริมกัน

3. ระบบกิจกรรม ศึกษาตัวกิจกรรม วิธีในการทำกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นระหว่างกิจกรรมหลัก และมุมมองทางสัญลักษณ์ของกิจกรรม ระบบกิจกรรม มีความสำคัญในการวางแผนและออกแบบในระดับที่ เรียกว่า ความต้องการพื้นฐานที่มีความแตกต่างกันออกไปซึ่งกิจกรรมใดๆ นั้นสามารถจำแนกได้เป็น 4 องค์ประกอบ คือ

3.1 ตัวกิจกรรม เช่น ชื่อของ นั่ง กิน ดื่ม เดิน

3.2 วิธีในการทำ เช่น ชื่อของในตลาด นั่งบนโต๊ะ กินบนโต๊ะ

3.3 กิจกรรมที่เพิ่มขึ้นมาระหว่างกิจกรรมหลัก เช่น พุดคุยกันขณะชื่อของในตลาด

3.4 มุมมองทางสัญลักษณ์ของกิจกรรม เช่น ชื่อของในฐานะของผู้บริโภคโดยตรง

พฤติกรรมผู้บริโภค

ผู้ซื้อ (Buyer) หมายถึง บุคคลที่ไปทำการซื้อจริงในกระบวนการซื้อ ดังนั้นผู้ซื้อก็คือบุคคลที่มีบทบาทเป็นผู้ซื้อสินค้า ปกติผู้ซื้อก็คือลูกค้า (Customer) ของธุรกิจนั่นเอง

พฤติกรรมผู้ซื้อ (Buyer behavior หรือ Consumer behavior) คือ กระบวนการตัดสินใจและกระทำของบุคคล (ผู้บริโภค) ที่เกี่ยวกับการซื้อ และการใช้สินค้า

พฤติกรรมผู้ซื้อนั้นเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจซื้อและปัจจัยต่างๆ ที่มีผล กระบวนการตัดสินใจ ซึ่งปัจจัยต่างๆ สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ ปัจจัยภายใน (Internal variables) และ ปัจจัยภายนอก (External variables)

1. ปัจจัยภายใน ที่มีผลกระทบต่อซื้อเป็นปัจจัยที่อยู่ภายในตัวบุคคล ซึ่งจะส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรม โดยมีตัวกระตุ้นเป็นจุดเริ่มต้นพฤติกรรมของผู้บริโภค และเป็นตัวที่ทำให้เกิดการตอบสนองของผู้รับในที่นี้คือผู้บริโภค ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อเพราะตัวกระตุ้นต่างๆ ที่ว่าได้ ปัจจัยภายใน ได้แก่

1.1 การจูงใจ (Motive) หมายถึง การกระตุ้นให้กระทำหรือดำเนินการให้ได้มาซึ่งเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีแรงจูงใจที่จะซื้อต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง หรืออาจจะเป็นความต้องการทางกายภาพหรือร่างกายด้วย เช่น ต้องการน้ำ อาหาร เป็นต้น

1.2 การรับรู้ (Perception) เป็นกระบวนการที่บุคคลคัดเลือก จัดระเบียบ และตีความหมาย โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของตัวบุคคลต่อตัวกระตุ้นภายนอก การรับรู้แต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีต

1.3 การเรียนรู้ (Learning) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลที่เกิดจากประสบการณ์ หลังจากการรับรู้สิ่งกระตุ้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ คือ แรงกระตุ้น สัญญาณ การตอบสนอง และสิ่งสนับสนุนเมื่อการตอบสนองนั้นได้รางวัล (ความพอใจ)

1.4 บุคลิกภาพ (Personality) คือ รูปแบบลักษณะของบุคคลที่มีผลต่อการตอบสนอง พฤติกรรมบุคลิกนั้นถูกควบคุมโดย อิด (Id) อีโก้ (Ego) ซุปเปอร์อีโก้ (Superego) ลักษณะบุคลิกแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ คนชอบตามอย่างคนอื่น คนก้าวร้าว และคนชอบสันโดษ

1.5 ทศนคติ (Attitudes) หมายถึง ความโน้มเอียงที่เกิดจากการเรียนรู้ในการตอบสนอง สิ่งกระตุ้นไปในทิศทางสม่ำเสมอทั้งด้านบวกและด้านลบ หรืออาจหมายถึงความรู้สึกนึกคิดทั้งทางด้านบวกและด้านลบที่มีต่อสิ่งของ บุคคล ความคิด หรือผลิตภัณฑ์ ทศนคติเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อความเชื่อ

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ วัฒนธรรม ชั้นทางสังคม และกลุ่มอ้างอิง หมายถึง กลุ่มที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรม เช่น กลุ่มเพื่อนร่วมงาน ดารา นักแสดง ครอบครัว เป็นต้น

กิจกรรมต่างๆ ภายในตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียนนั้น มีอยู่มากมาย อาจจะมี ความแตกต่างกันไปตามแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชนเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเรื่องกิจกรรมภายในตลาดมาเป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อให้เข้าใจถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในตลาดแห่งนี้ (อรทัย แซ่ต๋อง 2548 : 9 - 10)

4. แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม

พระนันท ะลอบอกนิษฐ์ (2545 : 9) ได้แบ่งออกเป็น 3 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยทางกายภาพ ประกอบด้วย

1.1 ระบบคมนาคม มีความสำคัญในการเชื่อมต่อระหว่างการใช้ที่ดินและกิจกรรมต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจเป็นตัวนำอาหาร วัตถุดิบ ปัจจัยการผลิตอื่นๆ มาสู่เมืองและกระจายผลผลิตไปยังพื้นที่โดยรวม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการคมนาคมจะส่งผลกระทบต่อรูปแบบการใช้ที่ดินด้วย เช่น การปรากฏห้องแถว หรืออาคารที่ขายสินค้าให้แก่ผู้ที่สัญจรไปมาหลังจากที่มีการตัดถนนผ่าน

1.2 ระบบสาธารณูปโภค ระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็น ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ประปา การสื่อสาร และการขนส่ง ฯลฯ ซึ่งความพร้อมของสาธารณูปโภคจะเป็นปัจจัยที่ดึงดูดลูกค้าให้มาซื้อสินค้าและบริการ

1.3 ความสะดวกในการเข้าถึง ลูกค้าสะดวกในการเดินทาง สามารถพิจารณาได้ดังนี้

1.3.1 วิธีที่เข้าสู่ร้านค้า เช่น การเดินเท้า มอเตอร์ไซด์ รถยนต์ เป็นต้น ถ้ารับเงื่อนไขของการเข้าถึงได้มากกว่าจะถือว่ามีความสะดวกในการเข้าถึง

1.3.2 เส้นทางเดินรถโดยสาร ถ้าเป็นเส้นทางเดินรถประจำทางจะสะดวกมากกว่า ไม่มีรถประจำทางเข้าถึง

1.3.3 ความใกล้ไกลจากถนนสายหลักของเมือง ถ้าอยู่ใกล้ถนนสายหลักของเมืองจะมีความสะดวกในการเข้าถึงสูง

1.3.4 ความกว้างของช่องจราจร ช่องจราจร 2 ช่องมีความสะดวกในการเข้าถึงมากกว่าช่องทางจราจรช่องเดียว

1.3.5 ขนาดพื้นที่จอดรถที่ตั้งไว้ให้

1.3.6 ทิศทางของถนนที่เข้าสู่ร้านค้า หมายถึง เส้นทางที่ลูกค้าสามารถเดินไปยังร้านค้า ถ้ามีเส้นทางให้ลูกค้าเดินมากย่อมสะดวกในการเข้าถึงมาก

1.3.7 ความคล่องตัวของผิวจราจร ร้านค้าที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่การจราจรคล่องตัวสูง จะมีความสะดวกในการเข้าถึงร้านค้าที่การจราจรแออัด

1.3.8 พื้นผิวการจราจร ร้านค้าที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีพื้นผิวถนนที่เรียบ จะมีความสะดวกในการเข้าถึงมากกว่าร้านค้าในบริเวณที่พื้นผิวขรุขระ

1.4 ประเภทของที่ดินบริเวณใกล้เคียง การใช้ที่ดินแต่ละประเภทนั้นจะมีทั้งที่เป็นอุปสรรคและส่งเสริมการขายตัวซึ่งกันและกัน แต่โดยทั่วไปผู้ประกอบการจะเลือกตั้ง ร้านค้า ในบริเวณที่มีการใช้ที่ดินที่ส่งเสริมหรือเอื้อโอกาสทางการค้า

1.5 ความเป็นศูนย์กลางของเมือง ความเป็นศูนย์กลางของเมือง หมายถึง ความสะดวกที่อยู่ใกล้กับใจกลางเมือง หรืออาจหมายถึงระยะทางรวมน้อยที่สุดที่ลูกค้าทั้งหมดได้ใช้เดินทางไปยังจุดหนึ่งของเมืองซึ่งจุดดังกล่าวนี้ คือ จุดศูนย์กลางของการกระจายประชากรในพื้นที่ ต่อมาเมื่อเมืองมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นทำให้การเดินทางไปสู่จุดเดียวทำได้ยากขึ้น ดังนั้นย่านการค้าเดิมซึ่งเคยเป็นจุดที่สะดวกและสั้นสำหรับลูกค้าทุกคนจึงต้องย้ายทำเลไปจากเดิม ทั้งนี้เพื่อที่จะคงความสามารถในการบริการลูกค้าได้ทั่วถึง ผลดีจากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะทำให้เกิดตลาดรองๆ ลงมา

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

2.1 ราคาที่ดิน การเปลี่ยนแปลงราคาที่ดิน ซึ่งให้เห็นถึงสภาพการพัฒนาและแนวโน้มการใช้ที่ดินในพื้นที่นั้น บริเวณที่สะดวกแก่การเข้าถึงจะมีราคาของที่ดินในระดับสูง ราคาที่ดินจะมีอัตราค่อนข้างสูงในเขตใจกลางเมือง ซึ่งเป็นศูนย์กลางแทบทุกด้านของเมือง ถนนสายหลักราคาที่ดินจะอยู่ในระดับสูงเช่นกัน

2.2 ค่าเช่า ร้านค้าทั่วไปต้องการที่จะจ่ายค่าเช่าถูกๆ ซึ่งค่าเช่าของร้านค้าจะแตกต่างกันไปมากน้อยตามทำเลที่ตั้งของร้านค้านั้น เช่น ร้านค้าที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีผู้คนเดินผ่านมากจะราคาเช่าค่อนข้างสูง เนื่องจากทำเลสามารถทำอะไรให้ผู้ประกอบการได้สูง

2.3 เงินลงทุน ผู้ประกอบการที่มีเงินลงทุนมากย่อมมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินสูง

2.4 ผลตอบแทนและผลประโยชน์ที่ได้รับ ผู้ประกอบการจะใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และขณะเดียวกันจะต้องได้รับผลตอบแทนสูงสุด โดยค่าตอบแทนจะมีส่วนในการตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้งในการประกอบกิจการของผู้ประกอบการ

2.5 ความเกี่ยวข้องกันเชิงแข่งขันหรือส่งเสริมกัน ร้านค้าต่างๆ จะอยู่ร่วมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยการมีการแบ่งเขตพื้นที่ที่เป็นเจ้าของทำให้ลูกค้ามีโอกาสเปรียบเทียบสินค้าจนเกิดความพอใจ หรืออาจเป็นความเกี่ยวข้องส่งเสริมในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบการให้บริการลูกค้าที่มีความต้องการสินค้าและบริการประเภทเดียวกัน

3. ปัจจัยทางสังคม ประกอบด้วย

3.1 ประชากร (ลูกค้า) จำนวนประชากร การเพิ่มจำนวนประชากรโดยธรรมชาติ และโดยการอพยพเข้าของประชากรจะเป็นปัจจัยที่มีผลต่อที่ตั้งของกิจกรรมการค้า เพราะในพื้นที่ที่มีประชากรมากมีโอกาสในการทำการค้าได้มาก

3.2 ลักษณะประชากร ลักษณะประชากรในพื้นที่ ที่ทำการค้าจะมีส่วนสำคัญต่อการประกอบการค้า เช่น ในทำเลที่อยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยจะเอื้อโอกาสในการขายสินค้าและบริการให้กับนักศึกษา

3.3 ความปลอดภัย ผู้ประกอบการจะคำนึงถึงความปลอดภัยในพื้นที่ ที่กิจการจะเข้าไปดำเนินกิจการ โดยมุ่งไปที่ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายเป็นสำคัญ

มีอิทธิพลใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ภายในบริเวณตลาด 119 ปีเจ็ดเสมียน และใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง ผู้ได้รับผลประโยชน์คือใครบ้าง และมีการปรับปรุงการใช้พื้นที่อย่างไร เป็นเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาโดยใช้แนวคิดข้างต้นเป็นแนวทางในการศึกษา

5. แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตลาดนัดกับชุมชน

เกียรติ จิวะกุล และคณะ (อ้างถึงใน ורתัย แซ่ต๋อง 2548 : 13-14) ได้ให้แง่มุมมองการขยายตัวและพัฒนาการของตลาด แบ่งออกได้เป็น 2 ด้าน คือ

1. ตลาดในแง่ชีวิตและบรรยากาศ ตลาดมีรูปแบบบรรยากาศเฉพาะ ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติ วัฒนธรรม และตลาด ก็เป็นลักษณะจำเพาะของวัฒนธรรม ที่ผู้คนจะอยู่ท่ามกลางผลผลิตนานาชนิดที่เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมนั่นเอง ขณะเดียวกันตลาดก็เป็นสถานการณ์ทางสังคมลักษณะหนึ่งของมนุษย์ ในตลาดจะประกอบด้วยผู้คนมากหน้าหลายตา ทั้งพ่อค้าแม่ค้า คนซื้อ คนขาย คนหนุ่มสาว คนเฒ่าคนแก่ ฯลฯ ผู้คนเหล่านี้จะทำการซื้อขาย ต่อรองราคา พูดคุยกัน จะเห็นได้ว่าไม่ใช่เพียงการแลกเปลี่ยนค้าขายเท่านั้น ยังเป็นแหล่งชุมชนของชีวิต

2. ตลาดในแง่เศรษฐกิจ ตลาดถือเป็นกลไกหนึ่งของเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง สถานที่ที่มีการแลกเปลี่ยน จำหน่ายสินค้า หรือ ตลาด คือ ที่ที่อุปสงค์มาพบกับอุปทาน จึงเกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนขึ้น ในตลาดนี้เป็นเพียงหนึ่งในสามของขบวนการทางเศรษฐกิจ คือ วิธีการแบ่งการ

จำแนกแจกจ่ายผลผลิต ซึ่งอีกสองส่วนเป็นเรื่องการผลิตและการบริโภค การพิจารณาตลาดในแง่เศรษฐกิจแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

2.1 เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (Subsistence economy) หมายถึง รูปแบบชีวิตการกินอยู่ของชุมชนที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ เศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองจะไม่มี การสลับซับซ้อนทางโครงสร้างและเกิดในพื้นที่ที่ไม่ใหญ่โต ดังนั้นจึงยังไม่มีตลาดที่เป็นสถานที่เฉพาะเจาะจง และมีการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตนไม่สามารถผลิตเองได้

2.2 เศรษฐกิจแบบพึ่งตลาด (Market economy) หมายถึง รูปแบบชีวิตการกินอยู่ของมนุษย์ที่จำเป็นต้องมีตลาด คือ ต้องมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าโดยใช้เงินตรา ในเศรษฐกิจแบบพึ่งตลาดนี้ต่างคนต่างมุ่งทำการผลิตสินค้าเฉพาะอย่าง เพื่อกำไรสูงสุดซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น

2.2.1 เศรษฐกิจแบบพึ่งตลาดอย่างง่าย มีพื้นที่การผลิตแบบเกษตรกรรมและหัตถกรรม ส่วนพื้นที่เศรษฐกิจขึ้นอยู่กับความสามารถในการเดินทางติดต่อของผู้คน และโครงข่ายความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจการเมืองของพื้นที่ตลาดในลักษณะนี้จะเป็นตลาดในลักษณะชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้ค้ารายย่อยที่มักจะมาค้าขาย มาพบปะ ชีวิตตลาดจะคึกคักมาก เป็นชีวิตสังคมที่ซ่อนอยู่ในการค้ำนี้

2.2.2 เศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมทุนนิยม เป็นลักษณะการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่ต้องใช้ทุน แรงงาน และวัตถุดิบ ให้ผลผลิตครั้งละมากๆ และทำกำไรเพื่อไปเพิ่มในการค้าขายต่อไป ตลาดเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมทุนนิยมนี้มีโครงสร้างที่ซับซ้อนและกลไกขนาดใหญ่แทรกอยู่ในตลาดตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับโลก

การมองตลาดในแง่ของรูปแบบทางเศรษฐกิจ ช่วยให้เข้าใจพัฒนาการของตลาดเป็นลำดับขั้นตอน นอกจากนี้ตลาดยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับชุมชนและพื้นที่ ดังนั้นตลาดกับเศรษฐกิจแต่ละรูปแบบ จะสามารถชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียนกับพื้นที่และชุมชนได้เป็นอย่างดี

6. แนวคิดเรื่องสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ความหมายของการเปลี่ยนแปลง

ฮัน และ เกร็ท และ ซี. ไรท์ มิลล์ (Hans and Gerth and C. Wright Mill, อ้างถึงใน อรรถชัย แซ่ต๋อง 2548 : 4) ได้ให้ความหมาย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับบทบาทสถาบัน หรือ ระเบียบต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างสังคม ซึ่งทัศนะของเขาคัดค้านกับ Moris Ginsberg

โมริส กินสเบิร์ก (Moris Ginsberg, อ้างถึงใน อรรถย แซ่ต๋อง 2548 : 5) ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ ระเบียบแบบแผนต่างๆ

เฮนรี พาร์ท แฟร์ชิลด์ (Henry Pratt Fairchild, อ้างถึงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล 2545 : 76) ให้คำจำกัดความการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการแบบแผน หรือรูปแบบสังคมซึ่งมีการผันแปรไปหรือมีการเปลี่ยนแปลงไป เป็นคำศัพท์รวม หมายถึง ผลของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่าง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจก้าวหน้าหรือถอยหลังก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรหรือชั่วคราว มีการวางแผนการไว้หรือเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีมีการวางแผนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันหรือหลายทิศทาง อาจก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษก็ได้

อรรถย แซ่ต๋อง (2548 : 5) นักสังคมวิทยาบางคนมีแนวคิดที่ว่า สาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสาเหตุหนึ่ง เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพและบทบาทที่ทำให้เกิดความตึงเครียดที่เกิดขึ้น ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตัวอย่างเช่น ในสังคมที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาสมาชิกของสังคมอาจประสบปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้ ในกรณีที่ทำให้สมาชิกบางคน บางกลุ่ม มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐาน ซึ่งพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนทำให้เกิดความขัดแย้ง เกิดความตึงเครียดและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพของสังคมเช่นนี้มักเป็นสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีระดับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมต่างๆ สูง

กระบวนการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมน่าจะมีลักษณะดังนี้

อรรถย แซ่ต๋อง (2548 : 6) กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีลักษณะ ดังนี้

1. ความถี่ในการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงมิได้มีเพียงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและโครงสร้างทางสังคมทั้งหมด อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงทางบางส่วน แต่อาจเกิดขึ้นบ่อยๆ
2. ลำดับของการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอาจมีลำดับในการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกัน
3. การวางแผนการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหลายกรณีที่เกิดขึ้นอาจมีการวางแผนทางสังคมเกิดขึ้นก่อน การวางแผนนั้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามมา
4. ผลที่สะสมของการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมักเนื่องมาจากผลสะสมของการเปลี่ยนแปลง
5. ภาวะปกติของการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงโดยทั่วไปนักสังคมวิทยาถือว่าเป็นภาวะปกติของการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจจะเปลี่ยนแปลงเป็นรูปวงกลม หรือ เส้นตรง กล่าวคือ ถ้าเป็นรูปวงกลม การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นซ้ำกันอยู่เสมอเหมือนกับที่เคยเกิดขึ้นแล้ว แต่ถ้าเป็นแบบเส้นตรง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีอยู่ตลอดเวลาไปในทิศทางหนึ่ง โดยมิได้คลาดเคลื่อนไม่ซ้ำตัวเอง อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นรูปใดมากน้อยแค่ไหน ส่วนใหญ่มีขึ้นอยู่กับระยะเวลาการมีสิ่งนั้นๆ อยู่

ประเภทของการเปลี่ยนแปลง

ออร์ทัซ แซ่ต็อง (2548 : 6) นักสังคมวิทยานิยมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การเปลี่ยนแปลงแบบตั้งใจ สมาชิกในสังคมสามารถสังเกตเห็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงได้และผู้นำการเปลี่ยนแปลงพยายามให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามที่พึงปรารถนา
2. การเปลี่ยนแปลงแบบไม่ได้ตั้งใจ มักมีผลจากความหายนะทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ ความแห้งแล้ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบกะทันหัน ทำให้สมาชิกในสังคมต้องเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความหายนะทางธรรมชาติแล้ว อาจมีเหตุมาจาก ปัจจัยทางชีวภาพ เกิดโรคระบาดใหญ่ เป็นต้น

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรม เกิดจากหลายปัจจัยประกอบกัน เช่น อุดมคติ เทคโนโลยี ศาสนา ค่านิยม เศรษฐกิจ ประชากร
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม อาจเป็นไปอย่างช้าๆ หรือรวดเร็ว ทั้งนี้แล้วแต่ปัจจัยที่เป็นแรงเสริมหรือด้านการเปลี่ยนแปลง เช่น ความเชื่อเดิม
3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เปรียบเสมือนภาพถ่ายทางสังคมในระยะหนึ่ง ซึ่งปรากฏการณ์นั้นจะไม่ปรากฏในรูปเดิมอีก
4. พฤติกรรมของบุคคลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมาก
5. พฤติกรรมฝืนสังคม หรือพฤติกรรมเบี่ยงเบน ไปจากบรรทัดฐานทางสังคม ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม
6. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
7. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม อาจก่อให้เกิดการกระทำกันทางสังคม และคนเราจะมีปฏิกริยาโต้ตอบกัน เช่น ลูกจ้างเรียกร้องสวัสดิการเพิ่ม ถ้านายจ้างปฏิบัติตามก็จะมีการเปลี่ยนแปลง โดยทั่วไปแล้วกระบวนการทางสังคมย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

8. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ย่อมมีทิศทางและเป้าหมายอย่างน้อยที่สุดก็เปลี่ยนจากของเก่าเป็นของใหม่ เราจะทราบการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าเราสามารถทราบเป้าหมาย และอุดมการณ์ทางสังคม หรือรัฐบาล สังเกตได้จากนโยบายของรัฐบาล

ผู้วิจัยต้องการจะทราบถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ว่าส่งผลกระทบต่อสังคมของชุมชนตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียนอย่างไร ทำให้ตลาดแห่งนี้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด โดยจะนำแนวคิดเรื่องสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

7. ทฤษฎีการวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม

อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป การเปลี่ยนแปลงจะมีการสะสมไปเรื่อย ๆ ตามระยะเวลาโดยมีแนวโน้มเข้าสู่ภาวะซับซ้อน และมีความสามารถในการปรับสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น บุคคลที่มีส่วนคิดสร้างทฤษฎีในแนวนี้ คือ Auguste Comte, Herbert Spenser, Talcott Parsons (อ้างอิงใน คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล 2539 : 12) นักทฤษฎีในแนวนี้ได้ใช้ประวัติศาสตร์ และความคิดเกี่ยวกับระบบสังคมช่วยในการสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สังคมในฐานะที่เป็น “ระบบสังคม” ซึ่งประกอบด้วย ระบบย่อยๆ สังคมเปลี่ยนจากภาวะดั้งเดิม มาสู่ความเจริญ โดยผ่านกระบวนการแยกย่อย และการผสมผสาน ทุกระบบสังคมจะทำหน้าที่ ที่จำเป็นต่อความอยู่รอดของระบบ 4 อย่าง คือ

1. การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม
2. การไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้โดยผ่านทาง การจัดหาทรัพยากรมาใช้
3. การผสมผสานกันของส่วนต่างๆ ในระบบ
4. การผดุงรักษาไว้ซึ่งแบบแผนที่มีอยู่เดิมในระบบสังคม อันเกี่ยวข้องกับ การรักษาแบบแผนของค่านิยมในสังคม

ระบบย่อยของสังคมที่ทำหน้าที่เหล่านี้โดยลำดับ คือ ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และ โครงสร้างทางสังคมที่ทำหน้าที่เฉพาะอย่าง เช่น ครอบครัว ศาสนา ในขณะที่สังคมมีวิวัฒนาการ หรือ อยู่ในกระบวนการที่มีการเพิ่มสมรรถนะในการปรับตัว จะมีการแยกย่อยของหน้าที่แต่ละอย่างของระบบย่อยดังกล่าวข้างต้น (คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล 2544 : 13)

อรรถัย แซ่ต๋อง (2548 : 15-16) ได้แบ่งทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเป็น 2 แบบ ได้แก่

1. วิวัฒนาการสายเดี่ยว (Unilinear evolution) เป็นการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมจากแบบง่าย ๆ ไปสู่แบบเจริญก้าวหน้า ข้อสมมติฐานของวิวัฒนาการสายเดี่ยวก็คือ สังคมมนุษย์ทุกสังคมจะมีภาวะเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิต คือ เริ่มต้นจากสังคมแบบง่าย ๆ ทยาย ๆ ต่อมาค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสังคมที่สลับซับซ้อน และสังคมจะต้องผ่านขั้นต่างๆ เหมือนกันหมด นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาที่กล่าวถึงวิวัฒนาการสายเดี่ยวนี้ Comte (อ้างถึงใน อรรถย แซ่ต๋อง 2548 : 15) ได้แบ่งประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ว่าได้วิวัฒนาการมา 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นแรกเป็นยุคทหาร และเชื่อในเทพเจ้า สภาพสังคมระยะนี้แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ขึ้นอยู่กับสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ ภาพพจน์ถูกครอบงำ ประชาชนไม่มีเสรีภาพ
2. ขั้นที่สองเป็นยุคแห่งปรัชญาและกระบวนการทางกฎหมาย ระยะนี้เสรีภาพของประชาชนเริ่มจะเป็นที่ยอมรับ เพียงแต่ระยะแรกยังหาเสรีภาพไม่ค่อยได้
3. ขั้นที่สามเป็นยุคแห่งวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม ระยะนี้แนวคิดและเสรีภาพของประชาชนในเรื่องต่างๆ ได้เป็นที่ยอมรับ และทำให้เป็นเรื่องจริงขึ้นมาได้

แนวความคิดวิวัฒนาการสายเดี่ยวนั้น ค่อนข้างเชื่อมโยง เมื่อมีผู้ถามปัญหาว่าทำไมสังคมจึงไม่มีวิวัฒนาการเป็นขั้นตอนต่างๆ บางสังคมยังมีการป่าเถื่อนอยู่ อะไรเป็นสาเหตุทำให้วัฒนธรรมไม่เปลี่ยนแปลง เพียงแต่อธิบายว่าพวกเขาเหล่านั้นเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมเก่าที่พอทำให้เราได้เห็นและเข้าใจ ต่อมาเมื่อแนวความคิดวิวัฒนาการสายเดี่ยวนั้น ค่อนข้างเชื่อมโยง และสรุปใหม่ว่าสังคมไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนวิวัฒนาการทุกขั้นตอนเสมอไป บางสังคมต้องเปลี่ยนแปลงข้ามขั้นได้ และได้มีวิวัฒนาการเป็นวิวัฒนาการหลายสาย (Multilinear evolution) ดังจะกล่าวในตอนต่อไป

2. วิวัฒนาการหลายสาย (Multilinear evolution) เป็นการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในแง่ของวิวัฒนาการ แต่ไม่จำเป็นต้องมาจากสายเดียวกัน วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นอาจมีการผันผวนได้เพราะปัจจัยต่างๆ จากสังคมภายนอกวัฒนธรรม บางขณะอาจวิวัฒนาการไปอย่างรวดเร็วก็ได้

สจิวต (Stewart, อ้างถึงใน อรรถย แซ่ต๋อง 2548 : 15) ได้กล่าวถึงข้อบกพร่องของวิวัฒนาการสายเดี่ยวที่ไม่สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมวัฒนธรรมจึงเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ในบางขณะวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงได้ช้ามาก เพราะฉะนั้นบทบาทของวิวัฒนาการหลายสายจึงเข้ามามีส่วนช่วยในการตอบปัญหาข้างต้น และกลุ่มนักทฤษฎีวิวัฒนาการหลายสายสนใจแนวคิดและวิธีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีการเก็บรวบรวมจัดหมวดหมู่และนำเอาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ต่างๆ มาเปรียบเทียบ พัฒนากันไปโดยไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ส่วนนักวิชาการสายเดี่ยวนั้นพยายามหาข้อมูลบางประการเพื่อให้ตรงกับแนวคิดที่ได้วางไว้ล่วงหน้า

ข้อสมมติก็คือ วิวัฒนาการหลายสายเน้นที่ความสม่ำเสมอ ซึ่งอาจนำไปสร้างเป็นกฎทางวัฒนธรรมได้ วิธีการศึกษาของวิวัฒนาการหลายสายจึงมุ่งเพื่อปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจริงๆ มากกว่าที่จะพยายามใช้เหตุผล ทางตรรกวิทยาอธิบาย แนวความคิดที่สำคัญของสจ๊วต ก็คือ นิเวศวิทยาวัฒนธรรม หมายถึง วิธีการศึกษาหาหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นผลกระทบมาจากการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์แต่ละสังคม สจ๊วตเสนอแก่นวัฒนธรรมคือ แบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมดำรงชีพ และการจัดการทางเศรษฐกิจ วิธีการทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมุ่งวิเคราะห์แบบแผนวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นว่า มีความสัมพันธ์อย่างมากจากการใช้ประโยชน์จากสภาวะสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีพของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น เทคโนโลยีแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความใกล้ชิดกับการปรับตัวเข้ากับสภาวะสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีพของมนุษย์ นักนิเวศวิทยาวัฒนธรรมสนใจว่า เครื่องมือต่างๆ ไม่ว่าจะเครื่องมือประกอบอาชีพ และเครื่องมือล่าสัตว์นั้นมีความแตกต่างกันอย่างไร มีความต่อเนื่องอย่างไรบ้าง กล่าวคือ หอก ธนู ลูกดอก มีแบบแผนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการล่าสัตว์ที่แตกต่างกันเมื่ออยู่ในสภาวะสิ่งแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันตามสภาพภูมิประเทศ จำนวน และชนิดของสัตว์

เนื่องจากในปัจจุบันสังคมมนุษย์มีความสลับซับซ้อนกันมากขึ้น แบบแผนวัฒนธรรมที่ได้สะสมมานั้นมีทั้งเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้น และการแพร่กระจายวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นการวิเคราะห์แนววัฒนธรรมจึงต้องพิจารณาการศึกษามากกว่าเดิม โดยสรุป สจ๊วต เสนอว่าสิ่งที่จำเป็นในการวิเคราะห์วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมคือ

1. วัฒนธรรมทั้งหลายที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ใช้เพื่อการผลิต หรือแสวงหาประโยชน์จากสภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อการยังชีพ
2. พฤติกรรมที่สัมพันธ์กับมนุษย์กับการใช้เทคโนโลยีเหล่านั้น
3. แบบแผนวัฒนธรรมอื่นๆ ที่เป็นผลกระทบจากข้อ 1 และ 2 เช่น แบบแผนการตั้งถิ่นฐานระบบเครือญาติ การใช้ที่ดิน ฯลฯ

พาร์สัน (Parsons, อ้างถึงใน อรทัย แซ่ต๋อง 2548 : 16) มองสังคมในฐานะที่เป็น “ระบบสังคม” ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยๆ สังคมเปลี่ยนจากสภาวะดั้งเดิมมาสู่ความเจริญโดยผ่านกระบวนการแยกย่อย และการผสมผสาน ทุกระบบสังคมจะทำหน้าที่ที่จำเป็นต่อความอยู่รอดของระบบ 4 อย่าง คือ

1. การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (Adaptation)
2. การไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้โดยผ่านทางารจัดนำทรัพยากรมาใช้ (Goal- achievement)
3. การผสมผสานกันของส่วนต่างๆ ในระบบ ซึ่งเกี่ยวกับความผูกพัน และ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของระบบย่อยๆ ในอันที่จะบรรลุเป้าหมาย (Integration)

4. การคงรักษาไว้ซึ่งแบบแผนที่มีอยู่เดิมในระบบสังคมนั้นๆ อันเกี่ยวข้องกับการรักษาแบบแผนของค่านิยมในสังคม (Latent-pattern Maintenance)

ระบบย่อยของสังคมที่ทำหน้าที่เหล่านี้โดยลำดับ คือ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบสังคม และ โครงสร้างทางสังคมที่ทำหน้าที่เฉพาะอย่าง เช่น ครอบครัว ศาสนา ในขณะที่สังคมมีวิวัฒนาการหรืออยู่ในกระบวนการที่มีการเพิ่มสมรรถนะในการปรับตัว จะมีการแยกย่อยของหน้าที่แต่ละอย่างของระบบย่อยดังกล่าวข้างต้น

ทฤษฎีการวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนได้อย่างถ่องแท้มากยิ่งขึ้น ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ มีกระบวนการอย่างไรบ้าง ผลที่เกิดขึ้นทำให้ตลาดเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

8. ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)

ออร์ทัย แซ่ต้อง (2548 : 18) ทฤษฎีนี้เน้นว่า สังคมทั้งหลายย่อมมีการพัฒนาจากสภาพที่ล้าหลังไปสู่สภาพที่สังคมที่ทันสมัยก้าวหน้า ส่วนมากจะอิงเกณฑ์สังคมตะวันตก เช่น ยุโรป อเมริกา เป็นต้น ฉะนั้นความทันสมัย จึงมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า ความเป็นตะวันตก นั่นเอง โลกนับถือคนที่ใช้ความรู้ ความสามารถประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือบำรุงความสะดวกสบายของมนุษย์ หลอดไฟ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ ความหลากหลายของเครื่องมือเหล่านี้ถือเป็น “ของวิเศษ” ที่แก้ปัญหาความต้องการของมนุษย์ ที่ไม่รู้จักพอ ทำให้เกิดการบริโภคนิยมไม่สิ้นสุด ในยุคล่าอาณานิคมเมื่อร้อยปีก่อนชาติตะวันตกได้เมืองขึ้นในเอเชีย เพื่อนำเอาทรัพยากรธรรมชาติไปตอบสนองความต้องการในอุตสาหกรรมในประเทศของตนเอง แล้วแปรรูปมาขายเมืองขึ้น ประเทศที่ไม่ได้เป็นเมืองขึ้นก็พัฒนาตนเองให้ทันสมัยเร็วที่สุด วิธีการทำให้ทันสมัยที่สุด คือ การหยิบเอากรอบความคิด ทั้งกระบวนการทัศน์ วิชาความรู้ และเครื่องมือจากตะวันตก ใช้ประเทศตะวันตกเป็นต้นแบบ เพื่อให้ประเทศทันสมัยเท่าเทียม ทำให้ต้องยอมรับวิถีชีวิตแบบ วัตถุนิยม บริโภคนิยม และทิ้งปัญญาเก่าๆ ไป

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในสังคม อาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายของเทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเป็นความทันสมัยจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของโครงสร้างทางสังคม และพฤติกรรมทางสังคมลักษณะของการเปลี่ยนแปลงมีทั้งการเพิ่มสิ่งใหม่ขึ้นและการสูญสลายของสิ่งเก่า มีทั้งพลังที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และพลังที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง บางส่วนเปลี่ยนแปลงช้าในขณะที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงเร็ว การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งมักส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ด้วย ปัจจัยที่มีผลใน

สังคมต่างๆ เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาจนเป็นความทันสมัยที่เร็วหรือช้าแตกต่างกัน ได้แก่ สภาพแวดล้อมธรรมชาติการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร โลกทัศน์ นวัตกรรม และการเคลื่อนไหวของกระบวนการทางสังคม

สจ๊วต (Stewart, อ้างถึงใน ורתัย แซ่ดอง 2548 : 18) ได้ให้ทัศนะว่า การพัฒนาไปสู่ความทันสมัย หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการขยายของอุตสาหกรรม เทคโนโลยีการเกษตรพืชพาณิชย์ การคมนาคมและการขนส่งทันสมัย ซึ่งส่งผลต่อสังคมวิถีชีวิตเดิม เขาได้เสนอประเด็นที่ควรพิจารณาในการมองปรากฏการณ์การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยใน 5 ประเด็น คือ

1. ลักษณะสังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่ ที่ศึกษา
2. บริบทการเปลี่ยนแปลงระดับรัฐ
3. องค์กรหรือกลไกที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมชาวไร่ชาวนา
4. กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการกระตุ้น โดยปัจจัยภายนอก
5. การแสดงออกหรือผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ลักษณะสำคัญของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย

1. มีการเปลี่ยนแปลงเทคนิควิธีการต่างๆ ในการดำรงชีวิตจากแบบที่เคยมีตามประเพณีเดิมไปสู่วิถีชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นวิทยาศาสตร์
2. การผลิตในภาคเกษตรกรรมเปลี่ยนจากผลิตเพื่อกินเองเป็นผลิตเพื่อขาย สิ่งของเครื่องใช้ที่เคยทำเองเปลี่ยนมาซื้อจากตลาด และมีการจ้างงานแทนการใช้แรงงานจากครอบครัว
3. ในการผลิตทางอุตสาหกรรมเปลี่ยนจากแรงงานคนมาเป็นเครื่องจักรมากขึ้น
4. คนหันมาใช้ชีวิตเป็นสังคมเมืองมากขึ้น

สิ่งที่เป็นอุปสรรค หรือขัดขวางความทันสมัย คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของสังคม ถ้าเปลี่ยนเป็นสังคมใหม่แล้วสังคมเก่าจะต้องหมดไป แต่สำหรับสังคมของชุมชนตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียนนั้นจะสามารถผสมผสานกลมกลืนทั้งแบบเก่าและแบบใหม่ได้เป็นอย่างดีหรือไม่ ผู้วิจัยจะใช้ทฤษฎีความทันสมัยมาอธิบายกระบวนการที่เกิดขึ้นให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ (ורתัย แซ่ดอง 2548 : 19)

9. ทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา สามารถอธิบายได้โดยใช้ 3 ทฤษฎีใหญ่ๆ คือ

1. ทฤษฎีการพัฒนา (Developmental Theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา ว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ค่อยเป็นค่อยไป และสะสมขึ้นเรื่อยๆ เข้าสู่การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผลกระทบของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา โดยเชื่อว่าแบบแผนของการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนาจะเหมือนกับแบบแผนที่เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว และวิถีทางหรือ หนทางที่จะบรรลุถึงการพัฒนา คือ การทำให้ประเทศกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม (Industrialization)

นักทฤษฎีที่สำคัญในแนวนี้ คือ Rostow (อ้างถึงใน คาร์ณี ถวิลพิพัฒน์กุล 2544 : 15) ได้ใช้วิธีศึกษาประวัติศาสตร์ในการอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเกิดขึ้นเป็นขั้นตอนตามพัฒนาทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ ขั้นตอนดังกล่าวประกอบด้วย

1. ขั้นเตรียมการ เป็นระยะเวลาที่สังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมโบราณมาเป็นสมัยใหม่ ซึ่งจะต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคมนั้นๆ ซึ่งรวมทั้งระบบเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีการผลิต ตลอดจนทัศนคติ และค่านิยมของคนในสังคม ภาวะขั้นเตรียมการของประเทศกำลังพัฒนามักจะเกิดจากแรงผลักดันภายนอกประเทศ โดยเริ่มจากคนในสังคมมีการศึกษามากขึ้น เกิดจากกลุ่มคนที่มีใจเป็นนักประกอบการ และเริ่มมีสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารเกิดขึ้น ในขั้นเตรียมการนี้การลงทุนเพื่อการผลิตจะเพิ่มขึ้นถึง 5 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ประชาชาติ

2. ขั้นทะเยอทะยาน (Take off) ขั้นนี้จะต่อเนื่องจากขั้นเตรียมการ เป็นช่วงที่แรงด้านความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจหมดไป ความเจริญทางเศรษฐกิจขยายตัวออกไป Rostow ได้ให้คำจำกัดความ คำว่า “Take off” ไว้ว่า เป็นช่วงเวลาที่ยอดการลงทุนและผลผลิตต่อหัวที่แท้จริงเพิ่มขึ้นในทางเดียวกัน พร้อมไปเรื่อยๆ ในช่วงนี้การลงทุนเพิ่มเป็นกว่าร้อยละ 10 ของรายได้ประชาชาติ ความสำเร็จในขั้นทะเยอทะยานขึ้น ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือ ปริมาณเงินยืมในการลงทุน จำนวนผู้ประกอบการ และภาคเศรษฐกิจที่เป็นสาขานำ ซึ่งจะไปกระตุ้นความเจริญในภาคอื่นต่อไป

3. ขั้นที่สังคมรักษาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไว้ได้เอง (ขั้นอุดมโภคา) คือ สังคมที่ผ่านขั้นทะเยอทะยานมาแล้ว ในขั้นนี้ระบบเศรษฐกิจขยายตัวอยู่ตลอดเวลา มีการใช้เทคโนโลยีการผลิตแบบใหม่อยู่เสมอการลงทุนอยู่ในระดับร้อยละ 10 – 20 ของรายได้ประชาชาติ

มอร์ และ โฮเซลิซ (More & Hoeselitz, อ้างถึงใน คาร์ณี ถวิลพิพัฒน์กุล 2544 : 15) มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นกระบวนการไปสู่ความทันสมัย (Modernization) อันเป็นผลมาจากการเป็นอุตสาหกรรม ในความคิดของนักทฤษฎีกลุ่มนี้ คำว่า “Industrialization” มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “Modernization” และเช่นเดียวกับคำว่า “Westernization” หรือการ ทำให้เป็นตะวันตก Moore ได้ให้คำจำกัดความของ Modernization ว่า

เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงของสังคมดั้งเดิมไปสู่รูปแบบของประเทศทางตะวันตกที่มีลักษณะสำคัญ คือ มีการใช้เทคนิควิทยาการ ใช้การจัดองค์กรทางสังคมที่ก้าวหน้ามีเศรษฐกิจที่เฟื่องฟู และค่อนข้างจะมีเสถียรภาพทางการเมือง

สมเอลเซอร์ (Smelser, อ้างถึงใน ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล 2544 : 16) เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นกระบวนการ 4 อย่างที่แตกต่างกันแต่มีความเกี่ยวเนื่องกัน คือ

1. ทางด้านเทคโนโลยี สังคมจะเปลี่ยนจากการใช้เทคนิคง่ายๆ และดั้งเดิมไปสู่การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์
2. ทางด้านเกษตรกรรม สังคมจะเปลี่ยนจากการทำการเกษตรเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตสินค้าเกษตรเพื่อการค้า ซึ่งหมายรวมถึงการปลูกพืชที่ทำเงินเฉพาะอย่าง
3. ทางด้านอุตสาหกรรม จะเปลี่ยนแปลงการใช้แรงงานมนุษย์และสัตว์ไปสู่การทำอุตสาหกรรมอย่างแท้จริง นั่นคือ การที่คนทำงานเพื่อค่าจ้างแรงงานโดยการใช้เครื่องจักรเครื่องกลเพื่อทำการผลิตสินค้าส่งตลาด
4. ทางด้านการจัดการทางนิเวศวิทยา จะเปลี่ยนการตั้งถิ่นฐานที่กระจายไปในพื้นที่เพาะปลูกและหมู่บ้านไปสู่การตั้งถิ่นฐานเมือง

โดยการมองว่าประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นระบบสังคมอันหนึ่ง Smelser อธิบายว่าใน กระบวนการไปสู่ความทันสมัยนี้ มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 อย่าง คือ

1. การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่
2. การผสมผสานของส่วนต่างๆ ในระบบ
3. ความระส่ำระสายในสังคม

Smelser บอกว่าในสังคมที่พัฒนาแล้วจะมีระดับของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่สูง ส่วนสังคมที่ยังไม่พัฒนาจะมีลักษณะการแยกย่อยต่ำ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงเน้นที่การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ ของส่วนต่างๆ ในสังคม การแยกย่อยนี้จะเกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ ครอบครัวยุคใหม่ และการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคม อย่างไรก็ตามการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่นี้ไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่ความทันสมัยได้ ต้องมีการผสมผสานเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากในขณะที่สังคมมีการแยกย่อยเพิ่มขึ้น จะต้องมีการเพิ่มกลไกที่จะทำการผสมผสาน และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความสนใจแตกต่างกันออกไปในสังคมนั้น การผสมผสานอันนี้จะเกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจและครอบครัว ชุมชนและโครงสร้างทางการเมือง ส่วนความระส่ำระสายในสังคมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ 3 เกิดขึ้นในช่วงเวลาระหว่างการเกิดการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ และการผสมผสานกันของส่วนต่างๆ ในสังคม ทั้งนี้

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมทำให้เสียความเป็นระเบียบที่มีอยู่แต่เดิม เพราะมีการเรียกร้องให้มีการสร้างสิ่งใหม่ๆ เช่น กิจกรรม กฎเกณฑ์ รางวัลตอบแทน หรือแม้แต่การประท้วง เพื่อที่จะผสมผสานส่วนที่แยกย่อยออกไป สิ่งเหล่านี้จะสร้างความขัดแย้งกับแบบแผนเก่าๆ ในสังคม เพื่อที่จะผสมผสานส่วนที่แยกย่อยออกไป สิ่งเหล่านี้จะสร้างความไม่พอใจให้กับบุคคลในสังคม

2. ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Social- Psychological Theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่นเดียวกับทฤษฎีพัฒนาการและยังมีความคิดว่าการไปสู่ความทันสมัยจะทำได้โดยผ่าน การกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดที่สำคัญของกลุ่มนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยม และทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล 2544 : 16 -19)

ฮาเจน (Hagen, อ้างถึงใน คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล 2544 : 17) คิดว่าบุคลิกภาพแบบสร้างสรรค์ (Innovative Personality) เป็นกุญแจที่จะไขไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ ผู้ที่มีบุคลิกภาพแบบสร้างสรรค์จะมองเห็นสภาพสังคมรอบตัวว่าเป็นขั้นตอนอย่างมีเหตุมีผลที่สามารถจะเข้าใจได้ นอกจากนี้ผู้ที่มีบุคลิกภาพแบบนี้จะมีความต้องการอย่างมากที่จะมีอำนาจตัดสินใจด้วยตนเอง มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความต้องการที่จะเอาใจใส่ต่อสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่น Mc Clelland (อ้างถึงใน คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล 2544 : 17) เน้นบุคลิกภาพที่นำด้วยความสำเร็จ (Achievement-oriented Personality) หรือการมีใจเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Spirit) ว่าเป็นการสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนา ความคิดพื้นฐานของ Mc Clelland คือ สังคมมีระดับ “n-achievement” สูงจะผลิตผู้ประกอบการที่มีความกระตือรือร้น ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็ว “n-achievement” เป็นผลมาจากประสบการณ์วัยเด็ก ถ้าหากมีการสร้างให้เกิดความต้องการประสบความสำเร็จวัยเด็ก บุคคลผู้นั้นจะเติบโตเป็นผู้มีน้ำใจเป็นนักประกอบการ ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ

Mc Clelland ได้ทำการวิจัยเรื่องนี้โดยการตรวจวัด “แรงจูงใจในความสำเร็จ” ทั้งในระดับบุคคล และระดับชาติ และพิสูจน์ว่าแรงจูงใจในความสำเร็จนั้นมีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับความสำเร็จอย่างไร เขาใช้วิธีทดสอบโดยศึกษาว่าบุคคลจะใช้เวลาว่างในการคิดฝันเกี่ยวกับเรื่องอะไร โดยกำหนดว่าถ้าบุคคลใช้เวลาว่างในการคิดฝันเกี่ยวกับการจะทำอะไรให้ดีขึ้น แสดงว่ามีความคิดเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ ถ้าบุคคลใช้เวลาว่างในการคิดฝันเกี่ยวกับครอบครัว เพื่อนฝูง แสดงว่ามีความคิดเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์หรือความผูกพัน และถ้าบุคคลใช้เวลาว่างในการคิดฝันเกี่ยวกับเจ้านาย ลูกจ้าง หรือผู้นำ แสดงว่ามีความคิดเกี่ยวข้องกับอำนาจ เขา

ตั้งสมมติฐานว่า บุคคลที่มีความคิดเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ จะกระทำสิ่งต่างๆ ที่สอดคล้องกับความนึกคิดเหล่านั้น เขาพบว่าในประเทศต่างๆ แม้จะต่างกันทั้งระดับและลักษณะของการพัฒนา ผู้ที่มีอาชีพผู้จัดการ หรือผู้บริหารจะมีคะแนนเฉลี่ยของ n-achievement สูงกว่าบุคคลในอาชีพอื่นๆ Inkeles (อ้างถึงใน คารณิ ถวิลพิพัฒน์กุล 2544 : 19) เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของมนุษย์ (Transformation of the nature of man) หรือการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติจากแบบดั้งเดิมมาเป็นแบบทันสมัยเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้เกิดการพัฒนาขึ้น เนื่องจากสังคมที่ทันสมัยจะต้องการบุคคลที่ทันสมัยมาทำหน้าที่ในสังคม และสร้างความเจริญต่อไป ลักษณะของ “คนทันสมัย” สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ภายใน และภายนอก ลักษณะภายนอกนั้นเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม เช่น การเมือง การศึกษา การสื่อสาร ส่วนลักษณะภายในนั้นเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม Inkeles ได้ระบุคุณสมบัติของ “คนทันสมัย” ไว้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. เป็นคนที่พร้อมที่จะเผชิญสิ่งใหม่ๆ และพร้อมที่จะรับนวัตกรรม (Innovation) และการเปลี่ยนแปลง
2. เป็นคนที่สามารถมองเห็นปัญหา และความคิดเห็นต่อปัญหาจำนวนมากที่เกิดขึ้นไม่เฉพาะเพียงแต่ภายในท้องถิ่นเท่านั้น แต่รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายนอกท้องถิ่นของตนด้วย และเป็นคนที่เปี่ยมประชาธิปไตยในเรื่องของความคิดเห็นนั้น คือ สนใจว่าคนอื่นๆ รอบข้างมีความคิดและทัศนคติอย่างไรด้วย
3. เป็นคนที่มองอนาคตมากกว่าอดีต ให้ความสำคัญต่อการจัดเวลาที่เหมาะสมตรงต่อเวลา
4. เป็นคนที่รู้จักวางแผนและการจัดระเบียบชีวิต
5. เป็นคนที่เชื่อว่ามนุษย์สามารถจะควบคุมสิ่งแวดล้อม เพื่อไปถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ไม่ใช่ถูกควบคุมโดยสิ่งแวดล้อม
6. เป็นคนที่ไม่เชื่อในโชคชะตา
7. เป็นคนที่ให้เกียรติคนอื่น คิดว่าคนอื่นมีศักดิ์ศรีเท่ากัน โดยเฉพาะต่อสตรีและเด็ก
8. มีความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ และเทคนิควิทยาการ
9. เป็นคนที่เชื่อเรื่องความยุติธรรม นั่นคือ บุคคลควรจะได้สิ่งตอบแทนตามส่วนที่เขาได้ทำ ไม่ใช่ตามคุณสมบัติพิเศษอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในงาน

Inkeles บอกว่า มีปัจจัยหลายอย่างที่กำหนดระดับของความทันสมัย ได้แก่ การศึกษา กระบวนการเมือง การเป็นเมือง โครงข่ายทางการติดต่อสื่อสาร การพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ รวมถึงการมีโรงงาน หรือธุรกิจเอกชนที่เกี่ยวกับการผลิต และการบริหาร อย่างไรก็ตามการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการทำให้คนทันสมัย

3. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) มีรากฐานมาจากทฤษฎีความขัดแย้ง อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสังคมที่ไม่มีเสถียรภาพว่า เป็นผลมาจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้น หรือกลุ่มบุคคลในสังคม ทฤษฎีนี้มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นการหลุดพ้น หรือเป็นอิสระจากการพึ่งพา หรือการมีอำนาจเหนือประเทศอื่น เนื่องจากมีความขัดแย้งระหว่างประเทศนายทุนตะวันตก และประเทศกำลังพัฒนา หรือ “ประเทศโลกที่สาม” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และพัฒนาเศรษฐกิจของโลกที่สาม ถูกบิดเบือนไปโดยประเทศตะวันตก โดยผ่านบริษัทข้ามชาติซึ่งควบคุมโดยชาวต่างประเทศ Wallerstein (อ้างถึงใน คาร์นิ ธิวลพิพัฒน์กุล 2544 : 20) ให้ความเห็นว่า ความเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมในประเทศตะวันตกเกิดขึ้น เพราะพวกนี้ชูครีต “ส่วนเกินทางเศรษฐกิจ” และ วัตถุประสงค์จากประเทศโลกที่สามไป

ดอส แซนทอส (Dos Santos, อ้างถึงใน คาร์นิ ธิวลพิพัฒน์กุล 2544 : 20) คิดว่ามีโอกาสที่เติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศโลกที่สามจะเกิดขึ้น แต่จะเป็นการพัฒนาที่ถูกชักนำอยู่ตลอดเวลา ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตนเอง เนื่องจากถูกจำกัดด้วยผลประโยชน์ของประเทศตะวันตก

โอ เบน (O'Brien, อ้างถึงใน คาร์นิ ธิวลพิพัฒน์กุล 2544 : 20) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการควบคุมตลาด และกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในประเทศกำลังพัฒนา โดยบริษัทระหว่างประเทศทำได้สำเร็จโดยการใช้ทรัพยากรสองอย่างที่ประเทศกำลังพัฒนาขาดแคลน นั่นคือ ทุนสำหรับลงทุน และเทคนิควิทยาการทางการค้า

กลไกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา

คาร์นิ ธิวลพิพัฒน์กุล (2544 : 20) ทฤษฎีที่ได้กล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเป็นผลมาจากปัจจัยหลายอย่างใน Developmental Theories ซึ่งเน้นบทบาทของกระบวนการเป็นอุตสาหกรรม สิ่งที่เป็นกลไกหรือแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ เทคโนโลยีตาม Social-psychological Theories คือ บุคลิกภาพ ค่านิยมทัศนคติ ของบุคคล เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนใน Dependency Theory เห็นว่า ความขัดแย้งเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่สุดในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง Lauer กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นจากตัวกลางในการเปลี่ยนแปลง เช่น รัฐบาล กลุ่มผู้มีอำนาจ หรือแม้แต่กลุ่มเยาวชน อาจเกิดจากสถานการณ์ เช่น การแข่งขัน ความขัดแย้ง ความรุนแรง การแบ่งแยกชนชั้น อุดมการณ์ และเทคนิควิทยาการ โดยทั่วไปแล้วตัวกลางและสถานการณ์ใดก็ได้ที่จะเป็นตัวกลางให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา อย่างไรก็ตามสำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่มีระดับเสถียรภาพทางสังคม และการเมืองในระดับมากพอควร ตัวกลางมีอิทธิพลมากที่สุดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ เทคโนโลยี

การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทำให้เกิดผลกระทบหลายด้านต่อชีวิตมนุษย์และสังคม เพราะ มันทำให้คนมีโอกาสที่จะเลือกมากขึ้น นอกจากนี้มันยังเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ เช่น การจัดองค์กรทางอุตสาหกรรม ตลอดจนสร้างปัญหาทางสังคมใหม่ๆ เทคโนโลยีเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าด้านอื่นๆ ของวัฒนธรรมและการจัดองค์กรทางสังคม ดังนั้นมันจะสร้างช่องว่างระหว่างความแตกต่างทั้งสองขึ้น ซึ่งกลายเป็นบริเวณที่มีปัญหาสังคม หรือเกิด **ความล่าช้าทางวัฒนธรรม** ทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม สมมติให้มีการขึ้นอยู่กับกันของส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรม จนทำให้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของส่วนใดส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ทำให้ต้องมีการปรับตัวของส่วนต่างๆ ไปด้วย ในประเทศกำลังพัฒนา ความล่าช้าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น เพราะเทคโนโลยีขอยืมมาจากประเทศพัฒนาแล้วล้าหน้าวัฒนธรรม และการจัดองค์กรสังคมแบบดั้งเดิมในประเทศ

การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ตามความคิดของ Ogburn (อ้างถึงใน คาร์นิถวิไลพิพัฒน์กุล 2544 : 21) เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ประการ คือ Innovation ซึ่งหมายถึง สิ่งประดิษฐ์ คิดค้นทางเครื่องจักรเครื่องกล ตลอดจนสิ่งประดิษฐ์ทางสังคม วัฒนธรรม และพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์

1. Accumulation อันเป็นผลมาจากจำนวนการเกิดขึ้นของสิ่งใหม่ๆ ทางวัฒนธรรมมีมากกว่าจำนวนสิ่งเก่า ๆ ทางวัฒนธรรม ที่สูญหายไป
2. Diffusion ซึ่งหมายถึง การกระจายไปขอสิ่งประดิษฐ์จากแหล่งต้นกำเนิดไปสู่บริเวณอื่นๆ
3. Adjustment ซึ่งหมายถึง ปัญหาที่เกิดจากการขึ้นอยู่กับกันทางด้านต่างๆ ของวัฒนธรรม เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนามักชอบขอยืมเทคโนโลยีจากประเทศพัฒนาแล้ว

การเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องมาจากเทคโนโลยีจึงเกี่ยวข้องกับ Innovation มากกว่า Invention Roger (อ้างถึงใน คาร์นิถวิไลพิพัฒน์กุล 2544 : 21) ให้คำจำกัดความของ Innovation อย่างกว้างๆ ไว้ว่า “ความคิดใดก็ได้ที่บุคคลมองว่าเป็นของใหม่ ถึงแม้ว่าความคิดนั้นจะมีอยู่แล้วในที่อื่น” กลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา จึงกลายมาเป็นการกระจายและการนำเอา Innovation มาใช้ ซึ่งเกี่ยวกับองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ

1. ตัว Innovation เอง เกี่ยวข้องกับผลได้โดยเปรียบเทียบ ความสามารถที่จะแข่งขันได้ ความซับซ้อนที่มองเห็น การทดลองใช้ได้ และความสามารถที่จะสื่อสารกันได้

2. ช่องทางการสื่อสารของ Innovation ซึ่งอาจจะเป็นสื่อสารมวลชน ถ้าหากวัตถุประสงค์เป็นไปเพื่อการบอกกล่าว หรือการติดต่อระหว่างบุคคล ถ้าหากวัตถุประสงค์เป็นไปเพื่อการชักชวน

3. ระบบสังคมของสถานที่ซึ่งกระบวนการนี้เกิดขึ้น เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม ผู้นำความคิด และตัวกลางการเปลี่ยนแปลง

4. เวลาที่แน่นอนลงไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับระยะเวลาก่อนที่คนจะยอมรับและใช้ Innovation

กลไกที่สำคัญที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา คือ บทบาทของรัฐบาล โดยทั่วไปการเข้ามายุ่งเกี่ยวของรัฐบาลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา Chodak (อ้างถึงใน คาร์นิ ถวิลพิพัฒน์กุล 2544 : 21) ซึ่งให้เห็นถึงวิธีการ 3 อย่างที่รัฐบาลจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศดังนี้

1. สร้างสถานการณ์ซึ่งอำนวยความสะดวกในการพัฒนาเศรษฐกิจแต่ไม่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา

2. กำหนดกระบวนการของการพัฒนาอย่างจริงจังถึงระดับหนึ่ง

3. จัดการวางแผนและปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงโดยใช้กลไก เช่น การยึดอุตสาหกรรมบางอย่างเป็นของรัฐ บังคับความสำคัญของชาติและวัตถุประสงค์ และการเสนอทรัพยากรหลาย ๆ ชนิดที่จำเป็นต่อการพัฒนา

การเข้ายุ่งเกี่ยวของรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนา อาจอยู่ในรูปใดก็ได้ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ทางการเมืองในแต่ละประเทศ รัฐบาลในประเทศประชาธิปไตยอาจจะชอบการยุ่งเกี่ยวประเภทแรก ในขณะที่รัฐบาลประเทศสังคมนิยมอาจจะชอบประเภทที่สองหรือที่สาม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชน

คาร์นิ ถวิลพิพัฒน์กุล (2544 : 29-31) เนื่องจากในประเทศที่มีเสถียรภาพทางสังคมในระดับพอสมควร การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนมีแนวโน้มว่าจะเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป จึงอธิบายได้โดยทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีแนวคิด 2 แนวคือ

1. แนวคิดแบบ *Bipola* (“Bi” หมายถึง สองส่วน “Pola” หมายถึง ขั้ว) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการจัดการของสังคมจากแบบหนึ่งไปเป็นอีกแบบหนึ่ง โดยที่ชุมชนยังมีเสถียรภาพอยู่ ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างแนวคิดนี้ที่สำคัญได้แก่

1.1 Toennies ใช้ความคิดเกี่ยวกับ “Gesellschaft” ในการแสดงถึงความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ทางสังคมในสถานการณ์ที่ตรงข้ามกัน คือ ชนบทกับเมืองในชุมชน

ชนบทนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีลักษณะที่มีการช่วยเหลือร่วมมือกัน มีการพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน มีความผูกพันทางด้านจิตใจ และมีข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการ เมื่อชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้น และซับซ้อนขึ้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะเปลี่ยนไปเป็นแบบ Gesellschaft ซึ่งมีลักษณะที่มีการติดต่อกันอย่างเป็นทางการมีการแบ่งเฉพาะลงไปของหน้าที่ต่าง ๆ และมีการใช้ระบบเงินและสินเชื่อในการแลกเปลี่ยนสินค้า

1.2 Redfield ใช้ความคิดเกี่ยวกับ Folk-Urban Continuum ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน ขณะที่มีการพัฒนาจากชุมชนชนบทไปสู่ชุมชนเมือง Redfield บอกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน 3 อย่าง ในขณะที่ชุมชนชนบทกลายเป็นเมือง

1.2.1 Cultural Disorganization ซึ่งหมายถึงว่า กฎเกณฑ์และข้อบังคับซึ่งใช้เป็นเครื่องชี้นำการกระทำของคนในสังคมเริ่มมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับด้านต่างๆ มากขึ้น และเริ่มจะไม่คงเส้นคงวา

1.2.2 Secularization ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่มีการใช้เหตุผลเป็นตัวนำในการจะกระทำสิ่งใดของคนในสังคมแทนที่ความเชื่อทางศาสนาการเปลี่ยนแปลง

1.2.3 Individualism ซึ่งเกี่ยวข้องกับระดับความเป็นตัวของตัวเองที่สูงขึ้นของคนในสังคม

1.3 Durkheim อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชนโดยเน้นความคิดเกี่ยวกับ Mechanical Solidarity และ Organic Solidarity โดยบอกว่าการแบ่งงานกันทำการแยกย่อยของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่ชุมชนมีขนาดและความหนาแน่นเพิ่มขึ้น เป็นปัจจัยสำคัญที่เปลี่ยนรูปแบบการผสมผสานของส่วนต่างๆ ในสังคมจาก Mechanical เป็น Organic Solidarity โดย Mechanical Solidarity เกิดจากค่านิยมและความสนใจที่เหมือนกันของคนในชุมชน เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคลในชุมชนที่มีขนาดเล็ก และมีบทบาทหน้าที่และกิจกรรม ส่วน Organic Solidarity นั้นเกิดขึ้นจากความแตกต่างกันของบทบาทหน้าที่อันเป็นผลมาจากการแบ่งงานกันทำ เป็นแรงที่ทำให้เกิดการผสมผสานกันของส่วนต่างๆ ในชุมชน ส่วนที่แตกต่างกันเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความต้องการและหน้าที่ต่างกัน จะเป็นส่วนประกอบซึ่งกันและกัน และทำให้แต่ละส่วนต้องพึ่งส่วนอื่นๆ มากขึ้น จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปลักษณะแตกต่างกันของชุมชนชนบท (ชุมชนเล็ก) และชุมชนเมือง (ชุมชนใหญ่)

ชุมชนเล็ก

ความสัมพันธ์ทางสังคม

ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ชุมชนใหญ่

- ผูกพันกันด้วยสัญญา หรือกฎข้อบังคับ

พึ่งพาขึ้นอยู่กับกันทางเศรษฐกิจ	- ความเฉพาะเจาะจงของหน้าที่แต่ละ
บุคคล	
ความรู้สึกผูกพันกันเป็นกลุ่ม	- การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ
โดยระบบเงินตรา	
ข้อตกลงระหว่างบุคคลอย่างไม่เป็นทางการ	
ชุมชนเล็ก	ชุมชนใหญ่
ข้อบังคับและบรรทัดฐานทางสังคม	
ง่าย ๆ ไม่เป็นทางการ	- ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับหลายด้าน
การกระทำของบุคคล	
- ทำด้วยความเชื่อทางศาสนา	- ทำด้วยความมีเหตุผล
ความเป็นตัวของตัวเอง	
- มีน้อย อยู่ในระดับต่ำ	- อยู่ในระดับสูง
ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม	
- เกิดจากค่านิยมที่เหมือนกัน ความสนใจ	- เกิดจากความแตกต่างใน
เหมือนกัน อันเนื่องมาจากมีหน้าที่และ	บทบาทและหน้าที่อันเนื่อง
กิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน	มาจากการแบ่งงานกันทำ
- ไม่มีรูปแบบ	- มีรูปแบบ

2. แนวความคิดแบบระบบสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชนคือการเคลื่อนไหวเข้าสู่สภาวะที่ซับซ้อน และการมีความสามารถปรับตัวได้ดีขึ้นการเคลื่อนไหวนี้เกิดขึ้นโดยผ่าน 2 กระบวนการ คือ การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ และการผสมผสาน เมื่อชุมชนมีความเจริญขึ้น จะเกิดการแยกย่อยในหน้าที่ของชุมชน เช่น ในการผลิตสินค้าและบริการ การกระจายผลผลิตและการบริโภค การเรียนรู้ระเบียบสังคม การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างสมาชิกในชุมชน เนื่องจากการแยกย่อยนี้ก่อให้เกิดความแตกต่างกันออกไปของระบบย่อยๆ ในชุมชน ดังนั้น การผสมผสานจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเชื่อมโยงส่วนที่แยกย่อยของชุมชนเข้าด้วยกัน

การผสมผสานทางสังคม

ในระดับชุมชน การผสมผสานอาจจะมองได้ว่า เป็นแนวทางสังคมที่เชื่อมโยงสมาชิกและส่วนต่างๆ ของกลุ่มเข้าด้วยกัน เราสามารถศึกษาการผสมผสานทางสังคมได้หลายด้านและหลายระดับ การผสมผสานและการรวมตัวแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงความกลมกลืนของมาตรฐานทางวัฒนธรรมของคนหลายกลุ่มในสังคม
2. การผสมผสานทางบรรทัดฐานสังคม หรือ ความเข้าใจกันไ้ระหว่างมาตรฐานวัฒนธรรมกับประเพณีของบุคคล
3. การผสมผสานกันทางด้านติดต่อสื่อความหมาย หรือการที่มีโครงข่ายของการติดต่อสื่อความหมายกระจายอยู่ในสังคม
4. การผสมผสานทางหน้าที่ หรือระดับที่มีการพึ่งพาขึ้นอยู่กับกันระหว่างหน่วยต่างๆ ของระบบการแบ่งงานกันทำ

อีกประเด็นหนึ่ง ที่สำคัญเกี่ยวกับการศึกษาการผสมผสานทางสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ หรือ โครงสร้างของมันขณะที่ชุมชนมีการพัฒนามากขึ้น การเปลี่ยนแปลงรูปของการผสมผสานทางสังคมจาก Mechanical Solidarity มาเป็น Organic Solidarity เมื่อชุมชนมีการพัฒนาขึ้น ในตอนต้นของการเปลี่ยนแปลงสังคมในชุมชน การผสมผสานทางสังคมอาจจะเป็นแบบผสมผสานบรรทัดฐาน และการติดต่อสื่อความหมาย ซึ่งอาจมองเห็นได้จากการที่สมาชิกของชุมชนปฏิบัติตามมาตรฐานวัฒนธรรม และจากความมากน้อยของการมีปฏิภิกิริยาโต้ตอบทางสังคม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในสังคมของสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตามเมื่อชุมชนมีการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่มากขึ้น การผสมผสานของส่วนต่างๆ ของระบบย่อยในชุมชนจะเป็นสิ่งที่ตามมาทุกคนจะต้องนึกถึงตัวแบบใหม่ เพราะเกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของกลุ่มซึ่งตอนนี้เริ่มจะซับซ้อนขึ้น การผสมผสานนี้ คือ การผสมผสานทางหน้าที่นั่นเอง หรือการผสมผสานอย่างเป็นทางการ และมีรูปแบบเมื่อชุมชนมีการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่มากขึ้น จะทำให้มีการสร้างกลไกในการผสมผสานใหม่ๆ ขึ้นในสังคม ซึ่งอาจเกิดขึ้นในหน้าที่ต่างๆ ที่สำคัญของชุมชนอันได้แก่ การผลิต การกระจายการผลิต การบริโภค การเรียนรู้ระเบียบสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม การควบคุมสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลในสังคม

จากอดีตจนถึงปัจจุบันตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียน มีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด แต่จะมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และมีทิศทาง

อย่างไร ผู้วิจัยจะใช้ทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา มาอธิบายให้เข้าใจได้มากยิ่งขึ้น

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระนันท์ ชะลอเอกนิษฐ์ (2545 : 24) ตลาด ถือเป็นส่วนประกอบหนึ่งของเมือง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ให้ตลาดนัดกับข้าวเป็นตัวแทนของตลาดประเภทหนึ่งที่มีการปรับตัวตามไปตามสถานภาพชุมชนเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป และยังสรุปองค์ประกอบของตลาดนัดโดยอาศัยแนวคิดเรื่องกิจกรรมของตลาดที่ต้องประกอบด้วย พ่อค้าเร่ ผู้ซื้อ ผู้จัดนัด สินค้าและบริการ

อรทัย แซ่ต๋อง (2548 : 49-50) ได้ศึกษาถึงองค์ประกอบและกิจกรรมของตลาดนัดข้างทางกระจาด และศึกษาวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของตลาดนัดข้างทางกระจาด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ตลาดนัดข้างทางกระจาดมีองค์ประกอบ คือ

- 1) สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สถานที่จอดรถ แผงสินค้า เป็นต้น
- 2) สินค้า ได้แก่ เนื้อสัตว์ ผักสดผลไม้ อาหารสำเร็จรูป สินค้าโชว์ห่วย เครื่องแต่งกาย เบ็ดเตล็ด และอื่น ๆ
- 3) ผู้ขาย ประกอบไปด้วยชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง ระยะเวลาและระยะทางในการเดินทาง วิธีการเดินทาง
- 4) ผู้ซื้อ ประกอบไปด้วย ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง ระยะเวลา ระยะทางที่เดินทางมา ตลาดนัดข้างทางกระจาด จุดมุ่งหมายของการมาที่ตลาด
- 5) ผู้จัดตลาดนัด อธิบายถึงแรงบันดาลใจในการมาทำตลาดนัดข้างทางกระจาด คือ ต้องการหารายได้

6) ภาวะเบียด ได้แก่ การเช่าแผง การใช้ไฟฟ้า และน้ำ เป็นต้น
มีกิจกรรมของผู้ซื้อ เช่น การซื้อสินค้า การเดินในตลาด เป็นต้น กิจกรรมของผู้ขาย เช่น กลวิธีการขาย การกำหนดราคาสินค้า และกิจกรรมอื่น ๆ ในระหว่างการขายสินค้าในตลาดนัดข้างทางกระจาด จากการศึกษาถึงองค์ประกอบของตลาดนัดข้างทางกระจาด ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงภายในตลาดนัดข้างทางกระจาด

การเปลี่ยนแปลงในตลาดนัดข้างทางกระจาด มีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป อย่างเป็นธรรมชาติ และมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตไม่มากนัก เนื่องจากมีระยะเวลาการเปิดขายสินค้าเพียง 10 ปี ถือว่าเป็นระยะเวลาสั้น การเปลี่ยนแปลงจึงไม่มากนัก สาเหตุการเปลี่ยนแปลงมา

จากคู่แข่งและสภาพทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหลัก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องขนาดของตลาด พฤติกรรมของผู้ซื้อ พฤติกรรมของผู้ขาย และสินค้า

อภิวัฒน์ รัตนวรา (อ้างถึงใน พีระนันท์ ชะลอเอกนิษฐ์ 2545 : 12) ความสัมพันธ์ของตลาดกับวิถีชีวิตว่า ตลาดเป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองมาเป็นเวลานานแล้ว เป็นที่ซื้อสินค้าทั้งที่เป็นของสดนำเข้าได้ง่าย และสินค้าที่เก็บไว้ได้นาน ก่อนหน้าที่จะมีตู้เย็นไว้เก็บของสดอย่างทุกวันนี้ ประชาชนจะเดินทางจากบ้าน ไปยังตลาดที่ใกล้ที่สุดเป็นกิจวัตรประจำวัน ตลาดมีความเชื่อมโยงใกล้เกี่ยวกับการก่อตัวขึ้นของวิถีชีวิตชุมชนเมือง

กาญจนา คมขำ (อ้างถึงใน พีระนันท์ ชะลอเอกนิษฐ์ 2545 : 25) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทความสัมพันธ์ต่อชุมชนของตลาดนัดบ้านหุบกระทิง จังหวัดราชบุรี สรุปได้ว่า บทบาทและความสัมพันธ์ของตลาดด้านเศรษฐกิจต่อชุมชนนั้น คือ ตลาดนัดมีลักษณะเป็นการค้าเสรี มีกลไกเคลื่อนไหวไปตามสภาพของตลาด มีการแข่งขันทั้งทางด้านเวลาและการแข่งขันกับแม่ค้ารายอื่น ๆ ตลาดมีบทบาทในการแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งแต่ละคนก็มีความต้องการสินค้าที่แตกต่างกัน ไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ คือ รายได้ ความจำเป็น หรือตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ส่วนบทบาทด้านสังคมได้กล่าวไว้ว่า ในการจับจ่ายจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการปรับตัวของคนในชุมชนภายหลังเกิดตลาดนัดว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการบริโภคกล่าวคือ ชาวบ้านพึ่งพาตลาดมากขึ้น เพราะสินค้าที่มีในตลาดนัดส่วนใหญ่เป็นสินค้าสำเร็จรูป สามารถเลือกซื้อได้ทันที แม่บ้านก็เริ่มเปลี่ยนการทำอาหารมาเป็นซื้อสำเร็จ การพึ่งพาตลาดกลางลดลง เพราะสินค้าคล้ายคลึงกับตลาดนัด และการจับจ่ายใกล้บ้านย่อมสะดวกกว่าตลาดนัดจึงเป็นที่นิยมมาก

สุภาภรณ์ จินตมาณีโรจน์ (2537 : 1) ได้ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำแม่กลอง บ้านโป่ง-บ้านเจ็ดเสมียน สรุปได้ว่า บริเวณสองฝั่งลุ่มน้ำแม่กลอง ในอำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธารามของจังหวัดราชบุรี ตั้งแต่บ้านโป่งถึงบ้านเจ็ดเสมียนมีประชากรส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายมอญที่อยู่ร่วมกับกลุ่มชนอื่น ๆ เช่น ไทย ลาว เขมร และจีน ด้วยความสงบสุขมาเป็นเวลานาน และยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างน่าชื่นชม ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่กระทบสังคมนิยมของชาวบ้านที่ยังสืบทอดประเพณีของสังคมชานาอยู่

ในการวิจัยนี้มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ โคนเฉพาะชาวมอญ ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ โดยมุ่งเน้นศึกษาประวัติศาสตร์จาก “ภายใน” เพราะเรื่องราวของคนในท้องถิ่นบริเวณนี้ไม่ค่อยปรากฏในเอกสารส่วนกลางนัก การศึกษาประวัติศาสตร์จากภายในจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ

เรื่องราวและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ได้ลุ่มลึกมากขึ้น และจะได้ภาพประวัติศาสตร์ที่มีค้อยปรากฏในที่ใดมาก่อนด้วย

ผลการศึกษาพบว่า ความอุดมสมบูรณ์ของกลุ่มน้ำแม่กลอง และการเป็นเส้นทางการค้าขายทั้งภายในและภายนอก ทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ อพยพเข้ามาอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองตั้งแต่บ้านโป่งถึงบ้านเจ็ดเสมียนตั้งแต่สมัยทวารวดี ลพบุรี อยุธา ชนบุรี และกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา ไทยทำสงครามกับพม่าบ่อยครั้ง และพม่าตีอาณาจักรมอญเป็นเมืองขึ้น และอาศัยชาวมอญช่วยทำสงครามเพื่อตีกรุงศรีอยุธยา จึงเกิดการอพยพของชาวมอญหลายระลอกตลอดสมัยอยุธยาเพื่อมาอยู่บริเวณบ้านโป่งถึงโพธาราม และในสมัยธนบุรีและกรุงเทพฯ ตอนต้นมีการอพยพของชาวมอญเข้ามาบริเวณนี้มากขึ้น โดยเฉพาะการอพยพของเจ้าเมืองด่านตะวันตก “รามัญทั้ง 7” จากเมืองกาญจนบุรี ดังนั้นจึงมีชาวมอญจำนวนมากมาอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองตั้งแต่บ้านโป่งถึงบ้านโพธาราม จะมีกลุ่มคนไทย ลาว เขมร และจีนแทรกอยู่ประปรายในบริเวณดังกล่าว และมีมากขึ้นบริเวณบ้านโพธารามถึงบ้านเจ็ดเสมียน

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน” ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย โดยเลือกตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัย เนื่องจากตลาดเจ็ดเสมียนมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจมานานกว่า 100 ปี เป็นแหล่งศูนย์รวมการค้าขาย และความเจริญเนื่องจากทำเลที่ตั้งอยู่ติดแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งคนในสมัยโบราณจะใช้การสัญจรทางน้ำในการติดต่อค้าขาย เดินทาง และยังอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟอีกด้วย โดยใช้วิธีการออกแบบการวิจัยเริ่มจากการออกแบบแนวคำถาม เพื่อทำการสัมภาษณ์ข้อมูลแบบเจาะลึก (Indepth Interview) ร่วมกับการสังเกต (Observation) และใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Information) อาทิเช่น ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ของตำบลเจ็ดเสมียน เช่น จำนวนประชากร การประกอบอาชีพ สภาพพื้นที่ตั้ง สภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

1. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การดำรงอยู่ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ประชากรที่เป็นคนในชุมชน หมู่ที่ 3 (ชุมชนเจ็ดเสมียนใน) ประกอบด้วย
 - 1.1 กลุ่มผู้นำชุมชนตำบลเจ็ดเสมียน เช่น นายกเทศบาล กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน
 - 1.2 ข้าราชการครูอาจารย์โรงเรียนชุมชนวัดเจ็ดเสมียน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง
 - 1.3 ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้สูงอายุ คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่ที่ 3
 - 1.4 พ่อค้าแม่ค้า เจ้าของกิจการร้านค้าที่ค้าขายอยู่ในตลาดเจ็ดเสมียน และอาศัยอยู่ในชุมชนหมู่ที่ 3
 - 1.5 พระภิกษุสงฆ์ที่วัดเจ็ดเสมียน
2. ประชากรที่เป็นคนภายนอกชุมชน ประกอบด้วย
 - 2.1 ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้สูงอายุ คนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่ที่ 3 แต่เป็นชุมชนใกล้เคียง
 - 2.2 พ่อค้าแม่ค้าที่มาจากค้าขายที่บริเวณตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียน แต่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่ที่ 3
 - 2.3 นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวที่ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือดังต่อไปนี้

1. แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์เป็นคำถามที่ลักษณะกว้างๆ แบบปลายเปิด (Open Questionnaire) ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การดำรงอยู่ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ รวมทั้งข้อเสนอแนะ แง่คิดในแต่ละมุมมอง เป็นต้น

2. การเก็บข้อมูลวิจัยโดยใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ประกอบ เช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เป็นต้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เคยมีการศึกษาวิจัยไว้ก่อน บทความ เอกสารประกอบการเรียนการสอน สารคดี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

2. ข้อมูลภาคสนาม (Field Research) เป็นการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และใช้วิธีการเฝ้าสังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ กลุ่มประชากรทั้ง 2 กลุ่มข้างต้น โดยมีขั้นตอนในการเก็บข้อมูล ดังนี้-

2.1 ติดต่อประสานงานกับทางผู้นำชุมชน เช่น นายกเทศบาล กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลเจ็ดเสมียน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล รวมทั้งข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ของตำบลเจ็ดเสมียน และข้อมูลประกอบงานวิจัย

2.2 ทำการสำรวจพื้นที่ในชุมชนเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน รวมทั้งข้อมูลทางภูมิศาสตร์ของตำบลเจ็ดเสมียนจากเอกสารของหน่วยงานราชการ เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน เป็นต้น

2.3 สัมภาษณ์ (Interview) กลุ่มประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 2 กลุ่ม ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยใช้ในการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal interview) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ซึ่งใช้แนวคำถามหลักที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางสัมภาษณ์ คำถามอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามข้อมูลที่ได้พบ คำถามจริงๆ มีลักษณะเหมือนการพูดคุยกัน โดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกถึงความเป็นกันเองขณะสนทนา สำหรับการเก็บข้อมูลผู้ศึกษาทำการจดบันทึกอย่างย่อลงในสมุด และใช้เครื่องบันทึกเสียงบันทึกขณะสัมภาษณ์เพื่อให้การสนทนาเป็นธรรมชาติ

4. ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) ผู้วิจัยพักอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้อยู่แล้ว โดยจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนได้ รวมทั้งการสังเกต พูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ และคนในชุมชน เพื่อรับทราบเกี่ยวกับการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง ของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน รวมทั้งเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipation Observation) เป็นการสังเกตโดยผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปร่วมในกิจกรรม และสังเกตโดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตทราบ จะเป็นการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลจากพฤติกรรมต่างๆ ไป อาทิเช่น การดำเนินชีวิตประจำวัน การจัดตลาดนัดในวันต่าง ๆ การจัดกิจกรรมงานประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

3. การสัมภาษณ์ (Interviews) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ 2 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ซึ่งจะเป็นการเลือกใช้ตามความเหมาะสมและตามลักษณะของผู้ที่ให้ข้อมูล

5. การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากข้อมูลเชิงเอกสาร และข้อมูลภาคสนามข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจัดลำดับ แยกหมวดหมู่ ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อทำการวิเคราะห์สรุปและนำเสนอข้อมูลในเชิงบรรยาย หรือพรรณนา (Descriptive) ดังนี้

1. เมื่อทำการเก็บข้อมูลจากการสังเกต และสัมภาษณ์มาได้แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้นำมาพิจารณาถึงความเป็นไปได้ เพื่อตรวจสอบข้อมูลและความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งบางครั้งผู้วิจัยต้องเข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์ซ้ำเนื่องจากข้อมูลไม่เพียงพอ หรือขาดความชัดเจน

2. ทำการแยกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะของข้อมูล และสิ่งที่ค้นพบ เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล พร้อมทั้งนำทฤษฎีต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ประกอบและอ้างอิงเพื่ออธิบายข้อมูล

3. เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ตีความ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลทั้งหมดแล้วนำเสนอรายงานการวิจัยครั้งนี้โดยการเขียนแบบบรรยาย หรือพรรณนา (Descriptive)

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน มีประวัติความเป็นมายาวนาน โดยเฉพาะชื่อ “เจ็ดเสมียน” นั้น ตามตำนานเล่าว่า สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อครั้งที่กรุงศรีอยุธยาเสียกรุงแก่พม่า ครั้งที่ 2 เมื่อเดือน เมษายน พ.ศ. 2310 กองทัพพม่าได้เข้าทำลายกำแพงเมืองกรุงศรีอยุธยา และฆ่าฟันทหาร ผู้หญิง เด็ก พระภิกษุ พร้อมจุดไฟเผาทำลายปราสาทราชวัง วัดวาอาราม บ้านเรือน ราษฎร ทั้งในกรุงและนอกกรุง จนเกือบหมดสิ้นตลอดจนกวาดทรัพย์สิน เงินทอง และกวาดต้อนผู้คนพลเมืองไปยังกรุงอังวะ

พระยาวชิรปราการ หรือพระยาตากสิน ได้รวบรวมไพร่พลออกจากกรุงศรีอยุธยา พระองค์เดินทางมาเมืองราชบุรีเพื่อรวบรวมไพร่พลไปสู้รบกับพม่า พระองค์นำกองทัพช้าง กองทัพม้า และไพร่พลเดินทางมาทางทิศตะวันตกของแม่น้ำ (ฝั่งตำบลบางโคนในปัจจุบัน) พระองค์ทรงมีพระประสงค์ที่รับสมัครชาวไทยที่รับอาสาเป็นทหารเพื่อรับใช้ชาติไปสู้กับพม่า พระองค์เสด็จมายังฝั่งบางโคนทอดพระเนตรมายังฝั่งตรงข้ามเห็นต้นไม้ใหญ่ครุ่มรินนัก เหมาะสำหรับที่จะตั้งค่ายพักแรม พระองค์จึงทรงสั่งให้พลช้าง พลม้า และกองทัพข้ามมาตั้งค่ายพักแรมยังฝั่งตรงข้าม แต่บริเวณตรงนั้นน้ำลึกและไหลเชี่ยวมาก กองทัพไม่สามารถข้ามมายังฝั่งตรงข้ามได้ พระองค์จึงทรงสั่งให้กองทัพลอยมาทางทิศใต้ เมื่อทอดพระเนตรมาตรงกลางแม่น้ำเห็นต้นพงหวายขึ้นอยู่ พระองค์สันนิษฐานว่าบริเวณที่มีต้นพงหวายขึ้นอยู่น้ำน่าจะตื้น พระองค์จึงสั่งให้กองทัพข้ามตรงที่มีต้นพงหวายขึ้นอยู่ตรงกลางแม่น้ำ ผลปรากฏว่าบริเวณดังกล่าวน้ำตื้นเงินจริง ๆ เมื่อกองทัพข้ามมายังฝั่งตรงข้ามแล้ว พระองค์ทรงตั้งชื่อหมู่บ้านที่มีต้นพงหวายขึ้นว่า “หมู่บ้านพงหวาย” ปัจจุบันเรียกเพี้ยนว่าพงสวาย และทรงตั้งชื่อหมู่บ้านที่น้ำลึกไหลเชี่ยวว่า “หมู่บ้านวังลึก” พระองค์สั่งให้กองทัพเดินขึ้นเหนือไประยะหนึ่งเพื่อตั้งค่ายพักแรมอยู่บริเวณที่มีต้นไม้อใหญ่ และให้ทหารออกไปป่าวประกาศรับสมัครชาวไทยเพื่อรับใช้ชาติ เมื่อถึงรุ่งอรุณปรากฏว่ามีชายไทยมาสมัครรับใช้ชาติเป็นจำนวนมาก เสมียนที่พระองค์ทรงนำมาที่จะทำการจดบันทึกไม่สามารถจดบันทึกได้ทันให้เสร็จสิ้นภายในวันนั้น พระองค์จึงรับสมัครผู้ที่มีความสามารถในการเขียน อ่าน ได้ คล่องแคล่วสมัครเป็นเสมียนเพื่อทำการจดลงทะเบียนชายไทยที่สมัครเป็นทหาร ปรากฏว่ามีชายไทยรับสมัครเป็นเสมียนถึงเจ็ดคน การจดลงทะเบียนของเสมียนที่พระองค์ทรงรับสมัครได้

ทำงานสนองตามพระยุคลบาทได้เสร็จทันก่อนพลบค่ำ พระองค์ทรงประทับใจในการรับสมัครชายไทยที่อาสาไปรบใช้ชาติในครั้งนี้มาก พระองค์จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “หมู่บ้านเจ็ดเสมียน”

จากการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ สามารถอธิบายถึงสภาพโดยทั่วไป ประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน การดำรงอยู่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน โดยมีรายละเอียดดังนี้

สภาพทั่วไปของ ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน

จากการศึกษาสภาพทั่วไป พบว่า

1. **สถานที่ตั้งและอาณาเขต** ตลาดเจ็ดเสมียน หรือพื้นที่บริเวณหมู่ที่ 3 เป็นชุมชนเก่าแก่อยู่ติดแม่น้ำแม่กลอง มีหน่วยงานที่ควบคุมดูแล คือ เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน ชาวบ้านในชุมชนตลาดเก่าส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน มีจำนวนบ้านเรือนอยู่ทั้งหมดประมาณ 35 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้นจำนวน 135 คน ทำเลที่ตั้งด้านทิศเหนือติดโรงเรียนชุมชนวัดเจ็ดเสมียน และวัดเจ็ดเสมียน ด้านทิศใต้ติดวัดใหม่ชานาญ หรือชุมชนหมู่ที่ 1 ด้านทิศตะวันออกติดสถานีรถไฟเจ็ดเสมียน ด้านทิศตะวันตกติดแม่น้ำแม่กลอง

2. **การคมนาคม** การคมนาคมสามารถเดินทางมายังตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน ได้ 3 เส้นทาง คือ การสัญจรทางน้ำ สามารถเดินทางโดยใช้เรือมาตามลำน้ำแม่กลองได้ การเดินทางโดยรถไฟ เป็นการเดินทางโดยใช้รถไฟสายใต้มาลงสถานีเจ็ดเสมียนก็ถึงตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน สุดท้ายเดินทางโดยรถยนต์โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) มาถึงทางแยกเข้าเจ็ดเสมียนใช้เส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3238 เป็นระยะทาง 3 กิโลเมตร เข้าถึงตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน ได้เช่นเดียวกัน

3. **ลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์** เดิมชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนเกษตรกรรมน้ำ ในระยะแรกมีการตั้งถิ่นฐานรวมกลุ่มกันไปตามริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ต่อมาภายหลังเมื่อมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เดิม (เพชรเกษม) ซึ่งเป็นเส้นทางหลักสำคัญเชื่อมติดต่อชุมชนต่าง ๆ ต่อเนื่องกันตลอด ทำให้การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป ปัจจุบันลักษณะการตั้งถิ่นฐานจึงกระจายอยู่ทั้ง 2 ทิศทาง ทั้งในแนวริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง และแนวเส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3238

4. อาคาร และสถานที่สำคัญ มีดังนี้

- 1) วัดเจ็ดเสมียน
- 2) โรงเรียนชุมชนวัดเจ็ดเสมียน

- 3) โรงพยาบาลเจ็ดเสมียน
- 4) สถานีรถไฟเจ็ดเสมียน
- 5) เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน
- 6) ไปรษณีย์ชุมชน
- 7) นิคมอุตสาหกรรมเจ็ดเสมียน
- 8) โรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม
- 9) สหกรณ์การประปาเจ็ดเสมียน
- 10) ชุมสายโทรศัพท์

ประวัติความเป็นมาตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน

ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน คือ พื้นที่บริเวณหมู่ที่ 3 หรือชุมชนบ้านเจ็ดเสมียนใน จากจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 6 หมู่บ้านของตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 100 ปี โดยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสรุปได้ว่าตลาดเก่าแห่งนี้มีมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสตลาดเจ็ดเสมียน เมื่อปี พ.ศ. 2431 เนื่องจากตลาดแห่งนี้ในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เพราะมีการสร้างทางรถไฟสายใต้ ทางราชการได้จ้างคนจีนมาสร้างทางรถไฟ และมีหลายครอบครัวมาทำงานสร้างทางรถไฟและมีครอบครัวอยู่ที่เจ็ดเสมียน ตลาดแห่งนี้จึงมีสถานีรถไฟเจ็ดเสมียนเกิดขึ้นก่อน และด้วยทำเลที่ตั้งของตลาดทางด้านทิศตะวันตกอยู่ติดกับแม่น้ำแม่กลอง จึงทำให้ตลาดแห่งนี้เป็นศูนย์กลางทางการค้าที่มีพ่อค้าแม่ค้าเดินทางมาทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันเป็นจำนวนมาก เพราะในสมัยก่อนผู้คนนิยมใช้การเดินทางสัญจรทางน้ำโดยใช้เรือและการเดินทางโดยรถไฟเป็นหลัก ในอดีตเจ็ดเสมียนมีความเจริญมากและเคยเป็นอำเภอมาก่อนเรียก อำเภอเจ็ดเสมียน ต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่ตำบลโพธาราม อำเภอโพธารามในปี 2438 ในอดีตพื้นที่บริเวณที่เรียกว่าตลาดเจ็ดเสมียนแห่งนี้มีลักษณะเป็นลานดินกว้างมีต้นไม้ใหญ่เป็นต้นจามจุรีต้นและต้นตะขบ ขึ้นอยู่ตรงบริเวณกลางตลาดเป็นร่มเงาสำหรับเด็ก ๆ ใช้เป็นพื้นที่วิ่งเล่นทำกิจกรรม และสำหรับพ่อค้าแม่ค้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในวันที่มีตลาดนัดเช้า มีบ้านเรือนปลูกเป็นลักษณะห้องแถวเรือนไม้จำนวนไม่กี่ห้องอยู่บริเวณทางด้านทิศใต้ของตลาด ส่วนทางด้านทิศเหนือยังไม่มีบ้านเรือนมีแต่ต้นไม้ใหญ่ขึ้นเต็มไปหมดเนื่องจากเป็นบริเวณที่อยู่ติดกับกำแพงวัดเจ็ดเสมียน ทางด้านทิศตะวันออกติดสถานีรถไฟเจ็ดเสมียนและยังไม่มียอดถนนตัดผ่านอย่างเช่นปัจจุบัน การเดินทางสัญจรทางบกยังเป็นการเดินทางด้วยเท้า ทางด้านทิศตะวันตกเป็นตลิ่งดินสูงชันมีต้นโพธิ์ต้นใหญ่ขึ้นอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ถัดขึ้นไปทางทิศเหนือทางบ้านสนามชัยมีลักษณะเป็นหาดทราย มีท่าทราย เรือคูคทรายจอดเรียงรายจำนวนหลายลำ จาก

บริเวณฝั่งแม่น้ำวัดเจ็ดเสมียนสามารถเดินเท้าต่อไปยังวัดสนามชัยได้ ในช่วงเวลาเย็นเด็ก ๆ ในหมู่บ้านมีการรวมตัวกันเพื่อไปเล่นน้ำบริเวณหาดทรายทำน้ำวัดสนามชัยกันเป็นจำนวนมาก

“...สมัยก่อนตลาดแห่งนี้มีเรือนแถวไม้อยู่ฝั่งเดียว คือ ฝั่งที่ถนนอยู่นี้แหละ ตรงกลางจะเป็น ลานดินมีต้น ก้ามปูต้น และต้นตะขบขึ้นตรงกลางตลาด พวกเด็ก ๆ ชอบปีนขึ้นไปเก็บกินกัน ส่วนอีกฝั่งเป็นป่ามีต้น ไม้จันทน์ไปหมดยังไม่มีย่านคน เนื่องจากอยู่ติดบริเวณวัด และที่เก็บกระดูกคนตาย ด้านแม่น้ำจะเป็นตลิ่งสูงชันมีบันไดยาวเป็นสิบขั้นสำหรับเดินขึ้นลง มีต้นโพธิ์ขึ้นอยู่บริเวณริมแม่น้ำ ถัดขึ้นไปทางวัดสนามชัยมีหาดทรายสามารถเดินเล่นได้ มีเรือดูทรายเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันไม่มีทรายให้ดูแล้ว...” (อำมาตย์บ๊วย แซ่ตัน 2542)

“...เมื่อก่อนยังไม่มีถนนหรือก ด้านหลังของห้องแถวจะเป็นคลองที่เรือสามารถแล่นผ่านไปมาได้ ส่วนบริเวณทางรถไฟสามารถลอดผ่านได้เช่นกัน เรียกกันว่าทางให้วัวผ่าน อาชีพดั้งเดิมของคนที่นั่นมีทั้งโรงสีข้าว โรงยาฝิ่น เลี้ยงหมู ร้านขายของ...” (ป้าเรียม พิมพานทอง 2542)

ลักษณะการประกอบอาชีพของคนในตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน ในอดีต

จากการศึกษาพบว่าลักษณะการประกอบอาชีพของคนในชุมชนตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน แบ่งเป็นกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ดังนี้

1. อาชีพค้าขาย เนื่องจากประมาณร้อยละ 90 ของคนในชุมชนแห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน จึงไม่แปลกที่ผู้คนในชุมชนจะทำกิจการร้านค้าต่าง ๆ เช่น ร้านขายกาแฟ ขายขนมขบเคี้ยว ร้านขายของชำ ร้านขายยา ร้านขายเครื่องจักรสาน ขายข้าวสาร น้ำตาลทราย น้ำตาลปี๊บ แป้งชนิดต่างที่ใช้สำหรับทำอาหาร หรือทำขนม ร้านขายทอง ร้านขายขนมไทย ร้านขายกล้วยเดี่ยว

2. การผลิตและแปรรูปสินค้า กิจการส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ที่มีเครื่องจักรขนาดเล็กและมีจำนวนของเครื่องจักรไม่มาก มีการจ้างงานไม่เกิน 20 คน การบริหารงานส่วนใหญ่เป็นรูปแบบการบริหารแบบครอบครัวคือ บริหารงานกันเองโดยสมาชิกในครอบครัว บ้างมีขนาดเล็กเรียกว่าเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น กิจการโรงสีข้าว กิจการโรงยาฝิ่น กิจการโรงไม้ กิจการโรงน้ำปลา กิจการโรงฝักกาด

3. อาชีพรับจ้าง เป็นอาชีพที่ต่อเนื่องมาจากธุรกิจการผลิตและแปรรูปสินค้า ทำให้เกิดมีการจ้างแรงงานคนในชุมชน เป็นการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน บางคนมีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทฯ หรือลูกจ้างบริษัทฯ เอกชนอื่น ๆ ต้องมีการเดินทางไปทำงานในตัวจังหวัดราชบุรี หรืออำเภอใกล้เคียง

4. อาชีพงานบริการ และอื่น ๆ เช่น ร้านเสริมสวย ร้านตัดผมชาย ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านถ่ายรูป เป็นต้น

5. อาชีพเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เป็นต้น เป็นอาชีพที่บางบ้านทำเป็นอาชีพรอง หรืออาชีพเสริม บ้างก็ทำเพราะความชอบส่วนตัว หรือเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคเองบ้าง

6. อาชีพรับราชการ เช่น ครูอาจารย์ ทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งส่วนใหญ่จะมีบ้านเรือนอาศัยอยู่ในตลาด แต่สถานที่ทำงานอยู่ต่างอำเภอ หรือต่างตำบล

“... ที่บ้านสมัยก่อนรับปะกางเกง และรับจ้างเย็บเสื้อผ้าบ้าง และเคยมีหุ้นส่วนในโรงสีข้าวร่วมกับเพื่อน ๆ ตอนหลังขายหุ้นไปแล้วออกมาทำโรงสีเอง โดยซื้อที่ดินอยู่ด้านนอก ส่วนที่ร้านก็เปลี่ยนมาขายของชำแทน และค่อย ๆ ขยับขยายร้านเพิ่มขึ้น ขายของหลากหลายมากขึ้น...” (ปราณี แซ่ตัน เจ้าของร้านโชว์ห่วย “ไทยเจริญ” 2552)

“...เป็นทายาทรุ่นที่ 3 แล้ว สมัยก่อนกึ่งขายกาแฟโบราณ ในตลาดนี้มีแค่ 2 เจ้า ที่ขายกาแฟโบราณเป็นที่นั่งกัน คือ ร้านแป๊ะอู๋ กับร้านผู้ใหญ่ไต้ ปัจจุบันร้านแป๊ะอู๋ คือร้านผม ไม่ได้ขายขายกาแฟขงแบบเดิมแล้ว เปลี่ยนเป็นขายขนมเด็ก ของเล่นเด็ก ๆ มากกว่า ขายเครื่องคั้ม น้้ออัดลมเป็นส่วนใหญ่ แต่ร้านผู้ใหญ่ไต้ยังคงขายอยู่ มีทายาทสืบทอดต่อแต่ขายเป็นลักษณะรถเงินแทน...” (อาทร ชื่นณรงค์ เจ้าของกิจการร้านขายขนม 2542)

“...สมัยก่อนตลาดเจ็ดเสมียนเคยมีร้านถ่ายรูปลงเนียน เป็นร้านถ่ายรูปเพียงร้านเดียว มีร้านทำทอง ชื่อร้านง่วนหลีเฮง มีร้านตัดผมชายแบบโบราณ 2 ร้าน คือร้านลุงเจียน กับร้านลุงซุ่ม มีโรงสีข้าวตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำ มีกิจการโรงยาฝิ่น ซึ่งปัจจุบันกิจการเหล่านี้เลิกกิจการกันไปหมดไม่มีให้เห็นอีกแล้ว บางบ้านก็มีอาชีพรับจ้าง รับราชการ...” (ผู้ใหญ่พิรพงษ์ สิงหชาติปรีชากุล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 2542)

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทำให้ผู้วิจัยทราบว่า บริเวณตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนในอดีตมีลักษณะเป็นตลาดบกหรือตลาดนัดที่มีพ่อค้าแม่ค้าในชุมชน และจากชุมชนใกล้เคียงและชุมชนอื่น ๆ ที่ส่วนมากใช้การเดินทางสัญจรทางน้ำโดยใช้เรือ เรียกว่า เรือนัด มาจอดเทียบท่าบริเวณท่าหน้าวัดเจ็ดเสมียน เพื่อนำสินค้าของแต่ละท้องถิ่นมาค้าขายแลกเปลี่ยนกันเป็นจำนวนมากไม่ต่ำกว่า 40 ร้าน เรียกว่าเป็นตลาดนัดที่มีขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง และเป็นที่รู้จักกันในนาม “นัดเจ็ดเสมียน”

ลักษณะของตลาดนัดเจ็ดเสมียนในอดีต

พื้นที่ที่คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะพ่อค้าแม่ค้ารู้จักเป็นอย่างดี และเรียกกันว่า “ตลาดนัดเจ็ดเสมียน” ในอดีตนั้น คือพื้นที่ที่เป็นลานกว้างมีลักษณะเป็นลานดินอยู่ด้านหน้าของห้องแถวเรือนไม้ติดริมแม่น้ำแม่กลอง ใกล้กับสถานีรถไฟเจ็ดเสมียน ดิศจังหวัดเจ็ดเสมียน มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่กลางตลาดคู่มริน บริเวณด้านฝั่งทางทิศใต้มีเพิงไม้ที่ปลูกยกพื้นสูงสำหรับให้พ่อค้าแม่ค้าวางสินค้าสำหรับขายสินค้า พื้นที่ดังกล่าวเป็นสถานที่สำหรับพ่อค้าแม่ค้าคนในชุมชนรวมทั้งคนชุมชนใกล้เคียง หรือชุมชนอื่น ๆ ใช้เป็นสถานที่สำหรับค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน โดยการจัดนัดทุกครั้งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของวัดเจ็ดเสมียนเนื่องจากเป็นที่ธรณีสงฆ์ แต่ทางวัดอนุญาตให้พ่อค้าแม่ค้าสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่บริเวณตลาดได้ และทางวัดได้จัดเก็บค่าเช่าสำหรับกรเข้ามาใช้พื้นที่ของพ่อค้าแม่ค้ารายละ 1-2 บาท ตามขนาดของร้านค้าเป็นค่าบำรุงรักษา ทำความสะอาด ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าบริหารจัดการต่าง ๆ ให้กับทางวัดเจ็ดเสมียน โดยมีคนจัดนัดเป็นผู้ดำเนินการเดินเก็บเงิน รวมทั้งคอยกำกับดูแลจัดระเบียบร้านค้าให้กับพ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาค้าขายในบริเวณตลาดนัดแห่งนี้

“...สมัยก่อนที่นี้ถือเป็นที่รวม หรือแหล่งค้าขาย ถึงเรียกว่าตลาด เนื่องจากอยู่ใกล้สถานีรถไฟ อยู่ติดแม่น้ำแม่กลอง สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถไฟและทางเรือ แต่ส่วนใหญ่จะมาทางเรือกันซะมากกว่า พอถึงวันนัดที่ไรจะมีเรือนัดมาจอดกันเต็มท่าหน้าไปหมด ชาวบ้านต่างถิ่น หรือบริเวณใกล้เคียงต่างรู้จักดี เพราะมาค้าขายกันที่ตลาดแห่งนี้เป็นประจำทุกวัน...” (พรชัย สุวรรณ 2542)

ช่วงเวลาของการจัดตลาดนัดในอดีต

วันที่พ่อค้าแม่ค้าจากต่างถิ่นหรือจากชุมชนอื่น ๆ ใกล้เคียงต่างมารวมกันเพื่อนำสินค้าของตนเองมาค้าขายแลกเปลี่ยนกัน หรือที่คนส่วนใหญ่เรียกกันว่า “วันนัด” คือ ทุก ๆ 3 ค่ำ 8 ค่ำ 13 ค่ำ ดังนั้นใน 1 เดือน จะมีวันนัด 6 วัน ช่วงเวลาของตลาดนัดคือช่วงเวลาเช้าเริ่มตั้งแต่ 6:00 น. ถึง 8:30 น. คือเวลานัดเลิก หรือนัดวาย โดยพ่อค้าแม่ค้าเริ่มนำเรือเข้ามาจอดเทียบท่ากันตั้งแต่ช่วงบ่ายก่อนวันนัด 1 วัน คือหลังจากที่ขายของเสร็จจากนัดที่ตำบลอื่น ๆ ข้างเคียง เพราะในอดีตแต่ละหมู่บ้านมีวันนัดกันแทบทุกหมู่บ้านแต่จัดเรียงลำดับกันมาเรื่อย ๆ โดยไม่จัดนัดซ้ำวันกัน พ่อค้าแม่ค้าต่างเริ่มทยอยขนสินค้ามาจัดเรียงเป็นการจับจองทำเลที่ตั้งร้านของตนเองไว้ก่อนเพื่อที่ว่าในวันพุงนี้จะได้ไม่ต้องรีบและนอนค้างคืนกันบริเวณตลาดนัดเป็นการเฝ้าร้านของตนเองไปด้วย บางคนเริ่มมาตั้งร้านหรือจัดร้านค้ากันตั้งแต่ช่วงเวลาประมาณ 4:00-5:00 น. โดยนำเรือของตนเองมาจอดเทียบที่ท่าหน้าวัดเจ็ดเสมียนและนอนค้างคืนกันในเรือตั้งแต่ตอนกลางคืนก่อนวันนัดก็มี พ่อค้า

แม่ค้าที่ขายของตลาดนัดเหล่านี้จะมีรูปแบบวิถีชีวิตในลักษณะที่วนเวียนซ้ำ ๆ กันอยู่อย่างนี้ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากวิถีชีวิตส่วนใหญ่ต้องผูกพันอยู่กับสายน้ำ ทั้งนี้ถึงแม้ว่าจำนวนของพ่อค้าแม่ค้าในอดีตมีจำนวนมากและส่วนมากมีอาชีพในลักษณะที่คล้ายกัน คือ อาชีพค้าขาย แต่กลับเป็นการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกับในยุคปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง เพราะเป็นรูปแบบวิถีชีวิตแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยผู้คนอยู่กันแบบมีการพึ่งพาอาศัยกันเสมือนญาติพี่น้อง การแข่งขันกันทางธุรกิจมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลยเรียกว่าไม่มีผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือผลประโยชน์ทางการค้า รวมถึงไม่มีการคิดกันทางการค้า

ลักษณะของสินค้าที่นำมาขาย

สินค้าที่นำมาขายส่วนใหญ่มีมากมายหลากหลายชนิดมีทั้งของกินของใช้ ส่วนมากเป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อประจำท้องถิ่นของแต่ละชุมชน เรียกเป็นเรือตามประเภทของสินค้าที่นำมาขาย เช่น เรือโอ่ง เรือเกลือ เรือขนมไทยเกือบทุกชนิด เช่น ขนมชั้น ขนมเปียกปูน ขนมถั่วตัด ข้าวเหนียวตัด ข้าวเหนียวหน้าต่าง ๆ ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด ขนมจีบ ขนมเหนียว ขนมด้วงหรือเล็บมือ นาง ขนมถั่วแปบ ขนมต้ม ขนมเบื้องญวน โรตีสายไหม เป็นต้น เรือสินค้าเกษตร เช่น ผักสด ผลไม้ต่าง ๆ หมากพลู ยาเส้น น้ำตาลปี๊บ เกลือ กะปิ น้ำปลา ไข่เป็ด ไข่ไก่ ปลาสด อาหารทะเลสด เป็นต้น เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ถ้วยชาม หม้อไห กะทะ ฯลฯ เป็นต้น

“...น้ำออกมาขายของที่นี่ตั้งแต่สมัยหนูยังตัวเล็ก ๆ น่าจะตั้งแต่ยังไม่เกิดด้วยซ้ำ เวลามารขายจะเอาเรือมาจอดเทียบท่าที่ทำน้ำ ขนของขึ้นมาเรียงตั้งแต่ยังไม่สว่างประมาณ 4 โมง 5 โมง ได้ ขายของกินจำพวกหมาก-พลู ปูนแดง น้ำตาลปี๊บ ยาเส้น ใบจาก ฯลฯ สมัยก่อนขายดี เวลาวันนัดที่น้ำและครอบครัวจะออกเรือมาจากบ้านตั้งแต่เช้า มาจอดที่ทำน้ำตลาดเจ็ดเสมียน อาศัยอาบน้ำในแม่น้ำ และนอนกันในเรือ พอรุ่งเช้าก็ขนสินค้าขึ้นมาเรียงขายที่ตลาดได้ สมัยนั้นพ่อค้าแม่ค้ามีเยอะแน่นเต็มตลาดไปหมด ไม่ต่ำกว่า 20 เจ้าได้กว่านั้นจะเลิกก็ประมาณ 8 – 9 โมงเช้าโน้น...” (ประยงค์ จิตใจจง 2542)

“...ป่ามาขายของที่นัดตั้งแต่สมัยสาว ๆ เมื่อก่อนมีแม่ค้าหลายเจ้ามากกว่าปัจจุบันนี้มากนักจนหลัง ๆ ค่อย ๆ ลดน้อยลงไป บ้างก็เลิกขายไป บ้างก็ไปทำมาหากินอย่างอื่น เดียวนี้คนไม่ค่อยนิยมแล้วนัดเช้าส่วนใหญ่จะไปเดินนัดเย็นกันซะมากกว่า อย่างว่าเดี๋ยวนี้มันมีตลาดนัดหลายแห่ง คนขายมากกว่าคนซื้อ คนตักงานมันเยอะ เศรษฐกิจไม่ค่อยดี มีแต่พ่อค้าแม่ค้า ลูกค้าไม่ค่อยจะมีหรอก...” (ละมัย ทองดี 2542)

ผู้ขาย เป็นพ่อค้าแม่ค้าที่มาจากชุมชนใกล้เคียง เช่น ตำบลบางโตนด ตำบลคลองข่อย ตำบลสมณะ ตำบลบ้านเลื่อ ตำบลบ้านสิงห์ ตำบลสร้อยฟ้า ตำบลชำระ ตำบลคลองตากด ตำบลธรรมเสน ตำบลนางแก้ว ซึ่งขึ้นกับเขตอำเภอโพธารามทั้งหมด ตำบลท่ามะขาม ตำบลสามเรือน ตำบลท่าราบ ตำบลบางลี่ อยู่ในเขตอำเภอเมืองราชบุรี นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าแม่ค้าที่มาจากไกลถึงอำเภอดำเนินสะดวก อำเภอบ้านโป่ง อำเภอบางคนที อัมพวา เป็นต้น

ผู้ซื้อ ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงเช่นเดียวกัน แทบทุกหมู่บ้านในเขตจังหวัดราชบุรี

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตลาดเจ็ดเสมียน

ชาวตลาดเก่าแห่งนี้เป็นชุมชนชาวจีนเล็ก ๆ ที่มีจำนวนประชากรไม่กี่ครัวเรือน และผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ต่างก็มีที่สำหรับยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นที่เคารพศรัทธาของคนในชุมชน ได้แก่

1. ศาลเจ้าถ่าง-อาม่า ถือเป็นศาลเจ้าที่ประจำชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้มานานมาก โดยเฉพาะคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ที่นี้ เพราะทุก ๆ ปีจะต้องมีการจัดงานประจำปีขึ้นเรียกว่า “งานศาลเจ้า” จัดขึ้นในช่วงเดือน ธันวาคม ของทุกปี และมีการนำของเซ่นไหว้มาสักการะในช่วงเทศกาลสำคัญ ๆ ต่าง ๆ เช่น วันตรุษจีน สาทจีน ปีใหม่ หรืองานมงคลของลูกหลานคนในชุมชน เป็นต้น สถานที่ตั้งของศาลเจ้าอยู่บริเวณด้านหลังของห้องแถวฝั่งด้านทิศใต้ อยู่ใกล้กับริมแม่น้ำ

2. ศาลหลวงตาฟ้าขาว เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกแห่งหนึ่งประจำตลาดเก่าแห่งนี้ และเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีไม่ว่าคนในชุมชน รวมทั้งคนชุมชนอื่น ๆ ในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ที่ส่วนมากมาบนบานศาลกล่าวเพื่อขอในสิ่งต่าง ๆ และเมื่อได้สิ่งที่ขอตามประสงค์แล้วต่างกลับมาแก้บนด้วยสิ่งของที่เคยบนเอาไว้ส่วนใหญ่มีหลากหลาย เช่น ไข่ต้ม ผลไม้ เป็ด ไก่ แต่สิ่งที่เป็นที่นิยมว่าถ้ามาบนด้วยของสิ่งนี้แล้วมักจะสมหวัง คือ ประทัด และในทุกปีทางชุมชนต้องมีการจัดงานประจำปีขึ้นเช่นเดียวกันกับศาลเจ้าถ่าง-อาม่า สถานที่ตั้งของศาลอยู่ในบริเวณทางเข้าวัดเจ็ดเสมียน

3. วิหารหลวงพ่อดำ เป็นรูปหล่อหลวงพ่อดำหรือเจ้าอวาสวัดเจ็ดเสมียนองค์แรก ที่คนในชุมชนมีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นที่เคารพสักการะบูชาอีกอย่างหนึ่ง รูปหล่อของหลวงพ่อดำประดิษฐานอยู่บริเวณศาลาด้านหน้าวัดเจ็ดเสมียน

ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนในปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนในปัจจุบันเป็นชุมชนเล็ก ๆ มีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นห้องแถวเรือนไม้เก่า มีจำนวนทั้งหมดประมาณ 27 ห้อง ปลูกเป็น 2 ฝั่งหันหน้าเข้าหากัน

แต่มีบางห้องที่มีการต่อเติมตัดแปลงรูปแบบต่างจากเดิมไปบ้าง เนื่องจากด้วยสภาพของกาลเวลาที่ผ่านมามีสภาพเก่าทรุดโทรมหรือผุพัง จนทำให้ต้องมีการซ่อมแซมหรือปลูกสร้างขึ้นมาใหม่ แต่ทั้งนี้อาจไม่ได้มีการอนุรักษ์รูปแบบดั้งเดิมเอาไว้ โดยบางห้องสร้างใหม่โดยใช้วัสดุก่อสร้างเป็นปูนซีเมนต์ บ้างก็ปรับปรุงใหม่โดยมีการใช้วัสดุใกล้เคียงเลียนแบบไม้จริง สภาพโดยรวมแล้วบ้านเรือนในชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปประมาณ 4-5 ห้อง คิดเป็นสัดส่วนไม่เกินร้อยละ 20

ส่วนพื้นที่โล่งบริเวณตรงกลางที่ใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่สำหรับให้พ่อค้าแม่ค้ามาค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า หรือเรียกว่า ตลาดนัด นั้น สภาพในปัจจุบันมีลักษณะเป็นลานขนาดกว้างประมาณ 15 เมตร ยาวประมาณ 80 เมตร ราวด้วยยางแอสฟัลต์บ้าง ๆ เพื่อไม่ให้มีฝุ่น และสะดวกต่อการดูแลรักษา รวมถึงการทำความสะอาด มีการตีเส้นแบ่งเขตพื้นที่ขายเพื่อความเป็นระเบียบให้กับพ่อค้าแม่ค้าใช้วางเรียงสินค้า ส่วนทางด้านทิศตะวันตกหรือริมแม่น้ำแม่กลองมีสภาพเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตค่อนข้างมาก แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบเป็นลำดับตามยุคสมัย คือ จากเดิมในอดีตมีลักษณะตึกสูงชันต่อมา มีการสร้างเขื่อนปูนสั้น ๆ เทปูนเป็นทางลาดเอียงสำหรับใช้เป็นทางให้รถเข็น หรือจักรยานลงไปได้เพื่อสามารถใช้ขนสินค้ารวมทั้งเดินทางสัญจรข้ามฟากได้ บริเวณด้านข้างมีบันไดปูนสำหรับเดินขึ้นลง และมีแพไม้ไผ่สำหรับเรือโดยสารจอดรับส่งผู้โดยสารข้ามฟาก เนื่องจากในสมัยก่อนยังไม่มีสะพานข้ามแม่น้ำสำหรับรถยนต์ ต่อมาเมื่อเมื่อมีการเรือโดยสารข้ามฟาก หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเรือจ้างได้เลิกกิจการแล้ว เพราะภายหลังจากที่มีสะพานข้ามทางสำหรับรถยนต์วิ่งข้ามแม่น้ำ ผู้คนส่วนใหญ่ต่างใช้การสัญจรโดยรถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ ทำให้ความนิยมรวมทั้งความจำเป็นในการใช้เรือโดยสารข้ามฟากลดน้อยลง กิจการเรือโดยสารข้ามฟากจึงต้องเลิกไปโดยปริยาย

ต่อมาทางชุมชนตลาดเก่าเจ็ดเสมียน โดยผู้นำชุมชนร่วมกับสมาชิกในชุมชน ได้มีการประชุมและได้ข้อสรุปในการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ของบริเวณท่าน้ำแห่งนี้ใหม่ ซึ่งภายหลังจากชุมชนได้งบประมาณมาส่วนหนึ่ง จึงได้มีการดำเนินการปรับเปลี่ยนพื้นที่บริเวณท่าน้ำที่เป็นพื้นดินเดิมมาเป็นการเทพื้นปูนซีเมนต์ เพื่อใช้เป็นลานอเนกประสงค์สำหรับใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน และสามารถใช้เป็นลานออกกำลังกายในช่วงเวลาเย็นให้กับคนในชุมชนได้ ส่วนในช่วงวันหยุดสามารถใช้เป็นลานนั่งชมการแสดงต่าง ๆ ที่ทางชุมชนมีการจัดงานเพื่อร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานประเพณี วัฒนธรรมที่ดีของชุมชนไว้ และเพื่อให้ชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

ลักษณะการประกอบอาชีพของคนในตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนในปัจจุบัน

สำหรับอาชีพของคนในชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตสาเหตุส่วนหนึ่งเนื่องมาจากได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาที่เปลี่ยนไป รวมทั้งรูปแบบและนโยบายการพัฒนาประเทศที่เปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยการเมือง การปกครอง แต่สำหรับอาชีพดั้งเดิมของคนในอดีตยังคงพอมิให้เห็นอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของร้านค้าเพิ่มสินค้าที่มีความหลากหลายเข้าไปเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับผู้บริโภคในยุคปัจจุบันที่ร้านค้าต่าง ๆ มีการแข่งขันกันค่อนข้างสูง แบ่งเป็นกลุ่มอาชีพ ดังนี้

1. อาชีพค้าขาย เช่น ร้านกาแฟโบราณเป็นทายาทรุ่นที่ 3 ปัจจุบันมีการปรับปรุงรูปแบบการขายมาเป็นรถเข็นกาแฟโบราณ แทนการขายอยู่ที่หน้าบ้าน ร้านขายของชำ ร้านขายขนมและเครื่องดื่ม ร้านขายหนังสือ บัตรเดบิตเงิน โทรศัพท์ ร้านขายขนมหวาน ร้านขายอาหาร ร้านขายเครื่องประดับสตรี ร้านขายแก๊ส ร้านจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านจำหน่ายข้าวสารอาหารแห้ง ถุงพลาสติก ปัจจุบันร้านค้าย่อยเหล่านี้ต่างได้รับผลกระทบค่อนข้างมากจากการที่มีร้านสะดวกซื้อ รวมทั้งห้างสรรพสินค้าที่เปิดใหม่และมีการขยายสาขาเข้าไปตามชุมชนเล็ก ๆ เป็นจำนวนมาก

2. การผลิตและแปรรูปสินค้า ส่วนใหญ่ยังคงเป็นกิจการที่สืบทอดกันมาจากรุ่นปัจจุบัน ในธุรกิจประเภทเดียวกันผู้ประกอบการบางรายอาจเลิกกิจการไปแล้ว บางรายยังคงดำเนินกิจการอยู่และมีการเติบโตของยอดขายและกำลังการผลิตอย่างต่อเนื่อง เช่น โรงงานผักกาด โรงน้ำปลา เป็นต้น

3. อาชีพงานบริการ เช่น ร้านตัดเสื้อผ้า ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านทำกุญแจ ร้านวิดีโอ/วีซีดี/ดีวีดี

4. อาชีพรับจ้าง ในปัจจุบันตำบลเจ็ดเสมียนเป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมราชบุรี มีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งสถานประกอบการอยู่หลายโรงงานและมีแต่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต ทำให้อาชีพพนักงาน ลูกจ้าง มีเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

5. อาชีพรับราชการ สำหรับอาชีพข้าราชการในยุคปัจจุบันยังคงมีอยู่เช่นในอดีตเพราะเป็นความเชื่อที่ว่าอาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่มีความมั่นคง เช่น อาชีพครู พยาบาล ทหาร เป็นต้น

ลักษณะของตลาดนัดเจ็ดเสมียนในปัจจุบัน

สำหรับปัจจุบันตามกระแสเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ภาวะการแข่งขันที่เพิ่มสูงขึ้นทำให้รูปแบบของตลาดนัดเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป ตลาดนัดรูปแบบใหม่ ๆ เริ่มเกิดขึ้นมากมาย เช่น ตลาดเปิดท้ายขายของ ถนนคนเดิน ส่วนใหญ่เป็นตลาดนัดเย็นปัจจุบันมิให้เห็นกันเกือบทุกหมู่บ้าน ความนิยมของผู้บริโภคเริ่มเปลี่ยนไปตามกระแสนิยมของ

สังคม ทำให้ตลาดนัดแบบดั้งเดิมที่มีในอดีตเริ่มเปลี่ยนไป ปัจจุบันบริเวณตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน นอกจากมีตลาดนัดเช้าตามรูปแบบวัฒนธรรมเดิม ๆ ที่มีจำนวนพ่อค้าแม่ค้าลดน้อยลง จากเดิมเหลือประมาณไม่ถึง 10 ร้าน เนื่องจากผู้บริโภคส่วนใหญ่หันไปนิยมตลาดนัดเย็นมากกว่า สำหรับสถานที่จัดนัดใช้พื้นที่บริเวณตลาดเก่าแห่งนี้เป็นสถานที่สำหรับจัดนัดช่วงเย็นเช่นเดียวกัน การบริหารจัดการดูแลตลาดนัดยังคงอยู่ในความดูแลของวัดเจ็ดเสมียนเช่นเดิม ค่าใช้จ่ายเก็บที่ 5-10 บาท ตามขนาดของพื้นที่ที่ขาย

ตารางที่ 1 รูปแบบการจัดตลาดนัดในอดีต-ปัจจุบัน

ลักษณะรูปแบบ	ตลาดนัดในอดีต	ตลาดนัดในปัจจุบัน
1.ลักษณะของตลาดนัด	ตลาดนัดเช้า	ตลาดนัดเช้า/ตลาดนัดเย็น
2.ช่วงเวลาของตลาดนัด	6:00 – 8:30 น.	6:00 – 8:30 น./15:00-19:00 น.
3.วันที่จัดนัด	3 ค่ำ 8 ค่ำ 13 ค่ำ	3 ค่ำ 8 ค่ำ 13 ค่ำ/วัน พ.-ศ.-ส.-อา.
4.จำนวนร้านค้า	ไม่ต่ำกว่า 40 ร้านค้า	ไม่ถึง 10 ร้านค้า/ไม่ต่ำกว่า 50 ร้านค้า

“...บริเวณที่เรียกว่าตลาด เป็นพื้นที่ที่อยู่ความดูแลของวัดเจ็ดเสมียน หรือเรียกว่าที่ธรณีสงฆ์ โดยทางวัดอนุญาตให้ประชาชนใช้พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยและทำมาหากินได้ โดยการเก็บค่าเช่ารายเดือน ๆ ละ 50 บาท สำหรับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณตลาดแห่งนี้ ส่วนพ่อค้าแม่ค้าที่มาค้าขายทางวัดก็จะเก็บค่าที่ลื้อคละ 5 บาท เพื่อเป็นรายได้ให้กับทางวัด...” (พิน้อย คนจัดนัด เจ็ดเสมียน 2542)

รูปที่ 1 แสดง บรรยากาศตลาดนัดเช้าปัจจุบัน

รูปที่ 2 บรรยากาศตลาดนัดเย็นปัจจุบัน

ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน ในอดีตมีลักษณะเป็นชุมชนชาวจีนเล็ก ๆ อาศัยอยู่ร่วมกันจำนวนไม่กี่หลังคาเรือน มีพื้นที่เป็นที่โล่งกว้างลักษณะเป็นลานดินขนาดใหญ่อยู่ติดแม่น้ำแม่กลองใกล้กับสถานีรถไฟ วัดและโรงเรียน สภาพโดยรวมเหมาะที่จะใช้เป็นสถานที่ในการมาทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันที่เรียกว่า ตลาดนัด เนื่องจากมีความสะดวกในการสัญจรเดินทางทั้งทางเรือ และทางรถไฟ สำหรับตลาดเก่าเจ็ดเสมียนในปัจจุบันยังคงมีสภาพเป็นชุมชนเล็ก ๆ เช่นเดิม ด้วยข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่อาณาบริเวณที่ตั้งเป็นที่ของวัดเจ็ดเสมียน แต่มีจำนวนบ้านเรือนประชากรเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมเกือบ 2 เท่า ภายหลังจากที่มีการพัฒนาทางด้านระบบสาธารณูปโภคเพิ่มขึ้นมีการตัดถนนเข้าถึงหมู่บ้าน ทำให้การสัญจรทางน้ำเริ่มไม่เป็นที่นิยม และเลิกใช้ไปในที่สุด ผู้คนหันไปใช้การเดินทางสัญจรโดยรถยนต์กันมากขึ้น แต่พื้นที่บริเวณตลาดเก่าเจ็ดเสมียนแห่งนี้ ยังคงเป็นตลาดนัดที่ใช้ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันอยู่เช่นเดิม เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการจัดตลาดที่แตกต่างไปจากเดิม คือจากเดิมเป็นตลาดนัดเช้า ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นตลาดนัดเช้า และตลาดนัดเย็น

1. ลักษณะของชุมชนเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เป็นสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอก เช่น การกระจายความเจริญที่เข้าถึงแหล่งชุมชน ตามนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย

2. ทำเลที่ตั้งของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน นับเป็นย่านเศรษฐกิจที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากอยู่ใกล้กับสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น สถานีรถไฟ แม่น้ำแม่กลอง วัดเจ็ดเสมียน โรงเรียนชุมชนวัดเจ็ดเสมียน จึงเป็นสถานที่ที่หล่อหลอมทางประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชนให้ยังคงอยู่ถึงปัจจุบัน โดยร่วมกันตระหนัก และรู้ถึงคุณค่าเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี

3. รูปแบบการใช้อาคารของชาวชุมชนตลาดเก่าเจ็ดเสมียน ส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นการพักอาศัย และประกอบอาชีพพร้อมด้วย เนื่องจากมีทำเลที่ตั้งเอื้ออำนวยต่อการทำการค้าขาย ดังนั้นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้จึงไม่ใช่เป็นการมาอาศัยอยู่ชั่วคราว แต่เป็นการอาศัยอยู่ในลักษณะถาวร จึงมีการดูแลรักษาบ้านเรือนของตนเองเป็นอย่างดี

4. การใช้ประโยชน์ในที่ดิน ตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ตลาดเก่าแห่งนี้มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและในลักษณะเชิงพาณิชย์มาโดยตลอด เนื่องจากมีความเหมาะสมในการใช้เป็นสถานที่สำหรับเป็นตลาดนัดเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า

5. การเข้าถึงพื้นที่ และการสัญจร การเดินทางเข้าถึงตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน แห่งนี้ มีความสะดวกเพราะตั้งแต่ในอดีตสามารถใช้ในการเดินทางสัญจรทางน้ำโดยใช้เรือได้ รวมทั้งการเดินทางโดยรถไฟ เพราะอยู่ติดแม่น้ำแม่กลอง และติดสถานีรถไฟเจ็ดเสมียน ในปัจจุบันสามารถ

เดินทางโดยรถยนต์ได้สะดวกเข้าถึงพื้นที่โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) มาถึงทางแยกเข้าเจ็ดเสมียน ใช้ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3238 เป็นระยะทาง 3 กิโลเมตร เข้าถึงตลาดเจ็ดเสมียน

6. ระบบสาธารณูปโภค ในสมัยอดีตการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนแห่งนี้มีความผูกพันอยู่กับสายน้ำ โดยเฉพาะแม่น้ำแม่กลอง จนกระทั่งในยุคปัจจุบันระบบสาธารณูปโภครวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีครบทั้ง น้ำประปาเป็นประปาหมู่บ้าน ไฟฟ้า โทรศัพท์

รูปที่ 3 บริเวณริมแม่น้ำในปัจจุบัน

รูปที่ 4 บริเวณริมแม่น้ำในปัจจุบัน

รูปที่ 5 สภาพตลาดในเวลากลางวันที่ไม่มีตลาดนัด

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนของชาวตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน สามารถแยกได้ ดังนี้ ได้แก่ สภาพทางสังคม การปกครอง การศึกษา และศาสนา มีรายละเอียดดังนี้

สภาพทางสังคม

สภาพทางสังคมของชาวตลาดเจ็ดเสมียนแห่งนี้ในอดีต เป็นการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน เคารพผู้อาวุโส มีความรัก ความผูกพัน และความสามัคคีกันอย่างเหนียวแน่น อยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ มีความรักในถิ่นฐานบ้านเกิด มีความกตัญญู ซื่อสัตย์ เพราะเป็นลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนไทยเชื้อสายจีน แต่ในปัจจุบันรูปแบบและวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากได้รับอิทธิพลการดำรงชีวิตในแบบสังคมเมืองมากขึ้น มีการพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง การใช้ชีวิตแบบครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การมีส่วนร่วมกันของคนในชุมชนน้อยลงไม่มากเหมือนในสมัยอดีต

“...สมัยก่อนเด็ก ๆ จะพากันมาวิ่งเล่นตอนช่วงเย็นถึงพลบค่ำ เรียกว่าเป็นที่นัดพบหรือจุดรวมพลของเด็กตลาดก็ว่าได้ การละเล่นมีตั้งแต่ มอญซ่อนผ้า ภูกินหาง โพงพาง หมากเก็บ ตี ตะลือกต้อกตัก กระโดดยาง บ้างก็มานั่งฟังนิทานพื้นบ้าน เรื่องเล่าเกี่ยวกับผีบ้าง จากผู้ใหญ่ในหมู่บ้านแล้วมีเด็ก ๆ นั่งล้อมวงตั้งใจฟังกันทุกคนถึงจะกลัวแต่ก็อยากฟัง แต่ในยุคปัจจุบันเด็กส่วนใหญ่อยู่แต่บ้านของตัวเองดูโทรทัศน์ เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์กัน

มากกว่า...” (พูลสุทัศน์ เมฆสุวรรณ 2542)

การปกครอง

ตลาดเจ็ดเสมียนแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของ ชุมชนหมู่ที่ 3 หรือชุมชนเจ็ดเสมียนใน ในอดีตตลาดเก่าแห่งนี้มีจำนวนบ้านเรือนไม่เกิน 10 หลังคาเรือน การปกครองเป็นรูปแบบสุขาภิบาล สำหรับปัจจุบันจำนวนบ้านเรือนมีจำนวนมากขึ้นเป็น 27 หลังคาเรือน อยู่ภายใต้การปกครองและกำกับดูแลของเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน

การศึกษา

การศึกษาของคนในชุมชนสมัยอดีตเป็นการศึกษาแบบโรงเรียนวัด ในยุคต่อมาเริ่มมีโรงเรียนประจำตำบลขึ้นเป็นแห่งแรกชื่อ “โรงเรียนวัดเจ็ดเสมียน (สัจจานุกูล)” และต่อมาเปลี่ยนชื่อมาเป็น “โรงเรียนชุมชนวัดเจ็ดเสมียน” ในปัจจุบัน คนในชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่ในปัจจุบันลูกหลานเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชาวตลาดเจ็ดเสมียนได้รับการส่งเสริม

ในเรื่องของการศึกษาเพิ่มมากขึ้นมีการส่งลูกหลานเข้าไปเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัด และเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เช่นปริญญาตรี ปริญญาโท สำหรับครอบครัวที่มีฐานะดีก็ส่งลูกหลานให้ไปเรียนต่อถึงต่างประเทศ

ศาสนา

คนในชุมชนแห่งนี้นับถือศาสนาพุทธ เนื่องจากบริเวณบ้านเรือนที่อาศัยอยู่เป็นที่ของวัดเจ็ดเสมียน ผู้คนในชุมชนตลาดแห่งนี้ตั้งแต่สมัยอดีตจึงมีความผูกพันกับวัดมาตั้งแต่เกิด มีการไปร่วมงานสำคัญ ๆ ทางศาสนาทุกเทศกาล ในยุคปัจจุบันผู้คนในชุมชนยังคงสืบสานรูปแบบวัฒนธรรมในแบบเดิมของชุมชนไว้ เห็นได้จากช่วงเทศกาลงานบุญต่าง ๆ จะเห็นเยาวชนคนรุ่นใหม่มาร่วมงานกันอย่างเนืองแน่น

“...ชาวเจ็ดเสมียนยังให้ความสำคัญกับงานประเพณีทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรเทโว วันวิสาขบูชาที่ต้องมาเวียนเทียน อาตมาก็ยังเห็นโยมทั้งเด็ก และผู้ใหญ่มากันเยอะทุกปี...”
(หลวงพ่อเจริญ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดเสมียน 2542)

วัฒนธรรมชุมชน

งานประเพณีและวัฒนธรรมของชาวตำบลเจ็ดเสมียนที่มีมาตั้งแต่อดีต และยังคงสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ คือ

1. งานแห่ดอกไม้ท้ายสงกรานต์ ซึ่งจัดขึ้นในเดือน เมษายน ของทุกปี วันที่จัดงาน คือ วันเสาร์-อาทิตย์ ถัดจากวันสงกรานต์ 1 สัปดาห์ นับว่าเป็นงานประเพณีที่เจ็ดหน้าชูตาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวกันดีของชาวตำบลเจ็ดเสมียน โดยทุกหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน ต่างมาร่วมกันทำกิจกรรมด้วยกันปีละครั้ง เป็นการสร้างความสามัคคีได้เป็นอย่างดีของคนในตำบลเจ็ดเสมียน และของแต่ละชุมชนเอง

2. งานศาลเจ้า เป็นงานประเพณีที่สำคัญของชาวตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนแห่งนี้ ที่คนในชุมชนรุ่นต่อรุ่นยังคงร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน จัดขึ้นในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี ระยะเวลาในการจัดงาน 2 คืน 2 วัน เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตลาดเก่าแห่งนี้ คือ ศาลเจ้าเก่ากง-อาม่า และหลวงตาผ้าขาว ลักษณะของการจัดงานจะมีคณะกรรมการจัดงานประมาณ 7 คน มีหน้าที่ดำเนินงาน บริหารงบประมาณของหมู่บ้าน โดยการจัดซื้อสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ อาทิเช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เฟอร์นิเจอร์ ผลไม้ ขนมเปี๊ยะ เหล้า ไข่ต้ม ฯลฯ เพื่อนำมาจัดงานประมูลหาเงินเข้ากองทุนของหมู่บ้านสำหรับไว้ใช้จัดงานในปีต่อ ๆ ไป ตลอดจนถึงการจัดหาคณะลิเกสำหรับมาแสดงในงานช่วงกลางคืน

สถานที่ในการจัดงาน ใช้พื้นที่บริเวณลานกว้างตรงกลางตลาดเป็นสถานที่สำหรับจัดวางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องอันเชิญออกมาไว้ในบริเวณงานให้ผู้คนได้มีโอกาสมาสักการะบูชา กราบไหว้เพื่อขอพรกัน ส่วนบริเวณพื้นที่ด้านหน้าเป็นที่ตั้งโรงลิเก ในตอนเช้าวันแรกของการจัดงานเป็นการทำบุญตักบาตรนิมนต์พระมาสวดพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคล และในช่วงเวลากลางวันเป็นการจัดเตรียมงานไปเรื่อย ๆ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับงานในช่วงเวลากลางคืน

งานในคืนแรกชาวบ้านในชุมชนหมู่ที่ 3 รวมถึงหมู่บ้านข้างเคียงต่างพากันมากราบไหว้สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอพรและเพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับตนเอง และครอบครัว ภายในงานจะมีร้านค้ามาขายสินค้าทั้งส่วนใหญ่จะเป็นของกิน ในช่วงเวลาประมาณ 19:30 น. เป็นต้นไปจะเป็นการแสดงของคณะลิเก รวมทั้งมีการคัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ เรียกว่า “เถ้านั่ง” ทั้ง 7 คน สำหรับเป็นคณะกรรมการจัดงานในปีหน้า วิธีการคัดเลือกโดยการหยิบรายชื่อขึ้นมาจำนวน 7 รายชื่อ จากนั้นจะเป็นการเสี่ยงทายโดยการโยนป๋วยป๋วย จำนวน 3 ครั้ง ซึ่งผลที่ออกมาจะต้องเหมือนกันทั้ง 3 ครั้ง คือ ถ้าหางก็ตองหงายทั้ง 2 อัน หรือคว่ำทั้ง 2 อัน ถ้าไม่เหมือนกันทั้ง 3 ครั้ง ถือว่าใช้ไม่ได้ต้องจับรายชื่อกันใหม่ ลักษณะการเสี่ยงทายดังกล่าวชาวชุมชนแห่งนี้เชื่อกันว่าเป็นการเลือกโดยเง่าง-อามา หากใครที่มีรายชื่อได้รับเลือกเป็นกรรมการนั้นเชื่อกันว่าปีหน้าหรือปีใหม่ที่กำลังจะถึงดวงอาจอยู่ในช่วงที่กำลังจะมีเคราะห์ เง่าง-อามาจึงเลือกขึ้นมาเพื่อมาทำงานให้กับชุมชนถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ไปในตัว ไม่อย่างนั้นอาจอยู่ในช่วงที่ดวงกำลังดี บางคนหลังจากได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการแล้วหลังจากนั้น 2-3 วันได้รับข่าวดี ได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง มีโชคมีลาภก็มี

สำหรับงานในคืนสุดท้ายถือเป็นสิสิ้นสุดของงาน เพราะมีการประมูลสิ่งของซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญกับศาลเจ้าเพื่อเป็นสิริมงคลให้กับตนเอง และครอบครัว โดยเฉพาะร้านค้า หรือผู้ที่ดำเนินกิจการถือว่าช่วยเสริมดวงให้กิจการค้าขายดี เจริญรุ่งเรือง งานเริ่มประมาณช่วงเวลา 19:00 น. เป็นต้นไป พอถึงช่วงเวลาดังกล่าวจะมีชาวบ้านจากทุกหมู่บ้านมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก บ้างก็มาจากตำบลอื่น อำเภออื่น รวมถึงจังหวัดอื่น ๆ ก็มี ของที่ประมูลเริ่มต้นจากชิ้นที่ราคาถูกสุดก่อน และค่อย ๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับเรื่อย ๆ มีกรรมการคอยเคาะ โหม่ง เวลาเคาะจะมีเสียง “เพ็ง เพ็ง เพ็ง” ถ้าเคาะครั้งที่ 3 แล้วถือว่าประมูลนั้นสิ้นสุด สามารถชำระเงินได้ที่คณะกรรมการหรือชำระในปีหน้า ตอนจัดงานครั้งถัดไปได้ สิ้นค้าชิ้นที่แพงที่สุดเป็นชิ้นที่เจ้าของกิจการร้านค้าต่างรอและต้องการที่จะได้เป็นเจ้าของ คือ “เต็งลั้ง” ที่มีความเชื่อกันว่าหากใครประมูลได้และนำไปไว้ที่บ้านหรือร้านค้า โดยเฉพาะเจ้าของกิจการจะทำให้กิจการนั้น ๆ มีความเจริญรุ่งเรือง ค้าขายดี เสง เสง รวย รวย ราคาที่ประมูลอาจสูงถึงหลักหมื่นขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ประมูลที่จะสู้ราคา ลักษณะของเต็งลั้งจะมาจากต้นไผ่ทั้งต้น ที่ปลายด้านบนสุดมีโคมกระดาษของคนจีนห้อยอยู่ ประดับประดาด้วยไฟ

กระพิบหลากสี่สำหรับตั้งไว้หน้าร้านเปิดตอนกลางคืนจะดูสวยงาม คนที่ประมูลไปจะนำไปไว้ที่บ้านตนเองเป็นระยะเวลา 1 ปี ในช่วงเช้าวันรุ่งขึ้นเป็นหน้าที่ของทางคณะกรรมการชุดใหม่ที่ต้องเป็นคนอันเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลับยังศาลเจ้าตามเดิม

“...สิ่งที่ยอยากให้ชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้อนุรักษ์ไว้ คือ รูปแบบวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมแบบเดิม ๆ ซึ่งมองว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของตลาดแห่งนี้ และเพื่อเป็นมรดกให้กับลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไปได้รับรู้และสืบทอดต่อไป...” (สุทธเดช ติมธีระกุล 2542)

สิ่งที่ทำให้ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน ยังคงดำรงอยู่ถึงปัจจุบันได้ คือ

1. ความเหมาะสมของสภาพทางภูมิศาสตร์ ท่าเลที่ตั้ง การเดินทางสัญจรมีความสะดวก สามารถเดินทางได้หลากหลายเส้นทาง ทั้งทางรถไฟ ทางรถยนต์ และทางเรือ มีความเหมาะสมที่เป็นศูนย์กลางสำหรับค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ประกอบกับสภาพปัจจุบันชาวชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายอยู่แล้ว จึงไม่แปลกที่ตลาดแห่งนี้ยังคงมีผู้คนสัญจรไปมามากมาย และยังคงเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีของคนทั่วไป เมื่อก้าวถึงตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน

2. สภาพความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้ที่ยังคงมีรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความเอื้ออาทรต่อกัน ยังคงพึ่งพาอาศัยกันอย่างพี่น้อง มีวิถีชีวิตไม่แตกต่างไปจากเดิมมากนักถึงแม้ว่าสังคมในยุคปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นลักษณะของสังคมเมืองเป็นส่วนใหญ่ แต่สำหรับชาวชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้ยังคงใช้ชีวิตที่ไม่ได้มีการวิ่งตามกระแสนิยมในยุคปัจจุบันมากนัก อาจจะมีผลกระทบในเรื่องของเด็กเยาวชนคนรุ่นหลัง ๆ ที่เริ่มมีการเข้าไปใช้ชีวิตในสังคมเมืองกันมากขึ้น ทำให้มีการย้ายถิ่นฐานไปอาศัยอยู่ที่อื่น

3. ความร่วมมือร่วมใจกันของผู้นำชุมชน และคนในชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้ ในการร่วมกันที่จะอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมชุมชน รวมทั้งประเพณีต่าง ๆ เพื่อเป็นมรดกให้ลูกหลาน เยาวชนคนรุ่นต่อไปได้รับรู้และรู้ถึงคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น ซึ่งปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ยังคงมีให้เห็นได้ในตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนแห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็น งานประเพณีแห่ดอกไม้ท้ายสงกรานต์ งานศาลเจ้า เป็นต้น โดยในการจัดงานของทุกปีทางผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านต้องมีการเรียกลูกบ้านประชุมเพื่อเสนอแนวคิด รูปแบบของการจัดงาน การบริหารจัดการ การวางแผนงาน รวมถึงร่วมกันประเมินผลจากการทำงานของปีที่ผ่านมาเพื่อหาข้อผิดพลาด แนวทางแก้ไข เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการจัดงานครั้งต่อ ๆ ไปด้วย สำหรับสิ่งหนึ่งที่มองเห็นเป็นรูปธรรมได้คือ การที่ทางชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน คือ การร่วมกันอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนไว้เพื่อให้เยาวชน

คนรุ่นหลัง รวมทั้งคนทั่วไปได้เป็นที่รู้จัก โดยการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ใช้ชื่องาน “สืบสานงานศิลป์ ภูมิปัญญาคนของแผ่นดิน All About Arts” จัดขึ้นทุกวัน ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์สุดท้ายของทุกเดือน เป็นความร่วมมือกันระหว่าง ผู้นำชุมชน คนในชุมชน และสวนศิลป์บ้านดิน โดย ครูมานพ มีจำรัส หรือครูนาย เจ้าของรางวัลศิลปาธร สาขาศิลปะการแสดงร่วมสมัย ประจำปี 2548

“...เราจัดงาน All About Arts มาเป็นเวลา 4 ปีแล้ว ทางชุมชนร่วมกับสวนศิลป์บ้านดิน โดย ครู นาย มานพ มีจำรัส ซึ่งเป็นลูกหลานชาวของชาวเจ็ดเสมียนคนหนึ่ง ได้มีแนวคิดร่วมกับชุมชนในการที่จะอนุรักษ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนที่ดีไว้ เพื่อให้กับเยาวชน ลูกหลานได้เป็นมรดกสืบต่อไป โดยงานเราจะมีขึ้นทุกวัน ศุกร์ เสาร์และอาทิตย์สุดท้ายของเดือน ในงานมีการแสดงเพลงพื้นบ้าน โดยศิลปินอาวุโส โชว์การละเล่น ประเพณีการเข้าผี รวมทั้งมีการแสดงจากทางสวนศิลป์บ้านดินร่วมด้วย ...” (พุลสุทัศน์ เมฆสุวรรณ 2542)

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

บริเวณตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน หรือชุมชนเจ็ดเสมียนใน หรือชุมชนหมู่ที่ 3 นั้น เป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่มีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นห้องแถวเรือนไม้เก่า 2 ฝั่งปลูกหันหน้าเข้าหากัน โดยมีพื้นที่โล่งตรงกลางสำหรับให้พ่อค้าแม่ค้าใช้เป็นสถานที่สำหรับขายสินค้า เรียกกันว่า “ตลาดนัดเจ็ดเสมียน” ตลาดเก่าแห่งนี้ในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เพราะเป็นสถานที่ค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่พ่อค้าแม่ค้านำสินค้ามาขายกันจากหลายพื้นที่ เช่น อัมพวา บางคนที ดำเนินสะดวก โพนาราม บ้านโป่ง รวมทั้งชุมชนใกล้เคียง ส่วนใหญ่จะเป็นการสัญจรทางน้ำโดยใช้เรือ เรียกว่าเรือนัด มาจอดขายของกันที่ท่าหน้าวัดเจ็ดเสมียนแห่งนี้ ทุกวันนัดคือนัด 3 ค่ำ นัด 8 ค่ำ และนัด 15 ค่ำ จะเป็นนัดช่วงเช้า เวลา 6:00-8:30 น. มีพ่อค้าแม่ค้าเป็นจำนวนมากมาขายของที่นัด เจ็ดเสมียนแห่งนี้ ไม่ต่ำกว่า 40 ร้าน

สำหรับในปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตแบบเดิม ๆ ยังพอมีให้เห็นอยู่บ้างแต่ก็อาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย เช่น ร้านค้าต้องมีการจัดรูปแบบร้านให้ทันสมัย ร้านกาแฟโบราณยังพอมีให้เห็นบ้างแต่อาจมีการปรับปรุงรูปแบบร้านโดยมีการจำหน่ายสินค้าจำพวกขนมขบเคี้ยวสมัยใหม่ รวมทั้งของกินอื่น ๆ ที่ปัจจุบันมีวางจำหน่ายอยู่หลากหลายให้เลือกเพิ่มขึ้นตามรูปแบบความต้องการของกลุ่มลูกค้าที่เปลี่ยนไป ร้านตัดผมแบบโบราณปัจจุบันต้องเลิกกิจการไปเพราะไม่มีลูกค้ามาใช้บริการ หรือมีก็น้อยมากประกอบกับช่างตัดผมเองก็อายุมากแล้ว ปัจจุบันลูกค้าส่วนใหญ่เปลี่ยนไปใช้บริการร้านตัดผมสมัยใหม่ที่มีอยู่มากมาย ร้านทำทองปัจจุบันเลิกกิจการไปนานแล้วคงเหลือแต่สภาพของร้านที่พอจะมีของเก่าโบราณสะสมอยู่บ้างไว้ให้คนรุ่นหลังได้เข้าชมกัน ร้านขายยา ก็เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบมาขายยาได้เฉพาะบางประเภท เนื่องจากทางร้านไม่ได้มีเภสัชกรประจำร้าน แต่อาศัยที่มีสินค้าเบ็ดเตล็ด เครื่องใช้ไม้สอย อื่น ๆ จำหน่ายควบคู่ไปด้วย ประชาชนต่างก็มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต รวมทั้งรูปแบบการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

สรุปอาชีพของคนในชุมชนยุคปัจจุบันได้ดังนี้ คือ อาชีพค้าขาย อาชีพรับจ้าง อาชีพงานบริการ อาชีพรับราชการ และการผลิตและแปรรูปสินค้า ส่วนตลาดนัดแบบเดิมที่เป็นนัดเช้า ยังคงมีให้เห็นแต่เหลือน้อยมากสำหรับจำนวนพ่อค้าแม่ค้าที่มาขายของแบบเดิม ๆ จากที่นับจำนวนได้เหลือไม่ถึง 10 ร้าน ที่ยังคงมาขายอยู่ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบสินค้าให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบันมากขึ้น สาเหตุที่ตลาดนัดเช้าได้รับความนิยมน้อย

น้อยลงเนื่องจากมีตลาดนัดเย็นเพิ่มเข้ามา ซึ่งจำนวนวันที่จัดนัดมีจำนวนมากกว่านัดเช้า คือจัดทุกวัน พุธ ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ส่วนวันจันทร์ อังคาร พฤหัสบดี มีตลาดนัดที่บริเวณชุมชนอื่น ทำให้กลุ่มลูกค้าหรือผู้บริโภคมีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น

รูปแบบวิถีชีวิตของคนในชุมชนแห่งนี้ มีรูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามความเจริญที่เข้ามาตามยุคตามสมัย จากเดิมผู้คนใช้ชีวิตกันแบบเรียบง่าย ไม่มีการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน อยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยกัน แต่ปัจจุบันสิ่งเหล่านั้นเหลือให้เห็นน้อยมาก อาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมแบบตะวันตกมากขึ้น โดยเฉพาะในปัจจุบันการสื่อสารที่ไร้พรมแดนของโลกของข้อมูลข่าวสารเปิดกว้างมากขึ้น สื่อต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันมากขึ้นเป็นลำดับ สิ่งที่เกิดขึ้นได้คือ แทบทุกหมู่บ้านจะมีร้านอินเทอร์เน็ต กลุ่มลูกค้าที่มาใช้บริการส่วนมากเป็นเด็กและเยาวชนเกือบทั้งหมด ถ้าเปรียบเทียบกับสมัยก่อนกลุ่มเด็ก ๆ ในชุมชนแห่งนี้ หรือเรียกกันว่า “เด็กตลาด” พอได้เวลาพลบค่ำหลังจากกินข้าวเย็นกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่วนใหญ่ออกมารวมตัวกันที่กลางตลาด เพื่อมาพบปะพูดคุย ร้องรำทำเพลง เล่นการละเล่นต่าง ๆ เช่น มอญซ่อนผ้า กระโดดยาง เป่ากบ ตี ลูกหินหาง โพงพาง ลิงจับหลัก ลิงชิงบอล เล่นซ่อนหา เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่กำลังจะหายไป และอาจไม่มีให้เห็นอีกต่อไปสำหรับคนในยุคปัจจุบัน แต่สิ่งหนึ่งที่ตลาดแห่งนี้ยังคงมีอยู่นั้นคือ เป็นศูนย์กลางทางการค้าสำหรับค้าขาย ที่เรียกว่า “ตลาดนัด” รวมถึงงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เช่น งานศาลเจ้า งานแห่ดอกไม้ท้ายสงกรานต์ ซึ่งเป็นงานประเพณีประจำปีของตำบลเจ็ดเสมียน เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนเป็นการผสมผสานระหว่างตลาดนัด และตลาดบก เนื่องจากในช่วงเวลาเช้าและเย็นตลาดแห่งนี้จะเป็นตลาดนัด แต่ในช่วงเวลากลางวันที่ไม่มีตลาดนัดก็จะเป็นตลาดบก เพราะเนื่องจากรูปแบบวิถีชีวิตของคนในชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนชาวจีนที่มีการทำธุรกิจร้านค้าขายสินค้าแลกเปลี่ยนกันชุมชนอยู่แล้ว สำหรับปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลสนับสนุนให้บริเวณตลาดเก่าแห่งนี้เป็นศูนย์กลางของการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้านี้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

1. ลักษณะทางกายภาพมีบริเวณพื้นที่กว้างขวาง มีที่จอดรถมากพอ มีความปลอดภัย
2. ทำเลที่ตั้ง สภาพแวดล้อม บรรยากาศในชุมชนจัดว่าเป็นย่านการค้าอยู่แล้ว จึงมีความเหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า
3. การเดินทางสัญจร และการคมนาคมมีความสะดวก เพราะอยู่ติดสถานีรถไฟ ติดแม่น้ำแม่กลอง มีถนนตัดผ่านทางรถยนต์เข้าถึง

4. ระบบสาธารณูปโภค น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ฯลฯ เข้าถึง

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของตลาดเก่า 119 ปี แห่งนี้ไม่ว่าจะเป็นทั้งในแง่ของรูปแบบการดำรงชีวิต การใช้พื้นที่ของตลาด วัฒนธรรมชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยยังคงหลงเหลือรูปแบบวิถีชีวิตแบบเดิมๆ ให้ได้เห็นกันอยู่ ชาวบ้านที่เป็นคนในวัยกลางคนขึ้นไปจนถึงผู้เฒ่าผู้แก่ก็ยังคงรักษารูปแบบการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายดังกล่าวไว้ แต่สำหรับคนรุ่นใหม่ ๆ ที่มีการรับเอารูปแบบวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตแบบคนเมืองเข้ามาก็มีให้เห็นอยู่ เรียกว่าเป็นการผสมผสานรูปแบบการดำเนินชีวิตทั้ง 2 แบบเข้าด้วยกันได้เป็นอย่างดี สิ่งที่ยังคงมีให้เห็นได้ในเรื่องของประเพณี หรือวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้ ที่ผู้คนในชุมชนยังคงร่วมกันอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่สืบต่อไปรุ่นต่อรุ่น คือ ประเพณีงานแห่ดอกไม้ ท้ายสงกรานต์ ที่จัดขึ้นทุกปีในช่วงเดือนเมษายน วันเสาร์-อาทิตย์ ถัดจากวันสงกรานต์ 1 สัปดาห์ นับเป็นงานประเพณีของชาวตำบลเจ็ดเสมียนที่ทุกหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน จะมาร่วมกันทำกิจกรรมด้วยกันปีละครั้ง เป็นการสร้างความสามัคคีได้เป็นอย่างดีของคนในตำบลเจ็ดเสมียน และของแต่ละชุมชนเอง ส่วนงานประเพณีที่สำคัญของชาวตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนที่คนในชุมชนรุ่นต่อรุ่นยังคงร่วมกันอนุรักษ์ และสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

“งานศาลเจ้า” จะจัดขึ้นในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี ระยะเวลาในการจัดงาน 2 คืน 2 วัน เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตลาดเก่าแห่งนี้ คือ ศาลเจ้าถ่าง-อาม่า และหลวงตาฟ้าขาว

สำหรับการเปลี่ยนแปลงในส่วนของคุณภาพตลาดนัดเช้าแบบเดิมที่มีมานานเป็นตลาดนัดเย็น สรุปลักษณะของการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนี้

1. พฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป จากเดิมผู้คนมาซื้อสินค้าในตลาดเพื่อนำกลับไปปรุงเป็นอาหารรับประทานที่บ้านแต่ในปัจจุบันด้วยข้อจำกัดด้านเวลาที่มีน้อยลง ผู้คนต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น รวมถึงรูปแบบวิถีชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนไปจากเดิมเป็นการใช้ชีวิตในแบบสังคมเมืองกันมากขึ้น ทำให้ตลาดนัดเช้าได้รับความนิยมน้อยลงผู้บริโภคหันมานิยมตลาดนัดเย็นมากขึ้น

2. รูปแบบและการแข่งขันทางการค้าในยุคปัจจุบันมีการแข่งขันกันสูง ทำให้ร้านค้ารวมทั้งพ่อค้าแม่ค้าต่างต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของร้านค้า ตัวสินค้า เพื่อให้มีความหลากหลายและทันสมัยมากขึ้น เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน ปัจจุบันร้านค้าที่มาขายตลาดนัดเย็นจะมีสินค้าหลากหลายประเภทมากกว่ามีทั้งอาหารสด อาหารสำเร็จรูป เสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน ของเก่า สินค้ามือสอง เครื่องประดับ อุปกรณ์จัดสวน ของแต่งรถ ของแต่งบ้าน ฯลฯ เป็นต้น

3. ช่วงเวลาของการจัดตลาดนัด จากรูปแบบตลาดนัดเช้าแบบเดิมผู้คนอาจต้องเร่งรีบ เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา แต่สำหรับตลาดนัดเย็นเป็นช่วงเวลาที่คุณคนในวัยทำงานซึ่งเป็นผู้ที่มีกำลังซื้อสูงและมีจำนวนมากในยุคปัจจุบัน เป็นช่วงเวลาหลังเลิกงานแล้วไม่ต้องเร่งรีบมีเวลาในการเดินชื้อหาสินค้า ประกอบกับวันและสถานที่ในการจัดตลาดนัดมีมากและหลากหลายแทบทุกพื้นที่ของแต่ละชุมชน ไม่ต้องเดินทางไปไกลถึงชุมชนอื่น ๆ ใน 1 สัปดาห์มีตลาดนัดไม่ต่ำกว่า 3-4 วัน

4. ผลประโยชน์จากการทำธุรกิจโดยเฉพาะกระแสความนิยมการจัดตลาดนัดมีมากขึ้น หลากหลาย และแพร่กระจายในเกือบทุกชุมชน ทุกหมู่บ้าน คนที่ได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงทางอ้อมจากการจัดตลาดนัดมีตั้งแต่ คนจัดนัด พ่อค้าแม่ค้า เจ้าของสถานที่ คนทำความสะอาด เจ้าของที่ดินสำหรับจอดรถ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าชุมชนตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ในอดีตตลาดเก่าแห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางทางการค้า และเคยเป็นอำเภอเจ็ดเสมียนมาก่อน จึงเป็นชุมชนที่มีความเป็นมา ตลอดจนมีขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่

1. คนในชุมชนจึงควรร่วมกันอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ เพื่อเป็นมรดกไว้ให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้รับรู้และสืบทอดต่อไป เพราะถึงแม้เวลาจะผ่านไปแต่สิ่งเหล่านี้จะสามารถบอกเล่าเรื่องราวความเป็นตัวตนของชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. ผู้นำชุมชน นักวิชาการ นักพัฒนา และคนในชุมชนควรร่วมกันสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความรัก ความภูมิใจ ความหวงแหนในวัฒนธรรมของตน

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาล อำเภอ รวมถึงจังหวัด หรือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนและร่วมกันส่งเสริม รวมทั้งการเข้ามาดูแลสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้กับชุมชน เพื่อได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยเรื่อง การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง ของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการวิจัยกับชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน หรือชุมชนใกล้เคียงเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอื่น ๆ ต่อไปได้
2. งานวิจัยเรื่อง การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง ของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือด้านอื่น ๆ ของ ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน แห่งนี้ได้

รายการอ้างอิง

- เกียรติ จิวะกุล และคณะ. (2525). “ตลาดในกรุงเทพมหานคร การขยายตัวและการพัฒนาการ.” รายงานการวิจัยเงินทุนเพื่อเพิ่มพูน และพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ เนื่องในโอกาส สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตติมา สุทศศรี และคณะ. (2535). ตลาดบกย่านชุมชนแห่งนครสยาม. กรุงเทพฯ : ศรีบุญ อุตสาหกรรมกราฟิมพ์.
- ดารณี ถวิลพิพัฒนกุล. (2544). กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในประเทศ กำลังพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะพร กัญชนะ. (2537). ตลาดน้ำย่านชุมชนริมน้ำมรสังคมเมืองสยาม. กรุงเทพฯ : ศรีบุญ อุตสาหกรรมกราฟิมพ์.
- พีระนันท์ ชะลอเอกนิษฐ์. (2545). ลักษณะของตลาดนัดกับข้าวและความสัมพันธ์กับชุมชนเมือง นครปฐม.
- ราชบุรี, จังหวัด. (2534). บันทึกเมืองราชบุรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสุวรรณ.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2538). พฤติกรรมผู้บริโภค ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนศึกษา.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2545). รวบรวมบทความสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันติ เสวตวิมล. (2537). ตำนานตลาดไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น.
- สนิท สมัครการ. (2546). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาของสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการ โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สุธาทิพย์ ชวนะเวสสกุล. (2540). “การศึกษาตลาดนัดชั่วคราวในเมืองและชานเมือง กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา : ลักษณะทางกายภาพของตลาดนัด พฤติกรรมทัศนคติของผู้ขายในตลาดนัดตลาดพร้าว101 และตลาดนัดหัวตะเข้.” วิทยานิพนธ์ ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. (2537). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำแม่กลอง บ้านโป่ง-บ้านเจ็ดเสมียน.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุรณัฐ คุณประเสริฐ. (2550). “การศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดเก่าริมน้ำ ภูมิศึกษา
ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาการวางผัง
เมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อรทัย แซ่ต๋อง. (2548). “พลวัตตลาดนัดในสังคมแห่งการค้า.” สารนิพนธ์ ศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อมรา พงศาพิชญ์. (2542). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป

ตำบลเจ็ดเสมียนอยู่ภายใต้เขตการปกครองของเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน มีระยะห่างจากอำเภอโพธารามเป็นระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร ระยะห่างจากจังหวัดราชบุรี เป็นระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร และมีระยะห่างจากกรุงเทพมหานคร เป็นระยะทางประมาณ 100 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 6 หมู่บ้าน ได้แก่

- หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านพงสาวาย และชุมชนบ้านวังลึก
- หมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านเจ็ดเสมียนนอก ชุมชนบ้านเกาะสมบุรณ์ และชุมชนบ้านอู่เกตรา
- หมู่ที่ 3 ชุมชนบ้านเจ็ดเสมียนใน
- หมู่ที่ 4 ชุมชนบ้านสาตราราม ชุมชนบ้านสมเด็จพระยาตากษาประจำ และชุมชนบ้านสะพานคำสามัคคี
- หมู่ที่ 5 ชุมชนบ้านคลองมะขามร่วมเย็น และชุมชนบ้านปลายคลองมะขาม
- หมู่ที่ 6 ชุมชนบ้านดอนไม้เรียง ชุมชนบ้านหนองน้ำเค็ม และชุมชนบ้านหนองบางงู

เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน เดิมมีฐานะเป็นสุขาภิบาลชื่อ “สุขาภิบาลเจ็ดเสมียน” ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ.2495 ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง จัดตั้งสุขาภิบาลเจ็ดเสมียน ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2506 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 80 ตอนที่ 105 เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2506 ต่อมาได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาลเจ็ดเสมียนเป็น เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2542 และเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2547 กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศยุบรวมองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดเสมียนเข้ากับเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน มีผลตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม 2547 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 121 ตอนพิเศษ 111 เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2547 (เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน จังหวัดราชบุรี 2552)

ใน “สมุทราชบุรี” ซึ่งจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2468 ระบุไว้ว่า สมัยที่ยังมีการปกครองแบบมณฑลอยู่นั้นมณฑลราชบุรี ซึ่งประกอบไปด้วย 5 จังหวัด คือ ราชบุรี เพ็ชรบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และสมุทรสงคราม มีพลเมืองทั้งสิ้นอยู่ราวห้าแสนคน จำนวนเกือบครึ่งอาศัยอยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี ส่วนที่เหลือก็กระจายส่วนกันไป แสดงว่าการแบ่งเขตการปกครองสมัยนั้นราชบุรีเป็นเมืองใหญ่อยู่ไม่น้อย ว่าเฉพาะเจ็ดเสมียน เดิมเคยมีฐานะเป็นอำเภอมาก่อน จนถึง พ.ศ. 2438 จึงได้ย้ายที่ตั้งอำเภอไปอยู่ที่โพธาราม เขตปกครองนี้เลยกลายเป็นอำเภอโพธารามไป

บรรพบุรุษของคนเจ็ดเสมียนที่อาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกของทางรถไฟมาจากเวียงจันทน์และเมืองใกล้เคียง เรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ลาวดี” ส่วนบรรพบุรุษของชาวเจ็ดเสมียนอีก

กลุ่มนี้อพยพมาจากสุรินทร์ เป็นนายกองเลี้ยงช้างของพระเจ้าแผ่นดิน มาลงหลักปักฐานกันอยู่ที่บ้านสนามชัย บ้านกุ่มหรือบ้านเกาะสมบูรณ์ มักเรียกกันว่า “คนไทยเชื้อสายเขมร” พอคนหลายเชื้อชาติมาอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันก็มีปฏิสัมพันธ์ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีสู่กัน อย่างประเพณีแห่ดอกไม้ไปวัดในช่วงสงกรานต์ เพื่อกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้มีพระคุณในช่วงปีใหม่ที่ชาวเจ็ดเสมียนปฏิบัติกันมานานกว่าร้อยปีนั้น ว่ากันว่ามีรากเหง้ามาจากกลุ่มชาวลาวที่สมัยก่อนเก็บดอกไม้คนละกำสองกำจากตามหัวบ้านหัวนามารวมกลุ่มกันตกแต่งเกวียนแห่ไปวัด ส่วนหนึ่งแบ่งไว้ถวายพระ สักการะกองฟ้าย่า หรือปักที่กองพระทราย (เอกสารประชาสัมพันธ์ชุมชนเจ็ดเสมียน)

1. สภาพทั่วไป/อาณาเขต

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ดินเป็นกรดและด่าง มีแม่น้ำแม่กลองและคลองชลประทานไหลผ่าน ตลาดเจ็ดเสมียนเป็นห้องแถวไม้อยู่ข้างวัด มีลานกลางให้ติดตลาดนัด

สามารถเข้าถึงได้โดยเส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3238 ซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เดิม) กับถนนเลียบบแม่น้ำแม่กลอง มีเส้นทางคมนาคม ดังนี้

1. สายราชบุรี - เจ็ดเสมียน (ถนนสายเก่า)
2. สายโพธาราม - คลองข่อย - เจ็ดเสมียน
3. สายคลองชลประทาน คลองตาคด - เจ็ดเสมียน
4. สถานีรถไฟ ติดกับแม่น้ำแม่กลอง ใกล้ถนนใหญ่เพชรเกษม

เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนมีพื้นที่ทั้งสิ้น 12 ตารางกิโลเมตร ที่ตั้งชุมชนอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอโพธาราม ประมาณ 7 กิโลเมตร อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดราชบุรี ประมาณ 13 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 100 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขต ดังนี้

1. ด้านเหนือ ติดต่อเขตตำบลคลองข่อย อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
2. ด้านตะวันออก จากหลักเขตที่ 2 ถัดตามเส้นแบ่งเขตตำบลเจ็ดเสมียนกับตำบลคอนทรายไปทางทิศใต้ และถัดตามเส้นแบ่งเขตตำบลเจ็ดเสมียนกับตำบลสามเรือน อำเภอเมืองราชบุรีไปทาง
3. ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ถึงหลักเขตที่ 3 ซึ่งอยู่ตรงเส้นแบ่งเขตตำบลเจ็ดเสมียนกับตำบลท่าราบ อำเภอเมืองราชบุรี
4. ด้านใต้ จากหลักเขตที่ 3 ถัดตามเส้นแบ่งเขตตำบลเจ็ดเสมียน กับตำบลท่าราบ อำเภอเมืองราชบุรี ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ถึงหลักเขตที่ 4 ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตะวันตก ด้านตะวันตก จากหลักเขตที่ 4 เลียบตามริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตะวันออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือบรรจบเขตตำบลคลองข่อย

2. สภาพเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

สภาพเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่เพาะปลูกอยู่โดยรอบชุมชน พืชที่ปลูก ได้แก่ ข้าว อ้อย มะขามเทศมัน เลี้ยงสัตว์ และพืชอื่นๆ ปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจไม่ดีส่งผลกระทบต่อเกษตรกรในด้านผลผลิต และผลตอบแทนต่ำ

นอกจากนั้น การประกอบอาชีพภายในชุมชน ได้แก่ การค้าและอุตสาหกรรมด้านการค้าขนาดเล็กถึงปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นการทำโรงงานทำหัวผักกาดเค็ม (หัวไชโป้ว) มีประมาณ 12 แห่ง เป็นกิจการที่ทำต่อเนื่องกันมาทำชื่อเสียงให้แก่ชุมชนพอสมควร นอกจากนี้ในเขตเทศบาลยังมีโรงงานขนาดใหญ่ 1 แห่ง ได้แก่ โรงงานผลิตผลไม้อบแห้ง ซึ่งก็มีคนในชุมชนเข้าไปทำงานในโรงงาน เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาด้านการกำจัดขยะมูลฝอย การระบายน้ำปริมาณและคุณภาพถนน ไฟฟ้าสาธารณะ กับการขยายตัวของชุมชน ปัญหาคุณภาพชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนการขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่และเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามระบอบการปกครอง เป็นต้น

ลักษณะการประกอบอาชีพของประชากรในเขตเทศบาล

1. ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	250	หลังคาเรือน
2. ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	1,250	คน
3. คนงานในโรงงานอุตสาหกรรม	786	คน

3. สภาพสังคม

ชุมชนเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนนี้เดิมเป็นชุมชนเกษตรกรรมริมน้ำ ในระยะแรกได้มีการตั้งถิ่นฐานรวมกลุ่มกันไปตามริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ต่อมา มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เดิม (ถนนเพชรเกษม) ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญเชื่อมติดต่อชุมชนต่างๆ ต่อเนื่องกันตลอด ทำให้การตั้งถิ่นฐานของเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนเริ่มเปลี่ยนทิศทางการรวมตัว เข้ามาหาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เดิมมากขึ้น โดยรวมไปทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3238 ซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เดิมกับถนนเลียบริมแม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นที่ตั้งชุมชนเดิม ต่อมาได้มีการตัดทางหลวงแผ่นดินหมายเลขที่ 4 ขึ้นใหม่ ซึ่งไม่ผ่านเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน ความเจริญเติบโตจึงเป็นไปอย่างช้าๆ

ในปัจจุบันลักษณะการตั้งถิ่นฐานจึงกระจายอยู่ที่ 2 ทิศทาง ทั้งในแนวริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง และแนวทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3238 โดยมีสถานที่ตั้งของสาธารณูปการเดิม เช่น วัดโรงเรียน ตลาดเรียงรายตามชุมชนเดิม คือ ริมแม่น้ำแม่กลอง

4. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

การคมนาคม – การจราจร เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนมีเส้นทางคมนาคมผ่าน เพื่อให้ประชาชนใช้สัญจรไปมาทั้งทางรถยนต์และรถไฟ

การคมนาคมทางรถยนต์ ใช้โครงข่ายของระบบทางหลวง ซึ่งประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดหลายสายเชื่อมโยงพื้นที่ภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) เชื่อมโยงระหว่างกรุงเทพฯ และจังหวัดต่างๆ ในภาคกลางและภาคใต้
2. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เดิม) (ถนนเพชรเกษม) เชื่อมโยงระหว่างพื้นที่เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน กับจังหวัดราชบุรี
3. ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3238 (แยก 4 เดิม - เจ็ดเสมียน) เชื่อมโยงพื้นที่ภายในเขตเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน

การคมนาคมขนส่งทางรถไฟ มีสถานีรถไฟบริเวณตลาดเจ็ดเสมียน เป็นเส้นทางรถไฟสายใต้ที่ใช้ติดต่อระหว่างจังหวัดในภาคกลางกับจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ และภาคตะวันตก

การไฟฟ้า มีการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคโพธาราม บริการไฟฟ้าในเขตเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน ทั้งด้านการใช้แสงสว่าง และใช้ในกิจการเพื่ออาศัย ตลอดจนใช้เพื่อธุรกิจ

1. จำนวนหมู่บ้านที่ไฟฟ้าเข้าถึง	6	หมู่บ้าน
2. จำนวนหลังคาเรือนที่มีไฟฟ้าใช้	1,513	หลังคาเรือน

การประปา – แหล่งน้ำ มีการรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ เรียกว่า “สหกรณ์การประปาเจ็ดเสมียน” บริการน้ำบริโภคและอุปโภคแก่ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน โดยให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง

1. จำนวนหมู่บ้านที่มีน้ำประปาใช้	6	หมู่บ้าน
2. จำนวนหลังคาเรือนที่มีน้ำประปาใช้	1,474	หลังคาเรือน

และระบบประปาหมู่บ้าน บริการน้ำบริโภคและอุปโภคแก่ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน ซึ่งให้บริการตลอด 24 ชั่วโมงเช่นกัน

การสื่อสาร

การไปรษณีย์ มีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข (เอกชน) จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่หน้าวัดเจ็ดเสมียน

โทรศัพท์ ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนมีโทรศัพท์ใช้เกือบทุกครัวเรือน และมีชุมสายโทรศัพท์เจ็ดเสมียน 1 แห่ง จำนวนหลังคาเรือนที่มีโทรศัพท์ใช้ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ 1,465 เลขหมาย

1. จำนวนหมู่บ้านที่มีโทรศัพท์ใช้	6	หมู่บ้าน
2. จำนวนหลังคาเรือนที่มีโทรศัพท์ใช้	650	หลังคาเรือน

การจราจร ในเขตเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนมีผู้พักสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจ จำนวน 1 แห่ง เพื่อรองรับแจ้งเหตุและตรวจรักษาความสงบให้กับประชาชนในเขตเทศบาลฯ และเจ้าหน้าที่ตำรวจได้อำนวยความสะดวกให้กับประชาชน

การใช้ที่ดิน เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนแบ่งประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนี้

ตารางที่ 2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ประเภทการใช้ประโยชน์	พื้นที่เขตเทศบาล		พื้นที่เขตวางผัง	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
- ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย	125.88	5.04	125.88	4.21
- ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม	4.32	0.17	4.32	0.14
- ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า	43.88	1.76	43.88	1.47
- ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม	2,087.40	83.5	2,374.90	79.43
- ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม	1.44	0.06	1.44	0.05
- ที่ดินประเภทสถานบันการศึกษา	15.83	0.63	15.83	0.53
- ที่ดินประเภทสถานบันการศาสนา	9.35	0.37	9.35	0.31
- ที่ดินประเภทสถานบันราชการ และการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ	7.75	0.31	7.75	0.26
- ถนน ซอย ทางรถไฟ	144.57	5.78	144.57	4.84
- แม่น้ำ คลอง หนอง บึง และคลองส่งน้ำ	59.58	2.38	262.08	8.76
รวม	2,500.00	100.00	2,990.00	100.00

ที่มา : เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน จังหวัดราชบุรี, 2552

5. ด้านเศรษฐกิจ

โครงสร้างเศรษฐกิจ/รายได้ประชากร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในเขตเทศบาลมีครัวเรือนเกษตรกรรมอยู่มาก จึงยังเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญ มีพื้นที่ซึ่งใช้ในการเพาะปลูกร้อยละ 83.5 ของพื้นที่เทศบาล ประกอบด้วยพื้นที่ปลูกข้าว อ้อย มะขามเทศมัน เลี้ยงสัตว์ และพืชอื่นๆ

ประกอบทั้งยังมีประชาชนที่ยึดอาชีพการแปรรูปผักกาดตามโรงงานหัวผักกาดเค็ม (หัวไชโป้ว) ซึ่งมีประมาณ 12 แห่ง โดยสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้จำนวนหนึ่ง นอกจากนี้ในพื้นที่เทศบาลยังมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ 1 แห่ง เป็นโรงงานผลิตผลไม้อบแห้ง ซึ่งได้สร้างงานให้คนในชุมชนได้มีรายได้อีกทางหนึ่งเช่นกัน

การกิจกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่เพาะปลูกโดยรอบ พืชที่ปลูก ได้แก่ ข้าว อ้อย มะขามเทศมัน พืชอื่นๆ ผลผลิตที่สำคัญในเขตเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน ได้แก่ ข้าว อ้อย มะขามเทศมัน แต่เนื่องจากเศรษฐกิจไม่ดี ทำให้มูลค่าผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ

พื้นที่ทำการเกษตร	2,087.40	ไร่
จำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	240	หลังคาเรือน
จำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	1,043	คน

พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนเป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โค สุกร ไก่ ปลาสาวยงาม บริเวณที่เป็นที่ตั้งของชุมชนหนาแน่น ได้แก่ หมู่ที่ 1, 4 และหมู่ที่ 5

การอุตสาหกรรม เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนมีอุตสาหกรรมด้านการค้าขนาดเล็กถึงปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นโรงงานทำหัวผักกาดเค็ม มีประมาณ 12 แห่ง นอกจากนี้ยังมีโรงงานขนาดใหญ่อีก 1 แห่ง ได้แก่ โรงงานผลิตผลไม้อบแห้ง

จำนวนประชากรในโรงงานอุตสาหกรรม	786	คน
--------------------------------	-----	----

6. ด้านสังคม

ตารางที่ 3 จำนวนประชากร แยกตามเพศและอายุ และลักษณะ โครงสร้างประชากร โดยทั่วไป (จำนวน/ความหนาแน่นของครัวเรือน)

หมู่ที่	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
1	469	569	1,038	288
2	594	662	1,256	394
3	69	86	155	57
4	476	513	989	276
5	356	365	721	167
6	668	739	1,407	440
รวม	2,632	2,934	5,566	1,622

(ไม่รวมทะเบียนบ้านกลาง ณ เมษายน 2551)

ศาสนา ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนส่วนใหญ่มีเชื้อชาติไทย นับถือศาสนาพุทธ และมีประเพณีการประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนาเป็นประจำ เพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงาม ทางราชการและประชาชนได้ร่วมกันจัดให้มีงานประเพณีที่สำคัญๆ เช่น งานวันเฉลิมพระชนมพรรษา งานวันวิสาขบูชา งานประเพณีแห่ดอกไม้ท้ายสงกรานต์ งานวันเข้าพรรษา งานประเพณีลอยกระทง เป็นต้น ซึ่งงานประเพณีดังกล่าวจะจัดตามเทศบาลประเพณีนิยม เทศบาลให้การสนับสนุนตลอดมา

ในพื้นที่เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน มีวัดทางพุทธศาสนา 4 วัด คือ

1. วัดใหม่ชานาญ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลเจ็ดเสมียน
2. วัดเจ็ดเสมียน ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลเจ็ดเสมียน
3. วัดสนามชัย ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลเจ็ดเสมียน
4. วัดตึกหิรัญราษฎร์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลเจ็ดเสมียน

การศึกษา เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนมีโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 แห่ง ได้แก่ 1.)โรงเรียนชุมชนวัดเจ็ดเสมียน 2.)โรงเรียนวัดสนามชัย 3.)โรงเรียนวัดตึกหิรัญราษฎร์

ระดับอนุบาล มี 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดสนามชัย

ระดับก่อนปฐมวัย มี 1 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน

การสาธารณสุข เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียนมีโรงพยาบาลชุมชน ขนาด 30 เตียง อยู่ 1 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลเจ็ดเสมียน ให้บริการการรักษาพยาบาลแก่ประชาชนในเขตเทศบาลและพื้นที่โดยรอบ ในด้านการปฐมพยาบาล การทำคลอด และอุบัติเหตุโดยทั่วไป

จำนวนบุคลากรทางการแพทย์ในเขตเทศบาล

จำนวนแพทย์	3	คน
จำนวนเภสัชกร	3	คน
จำนวนเภสัชกรรมชุมชน	2	คน
จำนวนพยาบาล	64	คน
จำนวนทันตแพทย์	1	คน
จำนวนทันตสาธารณสุข	2	คน
จำนวนนักวิชาการสาธารณสุข	2	คน
จำนวนเจ้าหน้าที่สาธารณสุข	1	คน
จำนวนวิทยาศาสตร์การแพทย์	2	คน

7. คำขวัญประจำตำบล

“ถิ่นไซโป้วหวาน โยชานเค็กมะพร้าวอ่อน สุขอุดมมะขามเทศมัน ลี้งานประเพณีแห่ดอกไม้”

8. ผลิตภัณฑ์ของตำบล

ผักกาดหวาน ผลิตภัณฑ์หัวไซโป้วแปรรูป เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

ปัจจุบันมีหลายตรา เช่น แม่ดังกาย แม่ระเบียบ แม่สวย ตราชฎา แม่บุญส่ง แม่ฮุ้น แม่ทองสุข เป็นต้น

เค็กมะพร้าวอ่อน เช่น ต้มเค็กมะพร้าวอ่อน น่องทรายเบเกอรี่ ยูพาคะ็กมะพร้าวอ่อน ผ้าขาวม้า มีโรงงานทอผ้าขาวม้าอยู่จำนวน 1 โรงงาน

9. ชาติพันธุ์ของคนในชุมชนเจ็ดเสมียน ประกอบด้วย 4 ชาติพันธุ์

1. คนไทยพื้นถิ่น

ตำบลเจ็ดเสมียนเป็นตำบลที่เก่าแก่ตำบลหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ตามตำนานนิทานพื้นบ้าน เมืองโบราณ เรื่องพระยาทรง พระยาพาน ได้กล่าวถึงตำบลเจ็ดเสมียนเมื่อครั้งที่พระเจ้าแผ่นดินสุโขทัยต้องการแผ่ขยายดินแดน รวบเอาเมืองนครไชยศรีเป็นเมืองขึ้น จึงให้บุตรบุญ

ธรรม คือพระยาพานยกทัพช่องสุมรีพลตั้งอยู่ที่ “บ้านเจ็ดเสมียน” แสดงให้เห็นว่าชาติพันธุ์ของคนเจ็ดเสมียนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองในสมัยสุโขทัยแล้ว จากประวัติศาสตร์เมืองโบราณที่ขุดพบที่วัดโหลง ตำบลคูบัว พระปรารังวัดมหาธาตุ ต่างสร้างขึ้นสมัยทวารวดีเช่นกัน

2. คนไทยเชื้อสายเขมร

ชาวเขมรลาวเดิมเป็นชื่อเรียกประชากรกลุ่มหนึ่งของจังหวัดราชบุรี ที่ไม่มีหลักฐานใด ๆ กล่าวถึงถิ่นกำเนิดและสาเหตุของการอพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดราชบุรี และจังหวัดใกล้เคียง นอกจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่บางคนว่าถูกกวาดต้อนมาจากทางเหนือ ชาวเขมรลาวเดิมมีภาษาพูดสำเนียงคล้ายภาษาอีสาน ศัพท์สำนวนบางคำคล้ายกับภาษาไทยเหนือ และอีสาน มีข้อความในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ได้กล่าวถึงการกวาดต้อนเขมรมาจากเมืองโพธิสัตว์ เสียมราช และพระตะบอง

เขมรเจ็ดเสมียนไม่ใช่เป็นเขมรที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองโพธิสัตว์ เสียมราช และพระตะบอง แต่เป็นคนไทยเชื้อสายเขมรที่อพยพมาจากเมืองสุรินทร์ ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าอพยพมาจากตำบล อำเภออะไร ในสมัยใด ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นลูกหลานได้ลำดับเหตุการณ์ให้ฟังว่า ในการอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เจ็ดเสมียนนั้น อพยพกันมาหม่อมบ้าน มีผู้นำเป็นนายกองเลี้ยงช้างของพระเจ้าแผ่นดิน และมีช้างที่นำมาจากสุรินทร์หลายโขลงด้วยกัน

ในอดีตคนไทยเชื้อสายเขมรส่วนมากอาศัยอยู่ที่บ้านสนามชัย และบ้านกุ่ม (บ้านเกาะสมบูรณ์) ใช้นามสกุลวงศ์ไอยรา ต่อมาเปลี่ยนมาใช้ นามสกุลวงศ์ยะรา จะทำบุญกันที่วัดสนามชัย เพราะบรรพบุรุษได้ปวารณาตัวเป็นอุปฐากผู้บำรุงวัดพร้อมด้วยญาติพี่น้อง เป็นผู้ริเริ่มในการสร้างวัดบูรณะปฏิสังขรณ์เรื่อยมา

3. คนไทยเชื้อสายลาว

คนไทยเชื้อสายลาวเป็นกลุ่มคนที่มีเชื้อสายลาวมาจากเมืองเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดราชบุรี ตั้งแต่สมัยธนบุรีมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เรียกว่าลาวดี จะพูดลงท้ายด้วยคำว่า “ดี” ปัจจุบันทางการเรียกว่า “ลาวเวียง” ส่วนมากอาศัยอยู่ที่ เขาแร้ง อำเภอเมือง บ้านฆ้อง บ่อมะกรูด บ้านเลือก ดอนทราย บ้านสิงห์ บ้านกำแพงเหนือ บ้านกำแพงใต้ บ้านดอนเสลา บ้านหนองปลาตุก บ้านหนองอ้อ บ้านสูงเนิน บ้านวังมะเดื่อ

คนไทยเชื้อสายลาวส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกของสถานีรถไฟเจ็ดเสมียนเรียกกันว่า “ลาวบ้านท่า” ส่วนใหญ่จะทำบุญกันที่วัดเจ็ดเสมียน มีงานประเพณีที่ยังคงอนุรักษ์ไว้มากว่า 100 ปี คืองานประเพณีแห่ดอกไม้ท้ายสงกรานต์

4. คนไทยเชื้อสายจีน

ชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจต่อเมืองราชบุรีอย่างมาก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นช่วงที่ชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยมากที่สุด ชาวจีนที่อพยพมาแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม ตามสำเนียงพูด ได้แก่ ชาวจีนแต้จิ๋ว จีนและ ไหหล้า กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน ชาวจีนเหล่านี้กระจัดกระจายกันอยู่ในเขตอำเภอเมืองราชบุรี อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม เช่นเดียวกับชาวไทยเชื้อสายจีนที่อพยพมาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านเจ็ดเสมียน บางครอบครัวอพยพมาจากเมืองจีน บางครอบครัวมาจากเมืองราชบุรี บางครอบครัวมาจากโพธาราม ทำมาค้าขายในตลาดเจ็ดเสมียน

10. ประเพณี/วัฒนธรรมชุมชน

บรรพบุรุษของคนเจ็ดเสมียนที่อาศัยอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของสถานีรถไฟเจ็ดเสมียน (ชุมชนบ้านเจ็ดเสมียนนอก ชุมชนบ้านอุ้มถตรา) บรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์และเมืองใกล้เคียง ย้ายมาอยู่ที่ภาคกลางของสยามประเทศ เรียกว่า “ลาวดี” จะทำบุญกันที่วัดเจ็ดเสมียน ส่วนบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองสุรินทร์เป็นนายกองเลี้ยงช้าง ลูกหลานย้ายมาอยู่กันส่วนมากที่บ้านสนามชัย และบ้านกุ่ม (บ้านเกาะสมบูรณ) เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร จะทำบุญกันที่วัดสนามชัย

11. งานประเพณีแห่ดอกไม้ท้ายสงกรานต์

ชาวไทยเชื้อสายลาวตำบลเจ็ดเสมียนยังคงสืบสานวัฒนธรรมประเพณีแห่ดอกไม้ในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ ในแผ่นดินลาวที่ชาวลาวเคยอาศัยอยู่ เมื่อถึงเดือนมีนาคม – เมษายน ของทุกปี เป็นช่วงดอกไม้บาน โดยเฉพาะต้นจำปาลาว (ลั่นทม) ที่ทั้งใบและทั้งต้นออกดอกสะพรั่ง นอกจากนี้ยังมีดอกกลมแล้ง หรือดอกกลุณ (ราชพฤกษ์) ออกดอกเหลืองอร่าม ชาวลาวในช่วงนี้เรียก “ฤดูบานใหม่” ประกอบกับเป็นช่วงปีใหม่ เพราะชาวลาวชาวไทยนับเอาวันสงกรานต์เป็นวันเริ่มต้นศักราชใหม่ และแสดงความเคารพบูชาผู้อาวุโส ผู้มีพระคุณ ตลอดจนพระสงฆ์องค์เจ้าที่ช่วยสั่งสอนและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงนำสิ่งของดอกไม้ไปสักการะกราบไหว้

งานประเพณีแห่ดอกไม้ มีความเป็นมากกว่า 100 ปีแล้ว ในช่วงเทศกาลสงกรานต์มีธรรมเนียมปฏิบัติ ในอดีตเมื่อหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเข้ายุ้งฉางแล้ว จะไม่ทำกิจกรรมงานใด ๆ ที่นับว่าเป็นงาน จะร่วมกันหยุดงาน 5-7 วัน ยุคสมัยนั้นต้องตำข้าวกิน และใช้ฟืนเป็นเชื้อไฟ ต้องตำข้าวให้พอกินได้เป็นระยะเวลามากกว่า 7 วัน ส่วนฟืนต้องจัดเตรียมจัดหาไว้ให้ใช้ได้ตลอดช่วงหยุดงานบุญสงกรานต์ แต่ละครัวเรือนมักทำข้าวต้มขนม เพื่อไปทำบุญที่วัด และร่วมกันเล่นการละเล่นต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนาน

งานประเพณีแห่ดอกไม้ ไม่ทราบว่ามีเริ่มกันมาตั้งแต่สมัยใด พอเรียบเรียงได้ว่าในยุคที่สารวัตรเข้ม ขุนหมื่นประเสริฐ เป็นกำนันตำบลเจ็ดเสมียน ในยุคต่อมาสมัยกำนันเปรี๊ญ ขุนหมื่นประเสริฐ เป็นกำนันตำบลเจ็ดเสมียน ชาวบ้านจะรวมตัวกันที่บ้านนายทับ ขุนหมื่นประเสริฐ ปัจจุบันอยู่ตรงข้ามโรงพยาบาลเจ็ดเสมียน หลังจากที่ทุกคนได้ข้อมใจกันด้วยกระแซ่ (น้ำเมาชนิดหนึ่ง) จนได้ที่แล้ว จะนำด้วยวงมโหรี มีกลอง ฆ้อง ระนาดยาว ซอ ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ขบวนแห่จะเดินลัดทุ่งนาออกจากบ้านนายทับ ขุนหมื่นประเสริฐ ไปทางป่าช้าผี (ปัจจุบันอยู่ตรงชุมชนบ้านอุเอตรา) เดินลัดทุ่งนาไปทางต้นข่อยตาปิ่น (พ่อของนางใส เทพสังข์) ข้ามทางรถไฟไปยังวัดเจ็ดเสมียน

ต่อมาในสมัยกำนันหล้า ขุนกิจประชา ชาวบ้านได้ตั้งกองผ้าป่าฯ ที่บ้านผู้ใหญ่อินทร์เกษมณี (ปัจจุบันอยู่ตรงชุมชนบ้านหนองน้ำเค็ม) ขบวนแห่ฯ จะเคลื่อนขบวนไปทางต้นพลับตาโตยายฟอน (ปัจจุบันอยู่ชุมชนบ้านอุเอตรา) ผ่านต้นโพธิ์ดำดำ ไปยังวัดเจ็ดเสมียน ในขณะนั้นมีหลวงปู่เมือบ เป็นเจ้าอาวาส ได้มีการแข่งขันเรือยาวประเพณีขึ้น เรือที่มีชื่อเสียงของตำบลเจ็ดเสมียนชื่อ “อีโชน”

ต่อมาสมัยกำนันโกวิท วงศ์ยะรา ได้มีการรวบรวมเอาตำบลคลองมะขามรวมกับตำบลเจ็ดเสมียนเข้าเป็นตำบลเดียวกัน เป็นยุคที่งานประเพณีแห่ดอกไม้มีความเจริญรุ่งเรืองมากในขณะนั้น กำนันโกวิท วงศ์ยะราได้ตัดถนนเส้นใหม่จากทางแยกหนองบางกูดตัดตรงไปยังวัดเจ็ดเสมียน ได้มีหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และตำบลอื่น มาร่วมในขบวนแห่ฯ กันอย่างสนุกสนาน รูปแบบของขบวนแห่ฯ เริ่มเปลี่ยนไป เริ่มมีสีสันทัน มีความคิดสร้างสรรค์ ตกกขบขัน มีผู้มาชมงานประเพณีแห่ดอกไม้ ในสมัยนั้นอย่างเนืองแน่น

ปัจจุบันเทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน ได้ร่วมกับภาครัฐและประชาชนทุกภาคส่วนช่วยกันสืบสาน และอนุรักษ์งานประเพณีแห่ดอกไม้ทำสงกรานต์ของตำบลเจ็ดเสมียน เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าในขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้อนุรักษ์เอาไว้กว่า 100 ปี ให้คงอยู่กับลูกหลานต่อไป (เทศบาลตำบลเจ็ดเสมียน จังหวัดราชบุรี 2552)

ภาคผนวก ข

แนวคำถาม

แนวคำถามในการสัมภาษณ์
(ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ)
เรื่องการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง ของตลาดเก่า 119 ปี
ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

แนวคำถามสำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนโดยตรง

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล
 - 1.1 ชื่อ-นามสกุล
 - 1.2 เพศอายุ
 - 1.3 การศึกษาสถานะภาพ.....
 - 1.4 อาชีพ.....
 - 1.5 ตำแหน่ง.....
2. ประวัติความเป็นมาของ ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน
 - 2.1 อาศัยอยู่ หรือมีความเกี่ยวข้องกับตลาดแห่งนี้มานานเท่าไร
 - 2.2 สถานะ บทบาท หรือการมีส่วนร่วมของตนเองที่มีต่อชุมชนแห่งนี้เป็นอย่างไ
 - 2.3 ทราบประวัติความเป็นมาของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน แ่ไหน ตลาดแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไร
 - 2.4 ที่มาของชื่อตลาดเจ็ดเสมียนมีที่มาอย่างไร
3. ลักษณะการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ อาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม
 - 3.1 คนในชุมชนตลาดแห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อชาติอะไร มีกี่เชื้อชาติ
 - 3.2 ลักษณะการดำรงชีวิตของคนในชุมชนตลาดเก่า มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร
 - 3.3 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอะไร มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร
 - 3.4 ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนแห่งนี้เป็นอย่างไ มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างไร
4. สิ่งที่ยังคงดำรงอยู่ หรือเอกลักษณ์ของชาวตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน
 - 4.1 สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตลาดเก่าแห่งนี้คืออะไร ทำไมถึงคิดเช่นนั้น
 - 4.2 ความเป็นมาของเอกลักษณ์ดังกล่าว หรือความน่าสนใจของตลาดแห่งนี้คืออะไร
 - 4.3 ปัจจุบันคิดว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงในด้านใดบ้างเกิดขึ้นกับตลาดเก่าแห่งนี้ และมีความคิดเห็นอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้น

4.4 สิ่งที่คุณคิดว่าคนในชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้ควรจะร่วมกันอนุรักษ์ หรือรักษาไว้เนื่องจากในอนาคตอาจจะสูญหายไป คืออะไร

4.5 ควรให้มีหน่วยงาน หรือองค์กรใดเข้ามาช่วยเหลือ หรือให้การสนับสนุนในเรื่องใดบ้าง

5. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

แนวคำถามในการสัมภาษณ์
(ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ)

เรื่อง

การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง ของตลาดเก่า 119 ปี
ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

แนวคำถามสำหรับผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล
 - 1.1 ชื่อ-นามสกุล
 - 1.2 เพศอายุ
 - 1.3 การศึกษาสถานะภาพ.....
 - 1.4 อาชีพ.....
 - 1.5 ตำแหน่ง.....
2. ประวัติความเป็นมาของ ตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน
 - 2.5 รู้จัก หรือมีความเกี่ยวข้องกับตลาดเก่าแห่งนี้มานานเท่าไร อย่างไร
 - 2.6 ทราบประวัติความเป็นมาของตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน कैไหน ตลาดแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไร หรือที่มาของชื่อตลาดเจ็ดเสมียนมีที่มาอย่างไร
3. ลักษณะการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ อาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม
 - 3.1 มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้อย่างไร
 - 3.2 ทราบถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของคนในชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้หรือไม่ อย่างไร
 - 3.3 คิดว่าในอดีตกับปัจจุบันตลาดเก่าแห่งนี้มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร
4. สิ่งที่ยังคงดำรงอยู่ หรือเอกลักษณ์ของชาวตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียน
 - 4.1 คิดว่าสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตลาดเก่าแห่งนี้คืออะไร ทำไมถึงคิดเช่นนั้น
 - 4.2 ปัจจุบันคิดว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงในด้านใดบ้างเกิดขึ้นกับตลาดเก่าแห่งนี้ และมีความคิดเห็นอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้น
 - 4.3 สิ่งที่คุณคิดว่าคนในชุมชนตลาดเก่าแห่งนี้ควรจะร่วมกันอนุรักษ์ หรือรักษาไว้เนื่องจากในอนาคตอาจจะสูญหายไป คืออะไร
 - 4.5 ควรให้มีหน่วยงาน หรือองค์กรใดเข้ามาช่วยเหลือ หรือให้การสนับสนุนในเรื่องใดบ้าง
5. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาว ศรัญญา สิงหนาคีปรีชากุล
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 22 หมู่ 3 ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการเงิน การธนาคาร มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
พ.ศ. 2550	ศึกษาต่อระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและ ภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2537-2547	พนักงานธุรกิจสัมพันธ์ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
พ.ศ. 2547- ปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่ง ประเทศไทย (SME BANK)